

Latvijas Universitātes
Sociālo zinātņu fakultātes
Socioloģijas nodaļa

Socioloģijas bakalaura studiju programmas
kursa studentu
Dainas Grundmanes
Soci 020038
un
Rudītes Vilciņas
Soci 020011

BAKALAURA DARBS

Rīgas mikrorajonu iedzīvotāju dzīvesvietas izvēli ietekmējošie faktori

Vadītāja: Ms. Līga Rasnača

Rīga, 2006.

GALVOJUMS

Ar šo mēs apliecinām, ka šis bakalaura darbs ir pildīts patstāvīgi, par izmantotajiem datiem un materiāliem ir dotas atsauces. Šis darbs tādā vai citādā formā nav nekad iesniegts nevienai citai pārbaudes komisijai.

Datums: 17.05.2006.

Paraksts

/Daina Grundmane/

/Rudīte Vilciņa/

Saturs

IEVADS	5
MĀJOKĻA SOCIOLOĢISKS RAKSTUROJUMS	8
MĀJOKĻA FUNKCIJAS UN NOZĪMES	8
MĀJOKĻU POLITIKAS GALVENIE ASPEKTI	9
MĀJOKĻIS KĀ PATĒRIŅA PRECE	10
MĀJOKĻIS KĀ DZĪVES KVALITĀTES INDIKATORS	11
MĀJOKĻA NOVIOJUMA PILSĒTAS TĒLPĀ NOZĪME	12
PILSĒTA KĀ DZĪVESVIETAS VIDE: TEORĒTISKĀS PERSPEKTĪVAS	14
ČIKĀGAS SKOLA	14
EKOĻĢISKĀ PIEEJA	14
URBĀNISMS KĀ DZĪVES VEIDS	17
SEKTORU MODELIS	17
SOCIĀLO TERITORIJU ANALĪZE	18
JAUNO URBĀNISMU RAKSTUROJOŠIE ELEMENTI	19
MĀJOKĻU ŠĶIRAS TEORIJA	20
PLAŠĀKAS VIDES IETEKME UZ URBĀNISMU	21
DZĪVESVIETAS IZVĒLES PROCESS	24
MĀJSAIMNIECĪBU ĢEOGRĀFISKĀS MOBILITĀTES IEMESLI	24
MOBILĀS GRUPAS	25
MĀJOKĻA IZVĒLE	26
DZĪVESVIETAS MAIŅAS IETEKME UZ PILSĒTAS TĒLPU	29
PĒTĪJUMA METODOĻĢIJA	33
1. INTERVIJAS	33
2. APTAUJA	36
3. DOKUMENTU ANALĪZE	38
4. PĒTĪJUMĀ IZMANTOTO JĒDZIENU INTERPRETĀCIJA	39
RĪGAS KĀ DZĪVESVIETAS VIDES RAKSTUROJUMS: STATISTIKAS UN DOKUMENTU ANALĪZE	40
MĀJOKĻU POLITIKA LATVIJĀ	40
RĪGAS DEMOGRĀFISKAIS UN PILSĒTVIDES RAKSTUROJUMS	40
SITUĀCIJA RĪGAS MĀJOKĻU SEKTORĀ	42
RĪGAS MĀJOKĻU FONDA PROBLĒMAS	43
MĀJOKĻU TIRGUS RĪGĀ	44
PĒTĪJUMA EMPĪRISKĀS DAĻAS REZULTĀTU ANALĪZE	47
1. RESPONDENTU DEMOGRĀFISKAIS RAKSTUROJUMS	47
2. MĀJOKĻU- DZĪVESVIETU RAKSTUROJUMS	48
3. DZĪVESVIETAS MAIŅAS IEMESLI	51
4. DZĪVES VIETAS IZVĒLE UN TO IETEKMĒJOŠIE NOSACĪJUMI	55
5. IEDZĪVOTĀJU PRIEKŠSTATI PAR RĪGAS MIKORAJONIEM	62
6. PRIEKŠSTATU PAR MIKORAJONIEM IETEKME UZ DZĪVESVIETAS IZVĒLI	64
BŪTISKĀKIE IEDZĪVOTĀJU DZĪVESVIETAS IZVĒLI IETEKMĒJOŠIE KRITĒRIJI UN PĀRCELŠANĀS IEMESLI, TO ATSPUGUĻOJUMS TEORIJĀ UN PRAKSĒ	68
MĀJOKĻA APKĀRTĒJĀ VIDE- ZAĻĀ ZONA, SABIEDRISKAIS TRANSPORTS, IZKLAIDES VIETAS, SABIEDRISKIE PAKALPOJUMI	71
EMPĪRISKO DATU INTERPRETĀCIJA TEORĒTISKO PERSPEKTĪVU KONTEKSTĀ	73

SECINĀJUMI	75
ANNOTATION:	79
PATEICĪBA	80
IZMANTOTIE AVOTI	81
PIELIKUMI	83

Ievads

Ikviens cilvēks ir piesaistīts telpai, konkrētajai vietai, kurā viņš dzīvo un kura ierasti tiek dēvēta par mājām. Mājas ir vieta, kurā cilvēks pastāvīgi dzīvo – tur atrodas viņa mantas, viņš tur pārnakšņo un visbiežāk ir arī juridiski saistīts ar šo vietu, tā ir adrese, ko cilvēks norāda dažnedažādos dokumentos kā savu dzīvesvietu. Lielākoties cilvēki jūtas piederīgi savām mājām arī psiholoģiski, jo dzīvesvietā neizbēgami veidojas attiecības ar citiem cilvēkiem, kas arī ir saistīti ar šo vietu – ģimeni, kaimiņiem, radiem, kopienu. Tāpēc mājoklis ir viens no būtiskākajiem cilvēka dzīves kvalitātes aspektiem. Būtiski lai mājoklis būtu atbilstošs tā iemītnieku vajadzībām. Taču tas tā ne vienmēr ir, turklāt cilvēku vajadzības ir mainīgas, tāpēc kādreiz piemērots mājoklis laika gaitā var kļūt par nepiemērotu. Tāpēc gandrīz ikviens pieaudzis cilvēks vismaz reizi dzīvē ir saskāries ar dzīvesvietas maiņu.

Dzīvesvietas izvēle ir ļoti nozīmīgs process, jo lielākoties cilvēki plāno noteiktajā vietā apmesties ilglaicīgi, iespējams pat uz visu mūžu. Dzīvesvieta ir būtiska, gana no tās fiziskā aspekta, gan sociālā. Fiziskajā ziņā ir būtiski, lai mājoklis atbilstu mājāsaimniecības vajadzībām platības ziņā, tāpat, lai mājoklis būtu tehniski labā stāvoklī, lai tas būtu pietiekami labiekārtots. Savukārt, sociālā- cik lielā mērā apkārtne ir nodrošināta dažādu pakalpojumu pieejamība, cik tuvu ir nozīmīgas institūcijas, kādi cilvēki tur dzīvo, ar kuriem turpmāk būs ikdienā jāsaskaras.

Mūsdienās lielākā daļa pasaules iedzīvotāju dzīvo pilsētās. Taču pilsētas telpai piemīt īpašas iezīmes – dzīvesvietas kvalitāte ļoti mērā ir atkarīga no citiem cilvēkiem, jo iedzīvotāji dzīvo lielā blīvumā, tā ietecoties viens otra dzīvesvietas telpās. Visās pilsētās izveidojās tā sauktās apkaimes jeb mikrorajoni, kuras savā starpā atšķiras pēc mājokļu tipa, ainavas, sociālā raksturojuma un citām iezīmēm. Parasti daļa no šīm apkaimēm tiek uzskatītas par labāku dzīvesvietu kā citas. Taču visas šīs apkaimes ir apdzīvotas- arī tās, kas tiek uzskatītas par nevēlamu dzīvesvietu. Arī Rīgā ir tādi mikrorajoni, kas tiek uzskatīti par labu dzīvesvietu un tādi, kuri lielākoties tiek raksturoti negatīvi. Rodas jautājums kādā veidā pilsētas telpa strukturējas – kas nosaka to, kādi cilvēki dzīvo konkrētās apkaimēs un cik liela mērā tā ir katra indivīda brīva izvēle.

Termins “izvēle” attiecībā uz dzīvesvietu reizēm ir visai nosacīts, vismaz, ja to izprot kā izvēli starp vairākām mājokļu vienībām, jo bieži vien cilvēkam šādas izvēles nemaz nav. Taču jau lēmums par to, vai ir vai nav nepieciešama dzīvesvietas maiņa arī ietver izvēli. Piemēram, ja gadījumā indivīds noteiktu iemeslu dēļ izvēlas nemainīt dzīvesvietu (ja tā apmierina viņa vajadzības; ja viņš uzskata, ka labāku nebūs iespējams iegūt; viņam nav iespēju veikt maiņu), arī šis lēmums ietekmē gan viņa paša dzīves apstākļus, gan kopējo pilsētas raksturojumu.

Brīvā tirgus ekonomikā mājoklis ir prece, tāpēc bieži vien galvenais dzīvesvietas kvalitātes un atrašanās vietas nosakošais faktors ir mājsaimniecības ekonomiskā situācija. Tomēr Rīgā vēl joprojām ir jūtamas sociālistiskā režīma sekas. Liela daļa iedzīvotāju dzīvo mājokļos, kurus ieguvušie Padomju Latvijas laikā. Citu dzīvesvietas jautājumus ietekmējuši tādi procesi kā denacionalizācija un privatizācija. Tomēr līdzās ekonomiskiem, strukturāliem un sociāliem apstākļiem darbojas arī individuālie un personiskie, kas ietekmē lēmumus, ko personas pieņem attiecībā uz dzīvesvietu.

Šī bakalaura darba ietvaros ir paredzēts noskaidrot kā mijiedarbojas plašāki sociāli Rīgas pilsētas telpu ietekmējošie procesi ar ikviena cilvēka personisko dzīvesvietas situāciju vajadzībām, vēlmēm, ekspektācijām un to realizācijas veidiem. Darba teorētiskajā daļā tiek aplūkots dažādu teoriju traktējums par to kā norisinās dzīvesvietas izvēles process un to ietekmējošais pilsētas telpas veidošanās process. Savukārt empīriskajā daļā tiek mēģināts izprast šo procesu norisi Rīgā.

Darba mērķis ir noskaidrot kādi sociāli un personiski faktori ietekmējuši Rīgas iedzīvotāju dzīvesvietas izvēles.

Lai sasniegto šo galveno mērķi tika izvirzīti arī apakšmērķi:

- Noskaidrot kādi ir bijuši vai nākotnē varētu būt Rīgas iedzīvotāju dzīvesvietas maiņas iemesli;
- Noskaidrot, kas ir būtiskākie kritēriji, izvēloties jaunu mājokli
- Uzzināt cik liela nozīme dzīvesvietas izvēlē ir apkaimes īpašībām un noskaidrot Rīgas iedzīvotāju priekšstatus par mikrorajoniem, kā arī to ietekmi uz dzīvesvietas izvēli

Uzdevumi

- Sniegt ieskatu par dažādiem mājokļa aspektiem, kas tiek aplūkoti socioloģiskajā literatūrā
- Aplūkot pilsētvides kā specifiskas dzīvesvietas veidošanās procesus no dažādu teorētisko perspektīvu skatupunkta.
- Sniegt ieskatu par to kā dzīvesvietas izvēles process tiek aplūkots teorētiskajā literatūrā
- Aprakstīt situāciju mājokļu jomā Rīgā, analizējot statistiku, pārskatus un dažādus politiskos dokumentus.
- Noskaidrot faktorus, kas ietekmējuši Rīgas mikrorajonu iedzīvotāju dzīvesvietas atrašanās vietu; to izdarīt izmantojot aptaujas anketas un veicot padziļinātās intervijas ar dažādiem Rīgas iedzīvotājiem.

Pētījuma priekšmets- faktori, kas ietekmējuši Rīgas mikrorajonu iedzīvotāju dzīvesvietas izvēli

Hipotēze. Rīgas mikrorajonu iedzīvotāju dzīvesvietas izvēli ietekmē ar mājokļa kvalitāti saistītie faktori, nevis apkārtējās vides nosacījumi.

Mājokļa socioloģisks raksturojums

Mājokļa funkcijas un nozīmes

Pilnvērtīgu dzīves apstākļu nodrošināšanā ļoti liela nozīme ir cilvēka iespējām iegūt viņa vēlmēm un labklājībai atbilstošu mājokli. Par normu vajadzētu uzskatīt iekšējo labierīcību apgādi- vannu, tualeti un centrālpakuri u. tml. Galvenie dzīves apstākļu standarti un trūkumi ir vienādi nozīmīgi jebkurai iedzīvotāju grupai, taču ārzemju pētnieki norāda, ka kopumā vajadzības un ekspektācijas attiecībā uz mājokli mēdz būt ļoti atšķirīgas un dažādas. (Harrison and Davis, 2001: 25, 26.)

Ļoti fundamentālā līmenī mājoklis ir cilvēka eksistences pamatvajadzība, tas pilda pajumtes, aizsardzības no stihijām, vietas, kur gulēt, ēst un atpūsties funkcijas. Mājoklis arī atdala cilvēku privāto dzīvi no publiskās dzīves Vairākums izvēlās tādu mājokli, kas darbojas funkcionālā ziņā, bet daudzi cenšas atrast mājokli, kas izpaustu arī kādu personības aspektu, kurš, savukārt, atspoguļotu kaut ko no mūsu vērtībām. Mājoklis cilvēkus ietekmē dažādos veidos- (1) funkcionālā, (2) kā personību un vērtību paudējs, (3) kā estētisks objekts. (Kaplan et al, 2004: 203)

Mājokļa nozīme mainās atkarībā no iedzīvotāja apstākļiem, tīkliem, mājokļa izmantošanas, atrašanās vietas, projekta īpatnībām un resursiem. Mājoklim nav obligāti jābūt mājām, jo šis jēdziens ietver sevī vairāk kā patvērumu, un mājokļa izmērāmās fiziskās kvalitātes ne vienmēr liecina par apmierinājumu, kas no tā tiek saņemts vai no lomas, kuru tas spēlē. Mājas var būt spēcīgs atspulgs vai avots identitātei vai vietai, kur identitātes izpaužas bez bailēm no cenzūras. Dažiem cilvēkiem „māju” uztvere var arī saistīties ar plašāku grupas identitātes sajūtu, vai var būt saistīta ar līdzīgo grupu ētisko uzticību. Daļa zinātnieku uzskata, ka to kā tiek uztverta māju nozīme ietekmē arī dzimums. Piemēram, Dārks (*Darke*) uzskata, ka vīrieša iesaistījums mājoklī tiek asociēts ar statusu un investīcijām, bet sievietes- ar māsaimniecības saistībām. (Harrison and Davis, 2001: p.41, 45)

Sociālais zinātnieks Džērnijs (*Gurney*) ir izteicis ideju, ka māju nozīmes iespējams sakārtot hierarhiski, jo „māju” jēdziens eksistē dažādos pieredzes līmeņos. Piemēram, „atrašanās mājās” mūsdienās varētu nozīmēt pavisam citu, ko pirms piecdesmit gadiem. Māsaimniecības pārdzīvo mājokļu etapus vai fāzes, kuru laikā iespējamās dažādas

pārmaiņas māju izpratnē, to būtiski ietekmē tādi faktori kā vecums un „atkarīgie”- sevi uzturēt un aprūpēt nespējīgie ģimenes locekļi. Dažreiz mājoklis tiek nepārtraukti piemērots mainīgajām sabiedrības vajadzībām. Mājokļa nozīmes un pielietojums ir atkarīgi no sociālajiem apstākļiem; ekonomiskā situācijas; populāriem kultūras uzskatiem; emocionālām un ģimeniskām pieredzēm, saistībā ar mājokli; dominējošajiem diskursiem, kas skar māju un ģimeni. (Harrison and Davis, 2001: 43-48)

Mājokļu politikas galvenie aspekti.

Jēdziens „mājokļu politika” tiek izmantots atšķirīgos veidos ietver dažādas aktivitātes. Mājokļu aspektā tiek runāts par celtnieku sabiedrības politiku, par namu būvētāju tirgus politiku un mājokļu asociāciju īres politiku. Tomēr visbiežāk termins mājokļu politika tiek lietots attiecībā uz valsts politiku, gan nacionālā, gan lokālā līmenī, jo pārējo aktieru politika lielā mērā noris valsts veidotajā kontekstā. (Malpass and Murie, 1994: 6,7)

Mājokļa jautājumos ir iesaistītas dažādas institūcijas, kas ir atbildīgas par mājokļu celtniecību, finansēšanu un pārvaldi. Tirgus lielā mērā rada ietvaru, kādā šīs institūcijas darbojas. Mājokļu sistēmas analīzē nozīmīgu vietu ieņem īpašuma jēdziens. Pīters Malpass (*Peter Malpass*) un Alens Murjē (*Alan Murie*) izšķir četrus galvenos īpašuma veidus: (1) iemītniekam piederošs; (2) no valsts īrējošs; (3) no mājokļu asociācijas īrējošs; (4) no privātā īrējošs. Tomēr autori atzīst, ka šīs kategorijas ir iekšēji ļoti neviendabīgas. Četras galvenās kategorijas mājokļu politikā ir kvalitāte un kvantitāte, cena un īpašuma statuss, kontrole pār mājokli. (Malpass and Murie, 1994: 2,8,9)

Mājokļi ir subjekts, kura izpētē ļoti nozīmīga ir vēsture - mājām ir gars mūžs, tāpēc pašreizējo mājokļu politiku ievērojami ietekmē pagātne, nosakot gan mājokļu fonda resursus, gan tā problēmas. Mājokļu politiku ir nepieciešams aplūkot gan no centrālās valdības gan vietējā līmeņa perspektīvām. Centra loma ir veidot politiku un nodrošināt apstākļus tās īstenošanai. Savukārt pats politikas ieviešanas process notiek vietējā līmenī. (Malpass and Murie, 1994: 10, 25)

Mājokļu literatūrā pēdējos gados uzmanība tiek vērsta uz trīs idejām un konceptiem. (1) rezidualizācijas terminu visai plaši lieto attiecībā uz vietējās pārvaldes mājokļu politikas attīstības virzienu. Tas raksturo veidu kādā valsts mājokļi arvien vairāk kļuvuši par

vismazāk pārtikušo dzīves vietu. Tā ir tendence, ko ietekmē politika, plašāka mājokļu tirgus restrukturizācija un darba tirgus attīstība. (2) marginalizācija attiecas uz nozīmīgu cilvēku daļu, kuru iemaņas neatbilst pašreizējajām prasībām. Šiem cilvēkiem, kas izdzīvo no valsts pabalstiem un gadījuma ienākumiem ir jābūt noteiktai vietai mājokļu sistēmā, taču viņi ir vājā pozīcijā mājokļu tirgū un lielākoties mājvietu viņiem nodrošina vietējā valdība. (3) privatizācija saistībā ar mājokļiem attiecas uz valsts māju pārdošanu un vietējās valdības māju nodošana privātpašniekiem. Līdz ar to privātpašnieki kļūst arī par mājokļu pārvaldniekiem. Privatizācija tiek veicināta, jo valdība uzskata, ka mājokļi kā valsts īpašums ir nevajadzīgi un nerentabli. (Malpass and Murie, 1994: 22). Šie koncepti ikdienā izpaužas tādās mājokļu problēmās, kā bezpajumtnieki, augstas cenas un mājokļu nolietojums (graustu esamība).

Mājoklis kā patēriņa prece

Kā visas lietas, kuras tiek pirktas un pārdotas arī mājokļi jāanalizē no tirgus pozīcijām, izmantojot ekonomikas idejas un jēdzienus. Tomēr mājoklis nav kā citas patēriņa preces, tas ir nekustams, dārgs, ilgstošs, un tas ir subjekts spēcīgai apkārtnes ietekmei, un tam vienlaikus ir spēcīga lietošanas vērtība un apmaiņas vērtība. Tāpat var uzdot jautājumu vai mājokļu tirgus veido cenas un apdzīvošanas noteikumus, vai tie tiek veidoti ārpus tirgus. (Kaplan et al, 2004: 204- 205)

Aplūkojot mājokli kā precī parasti tiek novērtēta mājokļa labiekārtotība un citas mājokļa iezīmes, kas nosaka tā ekonomisko vērtību. Kad cilvēki pērk nevis īrē mājokli viņi mājokļa iezīmēm pievērš lielāku uzmanību – galvenokārt vērtējot tā labiekārtotību un ģeogrāfiskos atrašanās vietu. Atrašanās vieta ir svarīga vairākos ģeogrāfiskajos līmeņos. Pirmais - novietojuma raksturojums- vai vieta ir ēnaina, vai ir teritorijā straumes vai purvs, vai augsne ir akmeņaina vai smilšaina. Otrais- īpašuma atrašanās vieta salīdzinoši ar tieši tuvākajiem īpašumiem- vai mājoklis ir pie dzīvas satiksmes ielas, vai blakus dzelzceļam, kādas ir kaimiņu mājas. Trešais apsvērumi saistās ar ikdienas aktivitātēm- cik mājoklis ir tuvu darbam, skolai, cik tuvu veikals, atpūtas vietas, cik pieejams sabiedriskais transports. Visi šie apsvērumi iespaido mājokļa tirgus vērtību, vēlēšanos maksāt par to.(Kaplan et al, 2004: 208)

Lielākā daļa teorētiķu mājokļu jautājumu aplūko no patērētāja viedokļa. Taču aplūkojot šo jautājumu no piegādātāju viedokļa Ahtenburgs (*Achtenburg*) un Herberts Markūze (Herbert *Marcuse*) apgalvo, ka valdības politika, kurai būtu jākalpo kopīgam labumam, sistemātiski darbojas, lai veicinātu mājokļa sektora un biznesmeņu peļņu. Māju piegādātājiem tirgus kontekstā galvenā problēma ir kā gūt peļņu no produktiem, kurus patērētājiem vajag, taču par kuriem viņi bieži nevar atļauties maksāt. Politiski labā spārna pārstāvji apgalvo, valsts iejaukšanās drīzāk rada nevis risina mājokļu problēmas. (Malpass and Murie, 1994: 5)

Mājoklis kā dzīves kvalitātes indikators.

Mājas atrodas uz zemes, tādejādi mājokļu pētījumos ir telpas dimensija. Malpass un Murie uzskata, ka tas mājoklim piešķir divas nozīmīgas lomas. Pirmkārt, tas nozīmē, ka mājas ietekmē pieeju citām lietām, tādām kā darbs, skola, sporta iespējas, veikali un citas. Otrkārt, mājokļi var būt sociālās nevienlīdzības atspoguļotāji, kā arī tās veidotāji, jo mājas adrese ir sociālā stāvokļa indikators. Savukārt mājokļa īpašuma statusus var atspoguļot sociālo nevienlīdzību. Piemēram, Lielbritānijā cilvēki ar ļoti zemiem ienākumiem, lielākoties dzīvo īrētos mājokļos, kamēr cilvēki ar augstiem ienākumiem sev piederošos. (Malpass and Murie, 1994:1)

Dzīves apstākļu pieredze attiecībā uz mājokli ir cieši saistīta ar ienākumiem un turīgumu. Nabadzīgākajām iedzīvotāju grupām bieži nav pieejamas elementāras lietas, savukārt augstākie iedzīvotāju slāņi, nereti maina mājokli, jo tajā nav pieejamas jaunākās luksusa lietas. Mājoklis veido mājsaimniecību vairākuma lielākās vienreizējās izmaksas, kā arī nozīmīgo ieguldījumu potenciālu.. (Harrison and Davis, 2001: 25, 26.)

Vajadzība pēc pajumtes ir viena no cilvēka pamatvajadzībām un tas definē mājokļu problēmu gan kvalitatīvi, gan kvantitatīvi – vai ir pietiekami daudz mājokļu un vai tie atbilst noteiktiem standartiem. Tirgus rada apstākļus, ka mājokļa lieluma, kvalitātes un novietojuma izvēli nosaka klienta spēja maksāt. Mūsdienās būtisku vietu ieņem īpašuma jautājums- kam pieder mājoklis, kurā mājsaimniecība dzīvo. Šī problēma, kļūst aktuāla, kad ir atrisināts primārais jautājums par to, lai mājokļu skaita pietiekamību. Sabiedrībā, kurā par zemi, materiāliem un darbu ir jāmaksā ar naudu un mājokļi tiek ražoti kā pārdošanai paredzēta prece, tad nenovēršami pieeju mājokļiem nosaka spēja maksāt,

savukārt piedāvājumu drīzāk noteiks prasības, nevis vajadzības. (Malpass and Murie, 1994: 3,4)

Mājokļa novietojuma pilsētas telpā nozīme.

Dažādi labklājības līmeņu un dzīves apstākļu prasības izpaužas ne tikai pašā mājoklī, bet arī pilsētas telpā. Pilsētas telpā notiek tādi procesi kā džentrifikācija un kolonizācija (kādas teritorijas iekarošana; apmešanās tajā). Proti, pilsētas telpā pakāpeniski izveidojas dažādi dzīvojamie rajoni, kuros apmetās noteiktam sabiedriskajam stāvoklim piederīgi cilvēki, sadalot pilsētas telpu bagātajos, nabadzīgajos, vidusšķiras, labvēlīgajos un nelabvēlīgajos rajonos. Visbiežāk šādi nošķirtie rajoni veidojas uz etniskās piederības, sociālā stāvokļa un ekonomiskā stāvokļa bāzes. (Harrison and Davis, 2001: 27, 28).

Zinātnieki ir daudz pētījuši šādus telpiskā sadalījuma cēloņus, analizējot un izvirzot teorijas par diferenciāciju. Sākotnēji lielākoties tika uzskatīts, ka pilsētas telpas sociālģeogrāfiskais sadalījums ir vēl viens, rasu, dzimtes, ekonomiskās un citu nevienlīdzības viedu aspekts, taču līdzās šīm idejām ir attīstījušās jaunas tēmas par multiplām identitātēm, seksuālajām orientācijām, etniskajiem sadalījumiem, diasporu/emigrantu identitātēm, transnacionālajām kopienām un tā tālāk. Sākotnējie vecākie pieņēmumi par vienotību vai identitātēm, kas balstītas uz šķiru un nodarbinātību, tika papildināti vai aizstāti ar politiskās vai sociālās vienotības priekšstatiem, kas vienkāršās tautas pārstāvjiem saistījās ar rasi, dzimumu vai būšanu nespējīgam.(Harrison and Davis, 2001: 30).

Dzīvesvietas diferenciācija arī ir stigmatizācijas un marginalizācijas procesa raksturīga sastāvdaļa. Harrison and Davis akcentē, ka dzīvokļu apgādes vēsturē, terminoloģija, kuru izmanto amatpersonas un politiķi, bieži pavada spēcīgi spriedumi par tā sauktajiem ‘problēmu cilvēkiem’ un ‘problēmu vietām’, tiek iekļautas arī specifiskas mājsaimniecību kategorijas: čigāni, mājsaimniecības, kuras vada vientuļie vecāki, bezpajumtnieki; melno etnisko minoritāšu mājsaimniecības, bezdarbnieki, tie, kas atkarīgi no pabalstiem, vai tie, kam ir nenomaksāti īres parādi.(Harrison and Davis, 2001: 31)

Pastiprinātu sociālo grupu koncentrāciju un atdalīšanos nereti pastiprina pilsētas telpas nocietināšanās, kurā bieži tiek izmantotas tādas barjeras kā sienas un vārti starp pilsētas

rajoniem un paaugstināta uzraudzība. Pārtikušās un pieaugoši profesionālās šķiras, šķiet vēlas norobežot nevēlamās grupas, baidoties no pastiprinātām sociālajām nekārtībām un noziegumiem. (Urban sociology, 2004:192)

Pilsēta kā dzīvesvietas vide: teorētiskās perspektīvas

Visās industriālajās valstīs lielākā daļa iedzīvotāju dzīvo pilsētās. Lielpilsētas kļuvušas par finansiālās un industriālās varas centriem. Daļa lielpilsētas redz kā civilizācija būtības reprezentētājas, kā dinamiskuma un radošās kultūras avotus, kā maksimālu iespēju vietu ekonomiskai un kulturālai attīstībai, kas nodrošina komfortablu un apmierinošu eksistenci. Savukārt citi lielpilsētu uzskata par vietu, kas pārpildīta ar agresīviem un savstarpēji neuzticīgiem pūļiem, noziegumiem, vardarbību un korupciju. (Giddens, 1993: 567)

Agrīnie Eiropas pētnieki Zimmels(Simmel), Tennīs(Tönnies) un Dirkeims (Durkheim) pētīja galvenokārt negatīvos pilsētas aspektus, uzsverot tādas negatīvas pilsētas iezīmes kā anonimitāte un drošība trūkums. (Urban sociology, 2004: 178)

Čikāgas skola

Pilsētas socioloģijas lielākais uzplaukums bija 20. gs.20- 30 gados, kad ļoti aktīvi dzīvi lielpilsētas analizēja Čikāgas skola (Urban sociology, 2004:177). Čikāgas universitātē dažādi autori laikā no 1920-1940. gadam attīstīja idejas, uz kurām ilgu laiku balstījās visi pētījumi un teorijas pilsētas socioloģijā. Par visievērojamākajiem Čikāgas skolas autoriem tiek uzskatīti Roberts Parks (*Robert Park*), Ernests Bērdžess (*Ernest Burgess*) un Luiss Virts (*Louis Wirth*). Par nozīmīgākajiem šo autoru konceptiem tiek uzskatītas ekoloģiskā pieeja (ecological approach) un urbānisma (urbanism) kā dzīves veida aplūkošana. (Giddens, 1993: 568)

Ekoloģiskā pieeja

Čikāgas skolas sociologi sākotnēji pilsētas aprakstīja kā ekoloģiskas kopienas. Ekoloģija ir termins, kas paņemts no dabas zinātnēm - dabiskajā vidē organismi ir tendēti teritorijā sadalīties tādā veidā, lai iegūtu līdzsvaru starp dažādām sugām. Čikāgas skolas pārstāvji uzskatīja, ka galveno pilsētas apgabalu izvietojums un dažādu veidu apkaimju sadalījums tajos ir izveidojies pēc līdzīgiem principiem. No ekoloģiskās pieejas

perspektīvas pilsēta ir sociāls organisms, kuras individuālo uzvedību un sociālo organizācija vada cīņa par eksistenci.

Roberts Parks ir galvenais ekoloģiskās pieejas pārstāvis, viņš apgalvo, ka sociālā kārtība cilvēku kopienās rodas caur tādiem „dabiskiem” procesiem kā dominance, segregācija, bezpersoniska konkurence, pēctecība un invāzija, tā sakārtojot pilsētu „dabiskos apgabalos”. (Knox, 1998: 167) Pārks sacījis, ka pilsēta ir kā liels šķirošanas mehānisms, kurš nekļūdīgi visiem iedzīvotājiem izvēlās konkrētajam indivīdam vispiemērotāko reģionu un vidi. (Giddens, 1993: 569) . Starp indivīdiem norisinās *bezpersoniska konkurence* par labāko novietojumu pilsētā. Šī cīņa, galvenokārt, noris caur tirgus mehānismiem, novedot pie dažādu grupu *segregācijas* atbilstoši viņu spējām nokļūt dažādās vietās un situācijās. Galvenais dzīvesvietas segregācijas mehānisms ir ekonomiskā diferenciacija. Savukārt, noteiktas grupas *dominance* konkrētā vietā tiek izskaidrota ar tās relatīvi lielāko spēku konkurencē. Funkcionālās attiecības starp dažādiem indivīdiem un sociālām grupām tiek aplūkotas kā *simbioze*. Šādas attiecības var novērot noteiktās teritoriālās vienībās, kuru atšķirīgās īpašības - fiziskās, ekonomiskās, un kultūras- ir ekoloģisko un sociālo procesos notiekošo neplānotu darbību rezultāts. Tā kā dažādu grupu konkurences spēks un dažādu apgabalu relatīvā pievilcība laika gaitā izmainās, šīm teritorijām ir tendence mainīt novietojumu. (Knox, 1998: 167, 168)

Pamatā ekoloģiskā pieeja aplūko pilsētu kā racionālu un paredzamu sistēmu, kas veidojusies no sacensības starp sociālajām grupām par resursiem. Galvenais koncepts šai pieejai ir ideja par sociālo distanci, proti, uzskats, ka sociālas grupas vēlas pēc iespējas mazāku kontaktu ar citām grupām, dzīvojot pēc iespējas tālāk no tām. Sociālā distance tiek īstenota radot telpas distanci. Dabiskais rezultāts ir pilsētas sociālā ainava, kuru iezīmējušas dažādas grupas, kuras dzīvo atšķirīgās apkaimēs, kuras savukārt, tiek identificētas pēc tur dzīvojošajām grupām. Apkārtņu iedzīvotāji laiku pa laikam mainās nepārtraukti notiekošo invāzijas un pēctecības procesu rezultātā. Skatot pilsētu kā veselumu, iebraucēju ierašanās tiek salīdzināta ar „akmens sviešanu peļķes vidū”- iedarbība izplatās uz āru koncentrisku apļu veidā. (Urban sociology, 2004:180- 181)

Ernests Bērdžess detalizētāk izstrādāja koncentrisko zonu ideju. Bērdžess šīs zonas aplūkoja kā tādas, kas atspoguļo plašu sabiedrības grupu atšķirīgo ekonomisko spēku

konkurencē, kas rada segregāciju katrā apgabalā. Apgabalos var veidoties geto un pārejas zonas – tajās norisinās simbiozes attiecības, balstoties uz valodu, kultūru un rasi. Šīs zonas veido dinamiskas pārmaiņas un dažādu grupu telpiskais izvietojums. Pilētai paplašinoties, katra zonu iegūst citu nozīmi. Bērdžess aprakstītajā Čikāgas gadījumā pārmaiņu ķēdes reakciju izraisa zema statusa imigrantu apmešanās pilsētas centra tuvumā, kas veicina blakus esošo augstāka statusa apkaimju virzīšanos tālāk no centra, jo atrašanās līdzās zema statusa apkaimei, pazemina arī augsta statusa apkaimes prestižu. (Knox, 1998: 285, 305)

Pakāpeniski pilsētas veidojas koncentrētos apļos, sadaloties pa segmentiem. Veidojoties pilsētām, iedzīvotāju dzīvesvietas sākotnēji grupējas ap izejmateriālu ieguves vietām, kas reizē ir darba vietas. Bet, pieaugot iedzīvotāju skaitam sākas sacensība par dzīvesvietu un nākas izvēlēties starp diviem variantiem: (1) dzīvot dārgos, plašos labiekārtotos mājokļos; (2) apmesties mazos, pussagruvušos mājokļos. Centrā sāk dominēt bizness un izklaide un bagātākie iedzīvotāji apmetās jaunās apkaimēs tālāk no centra. Centrā veidojas biznesu pārticības un pamazām brūkošu privāto māju sajaukums. Apkārt tam ir sen izveidojušās apkaimes, kurās dzīvo stabila fiziskā darba strādnieki. Tālāk ir apgabali, kuros ir parasti dzīvo augstāku ienākumu grupas pārstāvji. Invāzijas un pēctecības procesi norisinās koncentrisku apļu apgabalu ietvaros. Tādejādi īpašumi sagrūst centrā un tam tuvu esošajos apgabalos, tāpēc tajos var apmesties etnisko minoritāšu grupas. Ja tā notiek, iepriekšējie iedzīvotāji pamet šīs apkaimes, apmetoties citos rajonos pilsētā, vai priekšpilsētās. (Giddens, 1993: 570)

Eimoss Havlejs (Amos Hawley) Urbānās ekoloģijas pieeju turpināja Eimoss Heivlijs 50 un 60 gados. Havlejs ekoloģisko pieeju izmantoja pētot kopienas struktūras formas un attīstību, uzsverot funkcionālo savstarpējo atkarību kopienās, kas veidojas no kolektīvas piemērošanās konkurencei. Havlijs novērsās no sacensības par nepietiekamajiem resursiem, vairāk uzsverot dažādu pilsētas apgabalu savstarpējo atkarību. Diferenciācija-grupu un nodarbošanās lomu specializācija- ir galvenais veids, kādā cilvēki piemērojas savai videi. Grupām, no kurām ir atkarīgas daudzas citas, būs dominējošā loma, kas bieži atspoguļosies viņu ģeogrāfiskajā pozīcijā. Piemēram, biznesa grupas, lielas bankas vai apdrošināšanas kompānijas, nodrošina galvenos pakalpojumus daudziem sabiedrībā, tāpēc parasti atrodas centrālajos apgabalos. (Giddens, 1993: 570).

Jaunākie ekoloģiskās pieejas modeļi ietver tādas mūsdienu urbanizācijas aspektus kā iekšpilsētas noriets, gentrification, un decentralizācija, kā arī akcentē kultūras un plānošanas nozīmi pilsētas vides veidošanās procesā (piemēram, izmaiņas darba tirgū). (Knox, 1998: 171)

Urbānisms kā dzīves veids.

Luisa Virta pilsētas dzīvesveida koncepcija. Savā urbānisma kā dzīves veida koncepcijā aplūko urbānismu kā sociālās eksistences veidu, mazāku uzmanību pievēršot iekšējām atšķirībām pilsētās. Virts norāda, ka tā kā pilsētas apgabalos dzīvojošie ir mobilāki, tad saites starp viņiem ir relatīvi vājas. Virts pieņem, ka sociālās dzīves blīvums pilsētās noved pie dažādu iezīmju apkaimju veidošanās, no kurām dažas var saglabāt mazu kopienu iezīmes. Piemēram, imigrantu apgabalos starp ģimenēm atklājās tradicionālas veida kontakti, kur lielākā daļa cilvēku viens otru pazīst personiski. Tomēr, jo vairāk šie apgabali iekļaujas plašākos pilsētas dzīves modeļos, jo vājākas kļūst kopienām raksturīgās īpašības. (Giddens, 1993: 571)

Kopienas pilsētā jeb urbānie ciemi. Sociologa Herberta Gansa (*Herbert Gans*) pētījumi formulēja perspektīvu, ka kopiena sociokulturālā nozīmē ir iespējama arī blīvi apdzīvotā pilsētas vidē un šiem pilsētas apdzīvoto vietu rajoniem ir daudz kopīga ar tradicionālajiem lauku ciematiem. (Urban sociology, 2004:178- 179). Herberts Gans šādas apkaimes, kurās var novērot ciešas kopienas saites, nodēvējis par urbānajiem ciemiem. Šos ciemus lielākoties veido imigranti. Turklāt apkaimes ar ciešām un personiskām saitēm bieži vien rada tieši pilsētas dzīvi. Klods Fišers (*Claude Fischer*) piekrīt Gansam un uzskata, ka liela mēroga urbānisms pat veicina dažādu subkultūru veidošanos. Viņš norāda, ka pilsēta ļauj cilvēkiem izveidot kopienas, kas balstās uz kopīgām interesēm, piemēram, reliģiskām, etniskām, politiskām. (Giddens, 1993: 572)

Sektoru modelis

Sektoru modeli izstrādājis Homērs Hoits (Homer Hoyt) un viņa teorētiskā perspektīva tika balstīta uz novērojumiem par pilsētu augšanu. Ļoti bieži pilsētām augot lielāko ieņēmumu grupas ievācās jaunās mājās jaunās apkārtnēs. Šīs teritorijas atrados blakus

transporta ceļiem pilsētu perifērijas vai pie skaistām dabas ainavām vai tuvu nozīmīgām institūcijām. Kad augsto ienākumu grupas ievācās jaunajās mājās, viņu vecās mājas kļūst pieejamas citām mājāsaimniecībām. Hoits apraksta biežu „no augšas uz leju” procesu, kurā ģimenes ar zemāku šķirisko stāvokli vēlāk aizņem mājokli, kuru atstājušas mobilās augstākās šķiras. (Urban sociology, 2004:182- 183)

Hoits nonāca pie secinājuma, ka pilsētas dzīvesvietu struktūru galvenokārt nosaka augsta statusa mājāsaimniecību uzvedība, kas palielinoties pilsētai, virzās uz priekšpilsētām. Atbrīvojušos mājokļus ieņem vidusšķiras mājāsaimniecības, savukārt viņu apkaimēs sāk dzīvot zemāka statusa mājāsaimniecības. Šis pārvietošanās ķēdes rezultātā, brīvie mājokļi, pilsētas centra tuvumā, ko atbrīvo zemākās statusa grupas tiek vai nu pamesti un nojaukti vai tajos apmetās zema statusa iebraucēji. Tādejādi, tā kā pārējie dzīvesvietas apgabali arī virzās uz ārpusi, tiek saglabāta pilsētas sektorālā struktūra, savukārt, zonas ir tikai sekundārs elements, kas rodas mājokļu fonda novecošanās un apstākļu maiņas rezultātā. (Knox, 1998: 305)

Hoits atzīst, ka cilvēki meklē jaunus mājokļus rajonos, kas tuvi viņu pašreizējai dzīves vietai. Tas drīzāk ved pie radiālas nekā zonālas ekspansijas un beidzas drīzāk sektorālā nevis koncentriskā veidā. Hoyt modelī, piemēram, augsto ienākumu sektoriem ir tendence būt norobežotiem no zemu ienākumu sektoriem ar vidēju ienākumu sektoriem. Hoyt sektoru modelis speciāli neuzsver etniskās un rasu grupas. (Urban sociology, 2004:184)

Sociālo teritoriju analīze

1950. gados E. Šivkijs (*Eshref Shevky*) un Vendels Bells (Wendell Bell) formulēja pieeju, ko sauc par sociālo teritoriju analīzi. Sociālo teritoriju analīze tika balstīta uz priekšnoteikumu, ka pilsēta atspoguļo mūsu sarežģīto moderno sabiedrību. Autori identificē trīs primāros spēkus, kas veido pilsētas telpu. Pirmais, lai gūtu panākumus industriālajā sabiedrībā pieaugoši tiek pieprasītas progresīvas darba iemaņas. Otrais, ģimenes struktūras mainās tik strauji kā attīstošā pēckara ekonomika rada jaunus pieprasījumus un paver jaunas iespējas. Trešais, iedzīvotāju mobilitāte pieaug un pilsētas telpa tiek reorganizēta uz demogrāfisko kategoriju, tādu kā rase un etniskā identitāte, pamata. (Urban sociology, 2004:185)

Sociālo teritoriju analītiķi uzskata, ka katram no šiem trim spēkiem ir atšķirīga izpausme telpā. (1) Labi izglītotas, augstu ienākumu mājsaimniecības tiecas dzīvot sektoros, kuros dzīvo viņu sociālajam statusam atbilstoši cilvēki. (2) Ģimenes statusa mainīgais atspoguļo ģimenes nozīmību un mājsaimniecību demogrāfiskās struktūras nozīmi, nosakot mājsaimniecības vajadzības un izvēles. Pēckara dekādē tika piedzīvots tā saucamais bērnu bums, tas cieši saistāms ar straujo piepilsētu veidošanos pilsētas nomalēs. Vientuļie, jauni bezbērnu pāri un vecākas mājsaimniecības tiecās apmesties ap pilsētas centru, mazākā un vecākā dzīvojamā kompleksā. (3) Savukārt, etniskā statusa mainīgie atspoguļo rasu un etnisko identitāšu atturēšanos no pieaugošās mobilitātes. (Urban sociology, 2004:186)

Jauno urbānismu raksturojošie elementi

Duany un Plater-Zyberk kā galvenos organizējošos elementus Jaunajā Urbānismā izdala apkaimi, rajonu, un koridoru. Šie teorētiķi izveidojuši koncepciju par to, kādam būtu jābūt ideālam pilsētas mikrorajonam: apkaime ir urbanizēti apgabali ar līdzsvarotu cilvēku darbības sajaukumu; rajoni ir apgabali, kuros dominē noteikta vieda aktivitātes; koridori savieno un atdala apkaimes un rajonus. Pilsētas veidojas no daudzām apkaimēm un rajoniem, kurus organizē transporta koridori vai atvērta telpa. (Duany and Plater-Zyberk, 2003: 208)

Apkaimes fiziskā kompozīcija tiek raksturota kā tāda, kas ir ierobežota noteiktā apgabalā un strukturējas apkārt noteiktam centram, iedzīvotāju blīvums tajās var atšķirties atkarībā no konteksta, taču visās apkaimēs ir līdzsvarots guļam rajonu, darbavietu, veikalu, pārvaldes ēku un parku sajaukums. Autori nosauc sekojošās apkaimes ideāltipa iezīmes: (1.) apkaimes centrs vienmēr ir publiska telpa, tajā atrodas apkaimes sabiedriskās ēkas, tādas kā pasta ofiss, bērnudārzs, reliģiskās un kultūras iestādes, arī veikali un darba vietas. Apkaimes malas var būt dabiskas (piemēram, mežs) vai cilvēka veidotas (infrastruktūra) (2.) optimālais apkaimes lielums ir ceturdaļjūdze, jo to iespējams veikt kājām dažu minūšu laikā, tādejādi iedzīvotājiem ir viegli apmierināt dažādas ikdienas vajadzības. (3.) apkaimēs ir līdzsvarots dažādu aktivitāšu sajaukums un dažādu mājvietu tipu piedāvājums. Suburbānie apgabali gan visbiežāk sadalās pēc

ienākumu līmeņa, tādējādi nenodrošinot pieeju plašai sabiedrībai (4.) apkaime strukturē dažādus punktus un satiksmi, balstoties uz sarežģītu ielu sistēmu, tā savstarpēji savienojot dažādas vietas vienu ar otru, tā, lai vienādi viegli nokļūt no jebkura punkta citā. (5) apkaime sniedz priekšroku publiskajai telpai un pievērš uzmanību tam, lai sabiedriskās ēkas (valdības ēkas, pielūgšanas vietas, skola, kultūras iestādes) atrodas nozīmīgākajās vietās, pārējā Neighborhood sistēma ir tām pakārtota. (Duany and Plater-Zyberk, 2003: 210)

Mājokļu šķiras teorija

Mājokļu šķiru teoriju izveidoja Džons Rekss (*John Rex*) un Roberts Mūrs (*Robert Moore*) 60. gados. Viņi apgalvo, ka iedzīvotājus var sagrupēt atšķirīgās mājokļu šķirās, kas parasti ģeogrāfiski nošķirtas. Šīru skaits un sastāvs dažādās vietās ir atšķirīgs. Mājokļu šķiras pastāv neatkarīgi no sociālajām šķirām, taču arī tās ir sociālās nevienlīdzības iezīme, jo ne visi mājokļi ir vienlīdz iekārojami. Rekss un Mūrs pieņēma, ka ikviens vēlas dzīvot priekšpilsētās, taču ne visiem ir tās ir pieejamas, tāpēc rodas konkurence un cīņa starp mājokļu šķirām. Tāpēc ļoti nozīmīgi ir regulēt pieeju dažādām mājokļu šķirām, citādi vājākās grupas tiek piespiestas dzīvot visnepievilcīgākajos pilsētas apgabalos (piemēram, ir tendence piespiest etniskās minoritātes apmesties pilsētas centrā). Teorija tiek kritizēta tāpēc, ka robežas starp mājokļu šķirām ir pārāk neskaidras un konflikti šķiras iekšienē ir tikpat bieži kā starp šķirām, turklāt ne visi vēlas dzīvot priekšpilsētās un daudzi argumentē, ka mājokļu šķiras patiesībā ir tikai viens sociālo šķiru izpausmes veids. (Abercombe et al, 1994: 202)

Plašākas vides ietekme uz urbānismu.

Jaunākās urbānisma teorijas ir uzsvērušas, ka urbānisms nav autonom process, to būtu jāanalizē saistībā ar lielākām politiskām un ekonomiskām izmaiņām. Viens no šādiem procesiem, kas pēc dažu teorētiķu domām spēcīgi ietekmē arī pilsētas vidi ir globalizācija. Pamatīgas ekonomiskās izmaiņas, kas raksturo globalizāciju ir padziļinājušas ekonomisko un sociālo polarizāciju. Šim procesam ir iespēja ietekmēt pilsētas, jo pieaugošais bagāto un nabadzīgo skaits pilsētās rada pieprasījumu pēc ļoti dažādiem mājokļiem. Starptautiskās migrācijas plūsmas, sevišķi no mazāk attīstītajiem pasaules reģioniem uz lielākajām, globālajām pilsētām, rada jaunas iespējas sociālajām grupām sociāli un ekonomiski mijiedarboties. (Urban sociology, 2004:189- 191)

Mūsdienu pilsētas analīzē divi vadošie rakstnieki ir Deivids Hārvijs (*David Harvey*) un Manuels Kastels (*Manuel Castells*) un viņi abi lielā mērā notiekošo pilsētvidē saista ar globāliem procesiem. Viņuprāt, pilsētās dzīvojošo cilvēku dzīves modeļi, kā arī pilsētas apkaimju fiziskais izkārtojums parāda industriālā kapitālisma iezīmes. Gan Harvey, gan Castells uzsver, ka pilsētas ir gandrīz mākslīgi radītas vide, ko veidojam mēs paši, viņi uzsver nedabisko pilsētas telpas veidošanās procesu, to, kā zeme un radītā vide atspoguļo varas sociālās un ekonomiskās sistēmas. Bet šo autoru idejas vairāk palikušas teorētiskā līmenī, nestimulējot tik daudz empīrisko pētījumu kā Čikāgas skolas teorijas. (Giddens, 1993: 575)

Hārveja telpas pārstrukturēšana koncepcija. Deivis Hārveijs (David Harvey) uzsver, ka urbānisms ir viens no radītās vides aspektiem, ko ieviesa industriālā kapitālisma izplatīšanās. Hārveijs norāda, ka modernajā urbānismā telpa nepārtraukti tiek pārveidota. Pārveidošanos nosaka tādas lietas kā: (1) lielu firmu izvēle, kur veidot rūpniecības, izpētes un attīstības centrus; (2) valdības kontrole pār zemi un industriālo ražošanu; (3) privāto investoru veiktās aktivitātes, iepērkot un pārdodot nekustamo īpašumu.

Uzņēmēji nepārtraukti meklē izdevīgākas vietas uzņēmējdarbībai, uzsākot to noteiktā vietā, šī telpa pārveidojas un attīstās. Savukārt, aktivitātes ar privātmājām spēcīgi ietekmē biznesu interesējošā zeme, kā arī valdības noteiktie nodokļi un kredītlikmes. Piemēram, izteikto priekšpilsētu veidošanos pēc otrā pasaules kara ASV noteica etniskā diskriminācija, taču Hārvejs uzskata, ka tas bija iespējams tikai tāpēc, ka valdība

piešķir nodokļu atlaides māju iepircējiem un celtniecības firmām, savukārt, finansiālās organizācijas mainīja kredītu došanas nosacījumus. Savukārt, pilsētu palielināšanos Dienvidanglijā pēc 60 gadiem noteica jaunu industriju koncentrēšanās dienvidos un Ziemeļos esošo veco industriju panīkums. (Giddens, 1993: 574)

Kastela Urbānisma un sociālās kustību analīze. Tāpat kā Hārvejs, arī Kastels (Manuell Castell) uzsver, ka sabiedrības telpiskā forma ir cieši saistīta ar vispārējiem tās attīstības mehānismiem. Pilsētu un apkaimju izvietojums un arhitektūras iezīmes parāda cīņas un konfliktus starp dažādām sabiedrības grupām. Urbānā vide reprezentē plašāku sociālo spēku simboliskās un telpiskās izpausmes. Piemēram, debesskrāpji tiek celti, lai gūtu peļņu, taču vienlaicīgi tie simbolizē naudas varu pilsētā. (Giddens, 1993: 574)

Kastels aplūko pilsētu kā integrētu daļu no kopējā patēriņa procesa, kas ir raksturīgs industriālā kapitālisma aspekts. Māja ir viens no veidiem, kādos cilvēki patērē modernās industrijas produktus. Nodokļu sistēma ietekmē to, kas ir spējīgi pirkt vai īrēt un kur, kā arī kas kur būvē. Lielajām korporācijām, bankām un apdrošināšanas kompānijām, kas nodrošina kapitālu celtniecības projektiem, ir liela vara šajos procesos. Bet arī valdības aģentūras tieši ietekmē daudzus pilsētas dzīves aspektus, būvējot ceļus un valsts mājokļus, plānojot zaļo zonu un citos veidos. Tādejādi fiziskā pilsētas forma ir tirgus spēku un valdības varas produkts. (Giddens, 1993: 575).

Taču radītā vide nav tikai bagāto un vareno cilvēku darbības rezultāts. Kastels uzsver, ka liela nozīme ir neprivilģēto grupu cīņai par savu dzīves apstākļu uzlabošanu. Pilsētas problēmas stimulē daudzas sociālās grupas, kas rūpējas par mājokļu apstākļu uzlabošanu, protestē pret piesārņojumu, aizstāv parkus un zaļās zonas, cīnās pret celtniecības attīstības - tas izmaina apgabala raksturu. Piemēram, Kastels izpētījis kā geju kustība Sanfrancisko izmainīja savu apkaimi, iekļaujot tajā daudzas gejiem paredzētas iestādes. (Giddens, 1993: 575)

Džona Logana un Hārveja Molotoča apvienotā pieeja. Džons Logans (*John Logan*) un Hārvejs Molotočs ir izveidojuši pieeju, kas apvieno D. Hārveja un M. Kastella sociālekonomisko ietekmju perspektīvu un ekoloģisko perspektīvu. Viņi piekrīt, ka daudzas ekonomiskās attīstības iezīmes, gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī ietekmē pilsētās dzīvi diezgan tiešā veidā. Taču šie ekonomiskie faktori realizējas caur vietējām

organizācijām- apkaimes uzņēmumiem, banku un valdības aģentūrām, kopā ar individuāliem māju pircējiem. (Giddens, 1993: 576).

Logans un Molotočs uzskata, ka zeme un mājas tiek pirktas un pārdotas tieši tāpat kā citas preces modernajā sabiedrībā, taču tirgu, kurš strukturē pilsētas vidi ietekmē tas, kā dažādas cilvēku grupas izmanto savus īpašumus. Šo procesu rezultātā rodas daudz spriedzes un konfliktu- tie ir galvenie faktori, kas strukturē pilsētas apkaimes. Piemēram, dzīvokļu bloks ir to iedzīvotājiem ir mājas, savukārt, īpašniekiem- īres avots. Uzņēmēju peļņas interese lielā mērā atšķiras no iedzīvotāju interesēm, kuriem tā ir vieta, kur dzīvot. Logans un Molotočs norāda, ka modernās pilsētās lielie uzņēmumi mēģina maksimāli izmantot sev piederošās zeme, ceļot jaunas ēkas, lai varētu iegūt pēc iespējas lielāku peļņu. Šajā procesā viņus neuztrauc kādus sociālo un fizisko ietekmi tas rada noteiktajā apkaimē. Lielo uzņēmēju intereses bieži var būt pretrunā ar vietējo iedzīvotāju un uzņēmēju interesēm, kuri aktīvi viņiem pretojas. Cilvēki apvienojas grupās, lai aizstāvētu savas intereses. Šādas grupas parasti cenšas ierobežot celtniecību zaļajā zonā vai iegūt labvēlīgākus īres nosacījumus. (Giddens, 1993: 576).

Dzīvesvietas izvēles process

Viena no mūsdienu sabiedrības raksturīgākajām iezīmēm ir mobilitāte. Tāpēc ar dzīvesvietas maiņu kaut reizi dzīvē ir saskāries gandrīz ikviens industriāli attīstīto valstu iedzīvotājs. Ņemot vērā lielo pilsētas dzīvojošo cilvēku īpatsvaru mūsdienās, iekšpilsētu mobilitāte sastāda lielāko daļu pārcelšanos, ko veic indivīdi un mājsaimniecības attīstītajās Rietumu valstīs.

Mājsaimniecību ģeogrāfiskās mobilitātes iemesli.

Galveno lēmumu par dzīvesvietas maiņu pieņem konkrēta mājsaimniecība, tomēr kopējos mobilitātes rādītājus un tendences būtiski ietekmē plašāki sociāli un ekonomiski procesi. Dzīvesvietas maiņu var ietekmēt: (1) ekonomiski spēki – ekonomisko uzplaukumu laikā mobilitāte ir augstāka, jo mājsaimniecības ir vairāk naudas līdzekļu un plašākas izvēles iespējas, tāpat kredītu ņemšanas nosacījumi (2) Sociālā kārtība – piemēram, izmaiņas ģimenes struktūrā un modeļos maina vajadzības attiecībā uz mājokli; (3) mājokļu tirgus- mobilitāti var ierobežot augstas īres maksas vai ilgtermiņa kredīti; (5) demogrāfiskie rādītāju – iedzīvotāju skaits un blīvums būtiski ietekmē mājokļu piedāvājuma kvalitāti un kvantitāti un izvēles iespējas. (Knox, 1998: 286)

Jebkura dzīvesvietas maiņa var būt brīvprātīga vai piespiedu. Lielāko daļu no piespiedu dzīvesvietas maiņas veido gadījumi, kad tiek iznīcināts īpašums vai iedzīvotāji, tiek izlikti no mājokļa. Faktoros, kas veicina gan brīvprātīgu, gan piespiedu dzīvesvietas maiņu var iedalīt piecās lielās grupās:

- Mājokļa: Telpas, Kvalitāte, izskats, izmaksas, īpašumtiesību izmaiņas
- Apkaimes: Kvalitāte, fiziskā vide, sociālā struktūra, sabiedriskie pakalpojumi
- Pieejamības: darba vietas, Iepirkšanās, skolas, ģimenes un draugu
- Nodarbinātības: Darba maiņa, pensionēšanās
- Dzīves cikls: Mājsaimniecības veidošanās, izmaiņas laulātības statusā, izmaiņas mājsaimniecības lielumā.

Ļoti bieži izmaiņas ģimenes statusā noteikt reizē ar izmaiņām ienākumu līmenī un sociālajā statusā, tāpēc, tāpēc nedrīkst kādu no šiem faktoriem pieņemt kā galveno

dzīvesvietas noteicēju. (Knox, 1998: 293-295) Tradicionāli dzīves cikla jēdziens attiecas ģimeņu materiālajām vajadzībām, kas mainās dažādos reproduktīvā cikla posmos. Taču ekonomiskie un kulturālie faktori var pamudināt mājsaimniecības, kas ir vienādos dzīves cikla posmos, izmantot dažādus uzvedības modeļus attiecībā uz dzīvesvietu. (Pacione, 200: 192)

Lielākoties dzīvesvietas mobilitāte tiek aplūkota kā divu posmu darbība: (1) mājsaimniecības lēmums meklēt jaunu dzīvesvietu; (2) jaunas dzīvesvietas meklēšana un izvēlē. Dzīvesvietas maiņas procesu var uztvert kā produktu, kas veidojas no spriedzes, ko rada neatbilstība starp mājsaimniecības vajadzībām, ekspektācijām, vēlmēm un tās reālajiem mājokļa apstākļiem un apkārtējo vidi. Spriedzes avoti var būt (1) iekšēji - mājsaimniecības vajadzības un ekspektācijas- vai (2) ārēji- vides iezīmes pašreizējās dzīves vietas apkaimē, mikrorajonā, tās novietojums pilsētas telpā. Spriedzes pakāpe ir atkarīga no indivīda raksturojuma - sociālā un ekonomiskā statusa, posma dzīves ciklā, pieredzes un personības. Kad spriedze kļūst nepanesama, mājsaimniecības pieņem lēmumu par vienu no trīs iespējamajiem uzvedības virzieniem:

- *Palikt pašreizējajā dzīvesvietā un uzlabot tās vidi* - Vides uzlabojumi var ietvert tādas aktivitātes mājas palielināšanu vai atjaunošanu, aktīvo iedzīvotāju grupu veidošanu, lai cīnītos pret noziedzību vai gaisa piesārņojumu.
- *Palikt pašreizējajā dzīvesvietā un pazemināt ekspektācijas* - mājsaimniecība var izmainīt savus dzīves veidu vai pārveidot plānus.
- *Mainīt dzīvesvietu* - tomēr liela daļa mājsaimniecību var realizēt vēlmi pārcelties, savukārt, šis process ietver jaunas dzīvesvietas meklēšanas un izvēles procesu. (Pacione, 200: 194)

Mobilās grupas

Dzīvesvietas mobilitāte ir selektīvs process - dažādu veidu mājsaimniecības nav vienlīdz mobilas. Galvenokārt, palicēju grupu no mobilās atšķir dzīvesveids un mājokļa īpašuma statuss. Biežāk kā citi dzīvesvietu maina jaunākas mājsaimniecības un cilvēki, kas mājokli irē no privātpersonām. Cilvēkus var iedalīt arī „vietējo” un „kosmopolītu” kategorijās, atkarībā no tā cik intensīva ir viņu piesaiste apkārtējai sociālai videi. Tāpat,

jo ilgāku laiku mājsaimniecība ir pavadījusi vienā dzīvesvietā, jo mazāka ir iespēja, ka tā tiks mainīta. To dēvē apar „kumulatīvās inerces” principu, kas tiek skaidrots ar emocionālo pieķeršanos, kas attīstās pret mājokli un tuvāko apkaimi un kā rezultātā priekšroka tiek dota spēcīgajiem sociālajiem tīkliem pašreizējā dzīvesvietā, nevis nezināmai ikdienas dzīves kvalitātei citā vietā. Savukārt, dzīvesvietas maiņas pieredze, palielina iespēju, kas tās tiks mainīta atkārtoti

Feitelstone ir izstrādājis mājsaimniecību segmentācijas hierarhijas modeli. Atbilstoši viņa shēmai dzīvesvietas mobilitātes iespējamība parādās, rodoties nozīmīgām pārmaiņām mājsaimniecības mājokļa situācijā. Mājsaimniecības reakcijas uz šīm pārmaiņām atkarīga no:

- 1) sociālajiem ierobežojumiem – ekonomiskais un sociālais statuss, rase, etniskās piederība;
- 2) mājsaimniecības dzīvesveida – tā var būt vairāk orientēta uz darbu, ģimeni vai atpūtu;
- 3) mājsaimniecības pašreizējās situācijas – to nosaka demogrāfiskās un ekonomiskās izmaiņas, radot noteiktas vajadzības un resursus (Knox, 1998: 287)

Mājokļa izvēle

To kādas ekspektācijas un vēlmes cilvēkiem veidojas attiecībā uz dzīvesvietu nosaka viņu dzīves pieredze un apstākļi – vecums, šķira, izcelsme, reliģija, etniskā izcelsme, un pagātnes pieredze. Šie faktori nosaka viņu dzīvesveidu un atšķirīga orientācijas attiecībā uz mājokli un dzīvesvietas novietojumu. Bells uzskata, ka pilsētas kultūrā var izdalīt trīs tradicionālās dzīvesveida orientācijas- ģimenes, karjeras un patēriņa. (Knox, 1998: 296)

Uz ģimeni orientētu cilvēku mājokļa orientāciju nosaka uzskati par to, kas vislabāk būtu vajadzīgs bērniem – vieta rotaļām, tīra un droša apkārtnē, tuvums skolām utml. Šādas mājsaimniecības parasti apmetās priekšpilsētās. Karjeristu dzīvesveida centrā ir karjeras priekšrocības, tāpēc viņi ir ļoti mobili, jo tas bieži nepieciešams karjerā. Viņi tiecas pēc augsta statusa, tāpēc izvēlas augsta prestiža apkaimes, kas atbilst viņu darbam, algai un paštēlam. Savukārt, patērētāji ir spēcīgi orientēti izmantot materiālos labumus un priekšrocības, ko sniedz moderna pilsētas sabiedrība, tāpēc izvēlas dzīvot apkaimēs, kas

ir tuvu izklaides un komerciālajiem centriem (klubiem, teātriem, mākslas galerijām, diskotēkām un restorāniem u.tml.). Bella Tipoloģija tiek kritizētas par to, ka tā ir orientēta uz vidusšķiru, jo mājsaimniecībām ar zemu ienākumu līmeni nav šādās izvēles, viņiem jāizvēlas tikai no mājokļiem, kas spēj apmierināt viņu viszemākās prasības. Un šādu mājsaimniecību gadījumā spriedze ne vienmēr noved lēmuma mainīt dzīvesvietu. (Knox, 1998: 297)

Brauns un Mūrs mājas meklēšanas procesā izdala trīs posmus, kuri ir jārealizē mājsaimniecībai uzsākot jaunas dzīvesvietas meklēšanas procesu:

- (1) jāpārveido savas vēlmes konkrētos kritērijos, kurus izmantos vērtējot mājokli un dzīves vidi;
- (2) jāuzsāk tādu mājokļu meklēšana, kas apmierina šos kritērijus;
- (3) jāizvēlas konkrēta mājokļa vienība. (Pacione, 200: 194)

Jaunās mājvietas kritēriju noteikšana. Viszemāko mājsaimniecības vēlmju līmeni raksturo tā mājokļa īpašības, kurā tie tobrīd dzīvo. Augstāko vēlmju līmeni parasti ierobežo ienākumi, taču var būt iesaistīti arī citi faktori, piemēram, izslēdzot noteiktus apgabalus, kas nepakļaujas konkrētajam dzīves veidam (Pacione, 200: 194). Kopumā mājsaimniecības dzīvesvietas izvēles kritēriji atspoguļo motivāciju, kura noteikusi lēmumu pārcelties. Visbiežāk kā kritēriji tiek izmantoti mājokļa lielums, īpašuma veids, mājokļa labiekārtotības līmenis, apkārtnes kvalitāte un sociālā vide. Vislielākajā mērā to, kādi ir dzīvesvietas izvēles kritērija nosaka mājsaimniecības mērķi – tas vai vēlas pirkst vai īrēt, centrā vai priekšpilsētās, savrupmāju vai dzīvokli- visos šajos gadījumos kritēriji būtiski mainās arī, tad ja mājsaimniecības dotajā brīdī var raksturot vienādi. (Knox, 1998: 299).

Pieejamo mājokļu meklēšana. Balstoties uz šiem nosacījumiem, indivīdi uzsāk meklējumu procesu. Galvenais meklēšanas procedūras mērķis ir noteiktajā laika periodā atrast atbilstošu mājokļa veidu par labu atbilstošu cenu. Lielākā daļa mājsaimniecību organizē meklēšanas procedūru, balstoties uz novietojumu – koncentrējot uzmanību uz noteiktām apkaimēm, kas tiek izvēlētas balstoties uz priekšstatiem par apkaimes raksturu un kas atbilst viņu apkārtnes kritērijiem. (Knox, 1998: 300) Meklēšanas telpisko raksturu biheivioristi ilustrē, raksturojot pilsētu kā tādu, kas ietver četrus telpas veidus: Rīcības telpa ir visplašākā un attiecas uz tām pilsētas daļām, kuras indivīdam ir

pazīstamas, un iekļauj subjektīvu vietas vērtējumu. Aktivitātes telpa ir teritorija, kurā risinās ikdienas pārvietošanās, tā parasti atrodas apkārt mājai, darba vietai, draugu mājām un iepirkšanās centriem. Apzinātā telpa norāda uz teritorijām par kurām mājsaimniecībai ir informācija, apsverot mājokļa iespējas, šī informācija var būt arī no sekundāriem avotiem – masu medijiem un citiem cilvēkiem. Meklēšanas telpa ir apzinātās telpas subjekti, kuros tiek novērtētas jaunās iespējamās dzīvesvietas. Šīs telpas nosaka dzīvesvietas maiņas procesā pieņemtos lēmumus. Cilvēki bieži ir tendēti ierobežot savu meklējumu telpu, meklējot tikai sev vislabāk pazīstamos un pieejamākajos apgabalos. (Pacione, 200: 195). Lielākā daļa mājsaimniecību nopietni apsver tikai dažus mājokļu piedāvājumus, jo mājsaimniecības jau iepriekš ir ierobežojušas savu izvēli nosakot savu vēlmju līmeni un meklēšanas apgabalus. (Knox, 1998: 303)

Konkrēta mājokļa izvēle. Teorētiski šāda izvēle tiek izdarīta balstoties uz konkrēto mājokļu lietderības funkcijām, ko mājsaimniecība subjektīvi novērtē, summējot konkrēto vienību atbilstības viņu kritērijiem un citas priekšrocības. Tomēr ne visi kritēriji ir vienlīdz nozīmīgi. Ja mājsaimniecībām neizdodas atrast mājokli, kas atbilst viņu kritērijiem tās atgriežas spriedzes punktā, izlemjot vai nu pazemināt kritēriju vai veikt pašreizējā mājokļa un tā apkārtnes uzlabojumus. (Knox, 1998: 303).

Tomēr daudzās mājsaimniecības neietilpst biheivioristiskajā dzīvesvietas izvēles modelī, galvenokārt, tas attiecas uz: (1) zemu ienākumu grupām; (2) mājsaimniecībām ar īpašām vajadzībām- lielām ģimenēm, viena vecāka ģimenēm, neprecētiem pāriem, problēmģimenēm; (3) mājsaimniecības, kas nevar pārvietoties dēļ personu fiziskiem trūkumiem, ģimenes situācijas vai medicīniskām vajadzībām; (4) mājsaimniecības, kas nevēlas mainīt dzīvesvietu dēļ psiholoģiskās spriedzes, kas rodas aizejot no pazīstamas vides. Šo mājsaimniecībām bieži nav iespēju reaģēt uz radušos spriedzes situāciju. (Knox, 1998: 304)

Dzīvesvietas maiņu pilsētās raksturo šādas iezīmes:

- Pārceļšanās attālums- lielākā daļa dzīvesvietas maiņu notiek nelielā attālumā. Visbiežāk dzīvesvietas tiek mainītas uz kādu no blakus esošajām apkaimēm. Zemākajās sociālekonomiskajās grupās tas izskaidrojams ar ekonomisko resursu nepietiekamību – viņi lielākoties nevar atļauties iegādāties vai īrēt īpašumus

dārgākās apkaimēs. Savukārt, augstāku ienākumu grupās tendence apmesties tuvu iepriekšējai dzīvesvietai nav tik izteikta. (Knox, 1998: 289)

- Virziens. Visbiežāk dzīvesvieta tiek mainīta virzienā no pilsētas centra uz priekšpilsētām. Tomēr samērā bieži novērojama arī mobilitāte pretējā virzienā. Ja netiek mainīts mājokļa īpašuma veids, tad dzīvesvietas maiņa visbiežāk noris tā paša sociālekonomiskā statusa apkaimju ietvaros. Savukārt, ja tiek mainīts mājokļa īpašuma veids, tad gan virziens, gan attālums ir vairāk atkarīgi no tā brīža mājokļu tirgus piedāvājuma. (Shert 1999, 302 pp)
- Mobilitātes intensitāte. Visintensīvākā mobilitāte norisinās zema statusa rajonos un visattālākajās pilsētas daļās. Savukārt, pārejā pilsētas daļā lielākoties dzīvo vidusšķiras pārstāvji, kas nevēlas mainīt dzīvesvietu, tāpēc tajā rodas maz brīvi dzīvesvietu, kurās varētu apmesties. (Shert 1999, 302 pp)
- Mājokļa veids - tā īpašuma statuss un lielums būtiski ietekmē mobilitāti. Visretāk dzīvesvietu maina iedzīvotāji, kas dzīvo apkaimēs, kur mājokļi lielākoties ir privātipašumā un mājokļa tips ir savrupmāja. (Knox, 1998: 290)

Dzīvesvietas maiņas ietekme uz pilsētas telpu

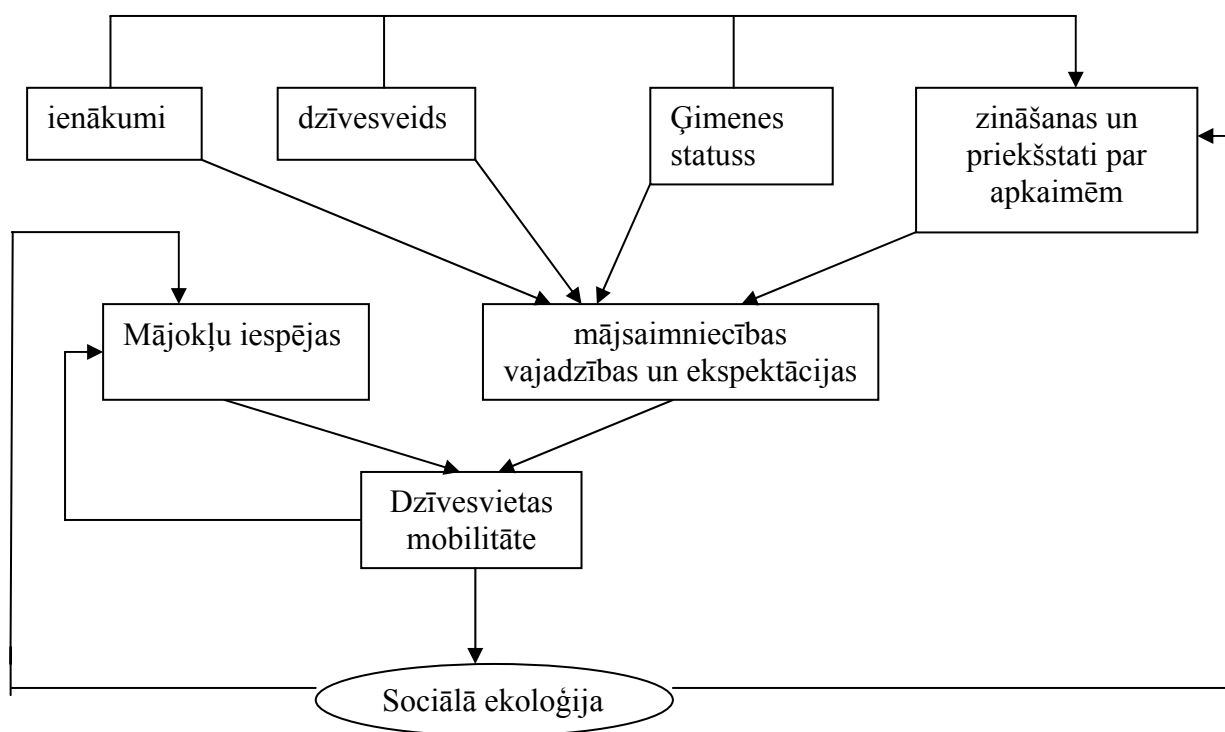
Attiecības starp pilsētas struktūru un mājsaimniecību mobilitāti ir ļoti sarežģītas. No vienas puses migrācija rada un pārveido pilsētas apkaimju sociālo un demogrāfisko struktūru. Taču apstākļus apkaimē nosaka arī jau eksistējošā pilsētas struktūra. Tā veidojas sociāltelpiskā dialektika – attiecības starp dzīvesvietas mobilitāti un pilsētas ekoloģiju. Nepārtrauktajam pārmaiņu procesam, ko nosaka mājsaimniecību lēmumi pārvietoties vai palikt, ir rezonansē pārejā sistēmā. Brīvo dzīvesvietu un pārvietošanās ķēdes reakcija var veicināt tālāku mobilitāti, jo mājsaimniecības reaģē uz izmaiņām apkaimes statusā un gaisotnē. Mājokļu prasību un pilsētas struktūras savstarpējā ietekme ir cirkulāra un kumulatīva. Mobilitāte veidojas no (1) mājokļu iespējām – jaunie un brīvie mājokļi, kas rodas pilsētai izplešoties un atjaunojot dzīvojamos rajonus iekšpilsētā- un (2) mājsaimniecības vajadzībām un ekspektācijām, ko savukārt nosaka mājsaimniecības ienākumi, ģimenes lielums un dzīvesveids. Tomēr tai pašā laikā dzīvesvietas mobilitāti var interpretēt arī plašāku strukturālu pārmaiņu kontekstā. To var

ietekmēt tādi faktori kā demogrāfiskās izmaiņas; pilsētu izplešanās; situācija ekonomikā, kas var ietekmēt starptautisko un starp reģionālo migrāciju; telpiskā mobilitāte (Knox, 1998: 283)

Noteikts mobilitātes daudzums var būtiski pārveidot pilsētas dzīvesvietu struktūru, izmainot gan „objektīvo” sociālo ekoloģiju, gan apkaimes tēlu, kas var vai nu pievilināt vai atturēt turpmākos potenciālos dzīvesvietas mainītājus. Tādejādi mājsaimniecības var aplūkot kā lēmumu pieņemšanas vienības, kuru kopējā reakcija uz mājokļu iespējām ir galvenā ekoloģisko izmaiņu ietekmētāja. (Pacione, 2001: 202)

Pilsētas dzīvesvietu struktūru var būtiski ietekmēt jaunatnācēji, piemēram, ienācēji ar zemu sociālekonomiskā statusu visbiežāk apmetās lētākajos pilsētas apgabalos. Savukārt ienācēji, ar augstāku sociālekonomisko statusu parasti apmetās jaunuzceltos rajonos, bet nereti, iepazīstot pilsētu un gūstot priekšstatu par dažādām tās apkaimēm sāk meklēt citu dzīvesvietu. (Knox, 1998: 288)

Kopējo dzīvesvietas maiņas procesa mijiedarbību ar jau pastāvošo pilsētas vidē var attēlot šajā shēmā.

(Knox, 1998: 284)

Mājokļa vajadzības un ekspektācijas (tās veidojas no ģimenes statusa, ienākumu, dzīvesveida un zināšanu par apkaimēm kombinācijas) nosaka, to vai mājstaiimniecībai rodas situāciju, kurā tiek nolemts mainīt dzīvesvietu. Jā šāda situācija rodas, tad to kādā virzienā mobilitāte notiek, nosaka mājokļa iespējas. Daudzu mājstaiimniecību dzīvesvietas maiņas rezultātā mainās pilsētas vide (sociālā ekoloģija). Taču katras konkrētās mājstaiimniecības mājokļa iespējas un zināšanas par apkaimēm veidojas jau pastāvošās pilsētas sociālās ekoloģijas vidē.

Rietumu pilsētu attīstības modeļi pēckara periodā. Individuālo mājstaiimniecību dzīvesvietas uzvedība, kopām ar dažādiem plašākiem sociāliem un ekonomiskiem procesiem lielākajā daļā Rietumvalstu pilsētu radīja samērā līdzīgas iezīmes un tendences pilsētas telpā.

(1) priekšpilsētu veidošanās. Ar priekšpilsētām tiek apzīmēti dzīvojamie rajoni, kas izveidojās pilsētas tuvumā un ir atkarīgi no tās. Priekšpilsētu veidošanās process aizsākās 50 un 60 gados. Šīs parādības cēloņi bija: rasu un etniskie aizspriedumi; izvairīšanās no piesārņojuma, pārapdzīvotības un noziedzības pilsētas centrā; zemākas izmaksas un lielāka telpa priekšpilsētās. Vienlaicīgi satiksmes uzlabošanās padarīja pieejamākas darba vietas, kas atrādās tālu no dzīvesvietas. Iedzīvotāju skaits lielajās pilsētās samazinās, savukārt mazpilsētās un ciemos, to tuvumā palielinās. Tai pašā laikā lielākā daļa šo mazpilsētu un ciemu iedzīvotāju strādā blakus esošajā lielpilsētā. (Giddens, 1993: 577,581).

(2) iekšpilsētas panīkums. Priekšpilsētu izplatīšanās ir noveda pie iekšpilsētas lejupslīdes, jo bagātākās iedzīvotāju grupas ir tendētas apmesties ārpus pilsētas centra. Augstāko ienākumu grupu apmešanās ārpus pilsētas, samazināja no nodokļiem iegūtos līdzekļus pilsētas budžetā. Savukārt, tie, kas palika pilsētā vai tagad tajā ievācās, lielākoties bija zemāko ienākumu grupu pārstāvji. Situāciju vēl vairāk pasliktināja, tas, ka izdevumi iekšpilsētā bija daudz lielāki, jo tajā daudz izteiktākas kā priekšpilsētās bija tādas problēmas kā bezdarbs, noziedzība, liels bezpajumtnieku skaits u.c. (Giddens, 1993: 578, 581).

(3) pāreja no valsts mājokļiem uz privātajiem. Lielbritānijā lielākā daļa iedzīvotāju izvēlas nopirkt sev mājokli, nevis īrēt. Taču paņemtie kredīti ne vienmēr atmaksājas.

Savukārt, valsts mājokļos šobrīd dzīvo gandrīz tikai tie, kas nespēj atļauties nopirkt īpašumu vai īrēt citur.

(4) gentrification. Gentrification procesu raksturo veco ēku atjaunošana un uzlabošana, lai izmantotu tās jaunā veidā. Šajās atjaunotajās ēkas parasti apmetās augstākās ienākumu grupas pārstāvji vai tajās tiek ierīkoti veikali, restorāni vai citas iestādes (Giddens, 1993: 583,584). Džentrifikācija parasti norisinās vecākās apkaimēs, kas ietilpst arhitektoniski vērtīgu mājokļu fondā. Uz laiku, džentrificētās apkārtnes bieži ir sajauktas sociālās identitātes un ekonomisko resursu izteiksmē. Ļoti bieži tomēr īres un māju cenas sasniedz to punktu, ka iepriekšējie iemītnieki vairs nevar atļauties dzīvot konkrētajā apkārtņē un ir spiesti meklēt citu dzīvesvietu. (Urban sociology, 2004:195) Gidenss norāda, ka visticamāk industrializētajās valstīs urbānisma izplatīšanās turpināsies. Taču uzlabotās komunikācijas sistēmas ļauj pilsētas iedzīvotājiem dzīvot samērā tālu no darba vietas.

Pētījuma metodoloģija

Izvērtējot teorētiskajā daļā iegūto informāciju un izanalizējot pieejamo literatūru. Par piemērotākajām metodēm nepieciešamās informācijas iegūšanai pētījumam tikai izvēlētas divas metodes: aptauja jeb anketēšana, kas konkrētajā gadījumā tika realizēta ar telefonaptaujas palīdzību un daļēji strukturētās intervijas. Kā papildus metode tika izmantota dokumentu analīze attiecībā uz mājokļu tēmu.

1. Intervijas

Detalizētākas un padziļinātākas informācijas iegūšanai, kā arī precīzākai anketas jautājumu izstrādāšanai tika veiktas 18 daļēji strukturētās intervijas ar Rīgas iedzīvotājiem. Intervijas tika ierakstītas diktofonā un tām tika uzrakstīti transkripti. Intervijas tika izanalizētas un uz iegūtās informācijas bāzes tikai izveidota anketa, kas, savukārt, deva vēl plašāku ieskatu problēmās, kas saistītas ar Rīgas mikrorajonu iedzīvotāju dzīves vietas izvēles nosacījumiem.

Izvēle par labu daļēji strukturētajām intervijām. Daļēji strukturētās intervijas notiek visai brīvos ietvaros, kas atļauj fokusētu, sarunvalodas, divpusēju komunikāciju. Tās var tikt izmantotas gan, lai nodotu, gan lai saņemtu informāciju. Atšķirībā no aptaujas anketām, kur jautājumi jau iepriekš ir noformulēti, daļēji strukturētās intervijas sākas ar daudz vispārīgākiem jautājumiem vai tēmām. Ne visi jautājumi ir plānoti un formulēti iepriekš. Vairākums jautājumu ir izveidoti intervijas laikā, atļaujot abiem, gan intervētājam, gan respondentam fleksibilitāti iedziļināties detaļās un pārrunāt jautājumus. Daļēji strukturētās intervijas tiek vadītas noteiktos iepriekš sagatavotos ietvaros. (Internets 1)

Instrumentārija- interviju mērķi

- Iegūt kvantitatīvu un kvalitatīvu informāciju no sabiedrības locekļa
- Iegūt vispārēju informāciju, kas saistīta ar specifisku tēmu/ problēmu
- Iegūt virkni ieskatu specifiskās tēmās

Galvenās priekšrocības, ko sniedz daļēji strukturētas intervijas pielietošana.

Mazāk uzmācīga pret respondentu, jo iedrošina divvirzienu komunikāciju. Respondents var uzdot jautājumu intervētājam, noskaidrot neskaidrības. Tajā pat laikā arī intervētājs var paskaidrot neskaidros jautājumus tuvāk, kas, savukārt vēl sniedz vēl dziļāku ieskatu apspriežamajā tēmā. Apstiprina jau zināmo, bet arī sniedz iespēju uzzināt ko jaunu. Bieži daļēji strukturēto interviju laikā iegūtā informācija ne tikai sniedz atbildes, bet arī rada iemeslus jaunu atbilžu meklēšanai. Kad indivīdi tiek intervēti, viņi daudz vieglāk var apspriest jutīgus tematus. (Internets 1)

Interviju raksturojums. Intervijās izmantotos jautājumus var iedalīt vairākos blokos (Jautājumus skatīt pielikumā):

- Jautājumi, kas paredzēti, lai noskaidrotu respondenta pieredzi attiecībā uz dzīvesvietām- cik daudz to ir bijis, kādu iemeslu dēļ tās mainītas, kādi bijuši kritēriji to izvēlē;
- Jautājumi, kas raksturo indivīda pašreizējo dzīvesvietu, to cik apmierināts respondents ir ar mājokli un tā apkārtni;
- Jautājumi, kuru mērķis ir noskaidrot respondenta priekšstatus par dažādiem Rīgas mikrorajoniem un šo priekšstatu iespējamo ietekmi meklējot dzīvesvietu
- Jautājumu, kas raksturo respondenta mājsaimniecību- cik daudz tajā ir cilvēku, kādi ir mājsaimniecības ienākumi, kā tas ietekmē ar mājokli saistītās problēmas u.c.

Tika intervēti dažādi respondenti, lai noskaidrotu dažādu sociālo grupu iespējamās atšķirības attiecībā uz dzīvesvietu skarošiem jautājumiem.

Respondenti:

R-1.- sieviete, 22 gadi, studē un strādā par pārdošanas konsultanti, dzīvo kopā ar vecākiem privātmājā Dārziņos, māja vecāku privātīpašums

R-2.- sieviete, 33 gadi, farmaceite, dzīvo kopā ar vīru, bērnu un vīramāti Pļavniekos, dzīvoklis privatizēts, dzīvoklī - pārvākusies pēc iepazīšanās ar vīru, pirms tam dzīvojuši Ķengaragā

R- 3.- vīrietis, 34 gadi, strādā valsts iestādē, saimniecības daļā, dzīvo ar vecākiem 2-istabu dzīvoklī Pļavniekos, dzīvoklis privatizēts

- R- 4.-** sieviete, 59 gadi, strādā valsts iestādē, dzīvo četru cilvēku ģimenē (4 cilvēki pavisam kopā) 3- istabu dzīvoklī Ķengaragā, dzīvokli tuvākajā laikā gatavojas privatizēt,
- R- 5.-** vīrietis, 24 gadi, IT speciālists, irē dzīvokli Imantā kopā ar bijušo studiju biedru, Rīgā dzīvo 6 gadus, konkrētajā dzīvoklī 2 gadus
- R-6-** vīrietis, 27 gadi, strādā būvmateriālu firmā, dzīvo kopā ar vecākiem Ziepniekkalnā 3-istabu dzīvoklī
- R-7.-** vīrietis, 31 gads, strādā valsts iestādē saimniecībās daļā, dzīvo kopā ar draudzeni un viņas vecākiem 2- istabu dzīvoklī Ķengaragā,
- R- 8.-** sieviete, 23 gadi, studē medicīnu, dzīvo kopā ar vecākiem 4-istabu dzīvoklī Juglā, visas ērtības, dzīvoklis privatizēts
- R- 9.-** vīrietis, 25 gadi, strādā valsts iestādē, irē 2- istabu dzīvokli Ķengaragā, dzīvo viens, Rīgā jau 7-8 gadus, pirms tam, studiju laikā, dzīvojis kopmītnēs Āgenskalnā, no kurām pārvācies uz Katoļu ielu (Maskavas forštatē).
- R-10 –** sieviete, 55 gadi, strādā fizisku darbu rūpnīcā, dzīvo kopā ar vīru 2-istabu dzīvoklī centrā, dzīvoklis privatizēts
- R-11 –** sieviete, 26 gadi, strādā par sabiedrisko attiecību speciālisti, dzīvo ar kopszīves partneri 3-istabu dzīvoklī Pārdaugavā, dzīvoklis nopirkts
- R-12 –** sieviete, 33 gadi, strādā apar autoskolas instruktori, dzīvo Imantā, nopirkta privātmājā kopā ar vīru un bērnu.
- R-13-** sieviete, 50 gadi, strādā par noliktavas pārzini, dzīvo viena privatizētā vienistabas dzīvoklī Juglā
- R-14-** sieviete, 22 gadi, strādā socioloģijas firmā, dzīvo viena irētā vienistabas dzīvoklī Purvciemā
- R- 15-** vīrietis, 25 gadi, strādā par datoroperatoru, dzīvo kopā ar māsu irētā vienistabas dzīvoklī bez ērtībām Bolderājā.
- R – 16** sieviete, 48 gadi, strādā par personāla daļas vadītāju, dzīvo kopā ar bērniem privātā ģimenes mājā Rīgas nomalē.
- R- 17 –** vīrietis, 63 gadi, pensionārs, dzīvo kopā ar sievu, privatizētā divistabu dzīvoklī Ķengaragā
- R -18 –** vīrietis, 35 gadi, dzīvo kopā ar sievu un diviem bērniem nopirkta divistabu dzīvoklī Iļģuciemā.

2. Aptauja

Par galveno pētījumam nepieciešamās informācijas iegūšanas metodi tika izraudzīta Rīgas iedzīvotāju anketēšana. Anketēšana tikai realizēta ar telefonaptaujas palīdzību. (Anketu skatīt pielikumā)

Telefonaptauja kā informācijas iegūšanas metode

Telefonaptaujas ir samērā ātrs informācijas iegūšanas veids. Līdzīgi kā intervijās, šāda veida anketēšana ļauj iegūt pilnīgāku informāciju. Anketēšanās, kur respondentiem tiek dota iespēja aizpildīt anketas pašiem, bieži vien neskaidrie jautājumi paliek neatbildēti. Telefonaptauju gadījumā, aptaujas veicējam ir iespēja sniegt papildus paskaidrojumus par konkrēto neskaidro jautājumu, tādējādi tiek savākta pilnīgāka informācija, kas savukārt, vēlāk- analizējot informāciju sniedz plašāku ieskatu interesējošajā- pētāmajā priekšmetā.

Telefonaptauja turklāt sniedz lielāku konfidencialitātes pakāpi, respektīvi, aptaujās, kuru laikā aptaujas veicēji personīgi ierodas pie respondentiem un uzdod jautājumus, pastāv lielāka iespēja, ka daži būtiski fakti tiks noklusēti. Protams, nedrīkst pilnībā apgalvot, ka telefonaptaujai ir tikai pozitīvie aspekti. Nenoliedzami, „aci pret aci” kontakts bieži vien respondentā var viest lielāku uzticību, nekā aptaujas veicējs, kurš nav redzams. Jāatzīst arī fakts, ka telefonaptaujas patērē samērā daudz laika, nekā tas ir „pašrocīgi” aizpildīto anketu gadījumā, tāpat nereti potenciālie respondenti bieži nevēlas tērēt savu laiku atbildot uz jautājumiem pa telefonu. Šajā gadījumā, vēlreiz jāpiezīmē anketētāja profesionalitātes līmeņa nozīmīgums un pārliecināšanas spēju nepieciešamība.

Ģenerālkopums un izlases veidošana

Pētījuma ģenerālkopums bija Rīgas iedzīvotāji, kuri dzīvo kādā no Rīgas mikrorajoniem. Savukārt pētījums izlase bija simts cilvēki, kas dzīvo dažādos Rīgas mikrorajonos un ir pilngadīgi. Aptaujājāmie tika izvēlēti balstoties uz nejaušas izlases principa, kas savukārt tika veidots vadoties pēc fiksēto tālruņu abonētu saraksta. Lai izlases sadalījumus veidotos vienmērīgi pa visu pilsētu, tika uzzināts cik iedzīvotāju dzīvo katrā Rīgas administratīvi teritoriālajā vienībā un proporcionāli aprēķināts respondentu daudzums, kas jāaptauja katrā no teritoriālajām vienībām.

Izlases modeļa veidošana tika veikta sekojošā secībā:

- Noskaidrots Rīgas iedzīvotāju kopskaits
- Noskaidrots iedzīvotāju skaits katrā no Rīgas priekšpilsētām
- Pēc kopējā Rīgas iedzīvotāju skaita proporcionāli tika noteikts aptuvens aptaujājamo iedzīvotāju skaits katrā no priekšpilsētām

Centra rajons	27 612
Kurzemes rajons	135 351
Latgales priekšpilsēta	200 588
Vidzemes priekšpilsēta	172 497
Zemgales priekšpilsēta	105 954
Ziemeļu rajons	82 705
RĪGĀ kopā	724 707

(Rīgas iedzīvotāju sadalījums pa rajoniem. Pēc Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Iedzīvotāju reģistra datiem uz 01.01.2006)

Attiecīgi tika noteikts, ka :

- Centra rajonā dzīvo 3,81% no Rīgas iedzīvotājiem, un attiecīgi aptaujāti tiek 3- 4 cilvēki
- Kurzemes priekšpilsētā- 18,68%, aptaujāt būtu nepieciešams 19 šī rajona iedzīvotājus
- Latgales priekšpilsētā- 27,68% un attiecīgi 28 iedzīvotāji
- Vidzemes priekšpilsētā- 23,80%, kas ir aptuveni 24 iedzīvotāji
- Zemgales priekšpilsētā- 14,62% un aptuveni 15 iedzīvotāji
- Ziemeļu rajonā- 11,41%, kas ir 11 iedzīvotāji

Veicot nejaušo izlasi balstoties uz fiksēto tālruņu abonētu saraksta, tika zvanīts pirmajam cilvēkam, kas telefona saraksta sākumā ik pa desmit lapām. Ja šo cilvēku nevarēja sazvanīt vai viņš nepiekrita sniegt atbildes uz jautājumiem tika zvanīts nākamajam, kas ir sarakstā. Teritoriālo vienību proporcijas izlases princips tika ievērots skatot adresi. Izvēloties nākamo respondentu tika skatīta viņa adrese un ja tā atradās

rajonā, kur nepieciešamais respondentu skaits jau bija atbildējuši, tad tika zvanīts nākamajam respondentam sarakstā (protams, pārbaudot arī viņa adreses atrašanās vietu).

Jautājumu bloki.

- Jautājumi par respondenta pašreizējo dzīvesvietu
- Jautājumi par iemesliem, kas radījuši vai varētu radīt nepieciešamību mainīt dzīvesvietu
- Jautājumi par faktoriem un kritērijiem kas ietekmē dzīvesvietas izvēles
- Jautājumi, kuru mērķis ir noskaidrot respondenta priekšstatus par dažādiem Rīgas mikrorajoniem un šo priekšstatu iespējamo ietekmi meklējot dzīvesvietas izvēli
- Demogrāfiskie jautājumi, kas raksturo respondentu un viņa mājsaimniecību

3. Dokumentu analīze

Pētījumā tika izmantoti šādi dokumentu analīzes veidi.

- *Socioloģiskās literatūras analīze.* Teorētiskajā daļā tiek sniegts pārskats par mājokļu, pilsētas vides, un mobilitātes tēmām. Mājokļi socioloģijā tiek pētīti no samērā daudziem aspektiem. Ņemot vērā šī pētījuma mērķus un uzdevumus, tika atlasīta literatūra, kas ietilpst divās no mājokļu izpētes sfērām (Pēc Gordona Maršala dalījuma): (1) sociālo struktūru un procesu ietekme uz sociālo grupu sadalījumu dzīvesvietas novietojuma aspektā (to pēta pilsētas ekoloģija); (2) mājokļu nodrošinājuma noteicošie faktori dažādi veidotās sabiedrībās (sociālistiskās, kapitālistiskās un neattīstītās). (Marshall, 1996, 224)
- *Statistikas datu analīze.* Tika aplūkoti statistikas datu pakopojumi, kā arī dažādi pārskati par situāciju mājokļu jomā. Tie analizēti, lai iegūtu priekšstatu par situāciju, kāda ir mājokļu jomā Rīgā, kā arī lai raksturotu Rīgu kā dzīvesvietas vidi.
- *Politikas dokumentu apskats.* Tika aplūkoti vairāki Rīgas domes dokumenti, kas attiecas uz mājokļiem, vairāk detalizētāk analizējot „Rīgas teritorijas plānojumu 2006-2008. gadam”

4. Pētījumā izmantoto jēdzienu interpretācija

Mājsaimniecība. Lēmumus par mājokļa jautājumiem parasti nepieņem viena individuāla persona (izņemot gadījumus, kad cilvēks dzīvo viens), bet gan personu grupas, kas dzīvo vienā mājoklī, proti, mājsaimniecība. Šajā pētījumā ar mājsaimniecību tiek saprasta Gordona Maršala sniegtā definīcija: „Personu grupa, kam ir kopīgs mājoklis, kuri dala savus ienākumus un kuriem parasti ir kopīgas ēdienreizes.” (Gordon Marshall, 223)

Mikrorajons. Socioloģijā, lai apzīmētu dzīvesvietas apgabalus pilsētās visbiežāk tiek izmantots apkaimes termins. Tomēr Latvijā šis termins sarunvalodā tiek lietots ļoti reti, tāpēc aptaujā un intervijās tiek izmantots apzīmējums mikrorajons ar to saprotot savstarpēji nodalītus dzīvesvietas apgabalus Rīgas pilsētas telpā.

Rīgas kā dzīvesvietas vides raksturojums: statistikas un dokumentu analīze.

Mājokļu politika Latvijā.

Par mājokļu politiku Latvijā no valsts institūcijām atbildīgā ir Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija (RAPLM). Mājokļu politikas izstrāde un realizācija Ministru Kabineta „Valdības rīcības plānā” ir izvirzīta kā viens no galvenajiem RAPLM darbības virzieniem 2005. un 2006.gadā. (www.ma.gov.lv-11.05.06) Latvijas mājokļu politikas pamatnostādnes pauž divi dokumenti: „Latvijas mājokļu politikas koncepcija” un „Latvijas Nacionālais ziņojums ANO pasaules konferencei par cilvēkapmetnēm ”HABITAT II- 1996””. Galvenā institūcija, kas seko mājokļu politikas realizācijai ir valsts aģentūra „Mājokļu aģentūra”.

Mājokļu politiku Rīgā regulē tādi Rīgas domes dokumenti kā „Rīgas teritorijas plānojums 2006-2008. gadam”, „Rīgas ilgtermiņa attīstības stratēģija līdz 2025. gadam” un „Rīgas attīstības programma 2006.-2012. gadam”.

Rīgas dome attiecībā uz mājokļu politiku ir izvirzījusi sekojošās prioritātes:

- 1) Mājokļu piedāvājuma dažādošana un integrācija viena dzīvojamā rajona robežās, iedzīvotāju segregācijas mazināšanai un kvalitatīvākas dzīves vides veidošanai;
- 2) Daudzdzīvokļu dzīvojama fonda renovācija;
- 3) Privāto īpašnieku individuālu iniciatīvu īres namu vai dzīvokļu atjaunināšana veicināšana;
- 4) Sociāli atbildīgu iedzīvotāju kopienu veidošana;
- 5) Atbilstošas mājokļu apsaimniekošanas nodrošināšana. (Rīgas teritorijas plānojums)

Rīgas demogrāfiskais un pilsētvides raksturojums

Mājokļu jomā būtiska nozīme ir demogrāfiskajiem, sociālajiem un ekonomiskajiem faktoriem. Iedzīvotāju skaits Rīgā uz 2006. gada 1. janvāri bija 724707. Iedzīvotāju blīvums Rīgā (2005.g.) ir 2855 (cilv./km²). Savukārt, vidējā mājokļa platība uz 1 iedzīvotāju ir 22,9 m² (2004. gadā). Rīgas sastāv no sešām administratīvi teritoriālajām

vienībām – centra rajona, Kurzemes rajona, Latgales priekšpilsētas, Vidzemes priekšpilsētas, Zemgales priekšpilsētas un Ziemeļu rajona. Vislielākā no Rīgas administratīvi teritoriālajām vienībām iedzīvotāju skaita ziņā ir Latgales priekšpilsēta, savukārt vismazākais- centra rajons. (Skatīt tabulu 1).

Tabula 1: iedzīvotāju skaits Rīgā

Teritorija	Iedzīvotāju skaits uz 2006. gada 1. janvāri
Centra rajons	27 612
Kurzemes rajons	135 351
Latgales priekšpilsēta	200 588
Vidzemes priekšpilsēta	172 497
Zemgales priekšpilsēta	105 954
Ziemeļu rajons	82 705
RĪGA kopā	724 707

http://www.np.gov.lv/index.php?lv=fakti_lv 21.04.2006

Katrā no šīm administratīvi teritoriālajām vienībām ietilpst vairāki mikrorajoni. Rīgas teritorijas plānojumā dzīvojamais rajons jeb apkaimē tiek definēts kā piemērota lieluma apdzīvota vide, kam ir sava apkalpe, identitāte un raksturs, kas izriet no apbūves veida fiziskajam robežām, ainavas un iedzīvotāju kopības izjūtas. (Rīgas teritorijas plānojums, 104). Nosacīti Rīgā šos rajonus varētu iedalīt trīs tipos- vēsturiskie, padomju laikā celtie un jaunie dzīvojamie rajoni. Kā atzīst Rīgas teritorijas plānojuma autori padomju laikā būvētie dzīvojamie rajoni ir pārāk lieli, tipizēti un līdz ar to bezpersoniski, turklāt to tehnoloģiskā un celtniecības kvalitāte tiek vērtēta kā zema. Ņemot vērā, iepriekšminēto apkaimes definīciju kā viens no mājokļu politikas mērķiem tiek izvirzīts veicināt esošo dzīvojamo rajonu centru attīstību un piedāvāto pakalpojumu daudzveidības palielināšanos tajos, nodrošinot līdzsvarotu darbavietu, mājokļu un pakalpojumu jomu apvienošanu vienā apkaimē. Rīgas dome kā vienu no mērķiem pilsētas attīstības politikā ir izvirzījusi uzdevumu cenzties mazināt iedzīvotāju segregāciju dažādos pilsētas rajonos, veicinot dažādu ienākumu grupu iedzīvotājiem pieņemamu mājokļu piedāvājumu (Rīgas teritorijas plānojums, 99lp).

Demogrāfiskie rādītāji liecina, ka iedzīvotāju skaitam Rīgā ir tendence samazināties un pēdējo desmit gadu laikā tas samazinājies par nepilniem 15%. Rīgas teritorija plānojuma autori norāda, ka iedzīvotāju skaits Rīgā samazinājies straujāk kā citās Latvijas pilsētās un laukos (no 1989-2000. gadam Rīgā samazinājās par 16,9%, Rīgas rajonā — 15,8%,

Latvijā kopumā — 12,1%). Viņuprāt tas norāda, ka iedzīvotāju skaita samazināšanos Rīgā izraisījusi ne tikai dabiskā iedzīvotāju skaita samazināšanās, kas ir visnozīmīgākais faktors, bet arī apmešanās Rīgas piepilsētas teritorijās, par ko liecina iedzīvotāju blīvuma ir palielināšanās tajās. Saskaņā ar demogrāfu prognozēm šī tendence izpaudīsies līdz 2015. gadam. Rīgas iedzīvotāju pārceļšanos uz dzīvi Pierīgā, autori saista ar (1) finansiālo aspektu – līdzvērtīga nekustamā īpašuma cenas Pierīgā ir zemākas kā Rīga- un (2) nepietiekamu kvalitatīvas dzīves vides nodrošinājumu Rīgā – apmetoties ārpus Rīgas tiek iegūtas gan dažādas ārpus lielpilsētas dzīvesvietas priekšrocības, gan netiek zaudētas darba, mācību un izklaides iespējas Rīgā. (Rīgas teritorijas plānojums, 98lp)

No Rīgas domes perspektīvas iedzīvotāju pārvietošanās uz Pierīgu tiek vērtēta kā negatīva parādība, tāpēc kā vēl viens mājokļu politikas mērķis Rīgā tiek izvirzīts tādu apstākļu radīšana, kas veidotu daudzveidīgus mājokļu piedāvājumus Rīgas robežās.

Situācija Rīgas mājokļu sektorā

Rīgas situāciju mājokļu jomā ir būtiski ietekmējusi Sociālistiskais režīms Padomju Latvijas laikā. Latvija pēc valstiskās neatkarības atjaunošanas mantojumā saņēma lielākoties nekvalitatīvas, pavirši uzturētas daudzdzīvokļu ēkas, kā arī mājokļu nepietiekamību atsevišķām iedzīvotāju grupām lielākajās pilsētās. Līdz ar neatkarības atjaunošanu tika uzsākti tādi procesi kā denacionalizācija un privatizācija, kas sevī ietvēra arī mājokļu padarīšanu par privātpašumu. Ēkas, kas celtas līdz padomju kārtības iedibināšanai tika atgrieztas to īpašniekiem vai viņu mantiniekiem. Tika izstrādāti likumi un normatīvie akti, kas regulēja to cilvēku tiesības, kas dzīvoja denacionalizētajos namos. Savukārt, privatizēšana attiecās uz mājokļiem, kas piederēja valstij un šajos mājokļos dzīvojošie tos varēja iegūt savā īpašumā par privatizācijas sertifikātiem. (Mājoklis Latvijā, 6)

Ņemot vērā šīs reformas no 1990. gada Rīgā kardināli mainījies mājokļu fonda piederības struktūra. Pēc 2002.gada datiem pašvaldības īpašumā bija 15% no Rīgas dzīvojamā fonda, 4% bija valsts īpašuma, bet lielākā daļa (81%) mājokļu bija pašu iedzīvotāju privātpašums. (Rīgas teritorijas plānojums, 109) Pēc 2000. gada tautas skaitīšanas datiem 50,6% mājokļu pieder mājsaimniecībai privātpašumā, 13,1% pieder

citam privātpašniekam, 30,8% pieder pašvaldībai vai kādai organizācijai un 4,7% dzīvokļu īpašnieku kooperatīvajai sabiedrībai. (Rīga skaitļos 2005, Rīga: Latvijas Republikas centrālā statistikas pārvalde, 2006)

Tiesības un pienākumus mājokļu jautājumā risina tādi likumi kā „Par dzīvojamo telpu īri” un „Par pašvaldību palīdzību dzīvokļu jautājuma risināšanā”. Pēdējais nosaka pašvaldības pienākumu nodrošināt ar dzīvojamo platību maznodrošinātās grupas. To var izdarīt izīrējot mājokli pašvaldībai piederošā mājā, kurā ir pazemināta īres maksa, izīrējot dzīvokli sociālā mājā vai sniedzot pabalstu īres un komunālo pakalpojumu maksājumiem. Pretendēt uz pašvaldībai piederošiem mājokļiem var arī cilvēki, kas nepieder maznodrošināto grupai- viņi vai nu maksā paaugstinātu īres maksu vai pakāpeniski izpērk savu mājokli. Sociālās mājās dzīvojošie sedz 75% no īres maksas un 25% no maksas par komunālajiem pakalpojumiem. Taču tā kā patlaban Rīgā ir ļoti mazs sociālo īres dzīvokļu fonds, aptuveni piektajai daļai Rīgas iedzīvotāju mājokļa vietā tiek izsniegts dzīvokļa pabalstu. (Mājoklis Latvijā, 25)

Rīgas mājokļu fonda fiziskās kvalitātes un labiekārtoto mājokļu īpatsvars daudz neatšķiras no Eiropas valstu līmeņa (Rīgas teritorijas plānojums, 100lp) Gandrīz visi Rīgas mājokļi ir apgādāti ar elektrību (99,7%), ūdensvadu (99,3%) un kanalizāciju (96,6%). Savukārt, gāzes pavards ir 90,8% mājsaimniecību. Vanna vai duša ir 84,8% mājsaimniecību, centrālā apkure- 84,3%, karstais ūdens 79,7%. (Rīga skaitļos 2005)

Rīgas mājokļu fonda problēmas

Mājokļu nepietiekamība- 2004. gadā mājokļu kopplatība Rīgā uz vienu iedzīvotāju bija 22,9 kvadrātmetri, (Rietumvalstīs 30-40). Kopš 1990. gada šī kopplatība ir palielinājusies par 4,7 kvadrātmetru uz cilvēku, taču Rīgas teritorijas plāna autori norāda, ka šī platība nav veidojusies dzīvojamā fonda būvniecības rezultātā, bet gan jau iepriekšminētās iedzīvotāju skaita samazināšanās rezultātā.

nepietiekama piedāvāto mājokļu dažādība- Mājokļu skaits 2002. gadā Rīgā bija 280,5 tūkstoši, no kuriem 265 tūkstoši bija dzīvokli, turklāt lielākā daļa no tiem 1 līdz divstabu un tikai 15,5 tūkstoši — viena vai divu dzīvokļu mājas un zems atsevišķu vienģimenes māju īpatsvars (~5%). 90,7% no Rīgas iedzīvotājiem dzīvo atsevišķos

dzīvokļos, 4,3% individuālās mājās, 2,7% komunālos dzīvokļos, 1,2% individuālā mājas daļā, 0,6%- istabā dienesta viesnīca un 0,5% no privātpersonas īrētā istabā. (Rīgas skaitļos 2005). Rīgas domes politika paredz veicināt mājokļu apbūves tipa dažādošanu, nodrošinot pieejamību dažādu ienākumu grupu iedzīvotājiem.

nelielu mājokļu dominance- vairums mājokļu, visbiežāk ar vienu līdz trijām istabām, ir pārapsdzīvoti, kas nedod iespēju pilnvērtīgi apmierināt vajadzības, kādas ir ģimenēm ar bērniem. Attīstītajās valstīs par vēlamajiem mājokļa apstākļiem tiek uzskatīti tādi, kur mājoklī ir par vienu istabu vairāk kā mājāsaimniecības locekļu (standarts n+1, kur ģimenes locekļu skaits). Rīgā šādos apstākļos dzīvo apmēram divas piektdaļas no mājāsaimniecībām un viena piektdaļa dzīvo apstākļos, kas ir labāki pa šo standartu. Taču divas piektdaļas mājāsaimniecību dzīvo pārapsdzīvotos mājokļos un vidējais personu skaits uz vienu istabu ir 1,16 personas (pēc 2000. gada tautas skaitīšanas datiem).

neaktīva dzīvojamā fonda ēku būvniecība - lielākā daļa rīdzinieku dzīvo mājokļos, kas būvēti pēc 1961. gada, kad plaši tika izvēsta tipveida projektu un paneļa konstrukciju dzīvojamo ēku būvniecība- šajos mājokļos dzīvo 66,4% Rīgas iedzīvotāju. Mājokļos, kas celti pēc 1990. gada dzīvo tikai 2,3% rīdzinieku. Rīgas teritorijas plānojuma autori uzskata, ka jaunu mājokļu būvniecība Rīgā nenorisinās pietiekami strauji un atbilstoši pieprasījumam.

Mājokļu tirgus Rīgā

Mājokļu pirkšanas – pārdošanas tirgus. Pētījumi mājokļu jomā liecina, ka lielākā daļa (70%) Latvijas iedzīvotāju vēlētos mainīt pašreizējo mājokli. Tomēr šī pati aptauja liecina, ka reālas darbības, kas varētu mainīt mājokļa apstākļus, plāno veikt 40% respondentu. Visbūtiskākais iemesls, kas ierobežo mājokļa apstākļu uzlabošanu ir mājāsaimniecību ierobežotā maksāspēja - no 50 līdz 200 latiem lielu kredītu varētu atļauties 24% aptaujāto rīdzinieku. (Pārskats „*Kādu mājokli vēlas un var atļauties Latvijas iedzīvotāji*”) Tomēr tautsaimniecības attīstība un labvēlīgi hipotekāro kredītu nosacījumi ļauj arvien vairāk iedzīvotājiem iesaistīties mājokļu tirgū.

Pēc Valsts zemes dienesta (VZD) datiem Rīgā ir plašākais mājokļu tirgus Latvijā – aptuveni 60% no visiem darījumiem ar mājokļiem valstī. Savukārt, Rīgā visvairāk

darījumu notiek ar dzīvokļiem tipveida daudzdzīvokļu mājās Rīgas mikrorajonos. Speciālisti uzskata, ka šo sērijveida dzīvokļu cenas bieži vien neatbilst mājokļu kvalitātei, bet tā kā Rīgā ir dzīvojamās platības deficīts, tā rezultātā mājokļu tirgū ir augstas cenas faktiski jebkura tipa mājokļiem. Pēc mājokļu aģentūras datiem pieprasītākie tipveida dzīvojamo māju masīvu rajoni ir Purvciems, Mežciems, Imanta. Tomēr visdārgākais rajons ir Rīgas centrs (cena vienam kvadrātmetram pārsniedz 1000 latus). Speciālisti to skaidro ar priekšrocībām, ko sniedz dzīve centrā un ierobežotājam apbūves iespējām tajā. Savukārt, visvairāk jauno daudzdzīvokļu māju ir uzbūvēts Purvciemā un Pļavniekos, bet arvien vairāk tiek būvēts arī Ziepniekkalnā un Imantā. (Mājokļu tirgus Latvijā)

Statistika liecina, ka ir samērā liels pieprasījums pēc maziem mājokļiem, jo tas ir vislētākais tirgus segments. To pārsvarā izvēloties iebraucēji no laukiem un tie, kas nevēlas pirkt dzīvokli bez labierīcībām koka namos. Savukārt, augstāku ienākumu grupās palielinās pieprasījums pēc ģimenes privātmājām. Darījumi ar ģimenes privātmājām galvenokārt koncentrējas tādos mikrorajonos kā Teika, Mežaparks, Jugla, Ķīpsala. Liela daļa jauno ģimenes māju atrodas Pierīgā. Jaunās ģimenes mājas tiek būvētas, gan atsevišķi, gan ciematu un kvartālu veidā, pārsvarā Juglā, Mežaparkā, Ķīpsalā, Zolitūdē un Imantā.

Mājokļu īres tirgus. Dzīvokļu īres tirgu var dalīt trīs segmentos: (1) dzīvokļi denacionalizētos namos; (2) privatizētie dzīvokļi; (3) valsts un pašvaldību dzīvokļi. Tomēr reāli dzīvokļu īres tirgū iesaistās tikai daļa. Valsts un pašvaldību dzīvokļi nenonāk īres tirgū, jo tiek piešķirti galvenokārt tikai maznodrošinātām māsaimniecībām. Savukārt, dzīvokļu īri denacionalizētos namos ierobežo likums „Par dzīvojamo telpu īri”, kas nosaka maksimālo īres maksu par kvadrātmetru, ko var pieprasīt no iemītnieka, kas šajā mājoklī dzīvojis pirms mājokļu denacionalizācijas procesa uzsākšanas.

Tomēr arī brīvajā tirgū īres cenu kāpums nav pārlieku straujš. Tas tiek skaidrots ar to, ka pērkot dzīvokli, ikmēneša maksājums kredītiestādei ir gandrīz vienāds ar īres maksu, tāpēc daudzi, labprātāk izvēlas pirkt mājokli. Tāpēc dzīvokļa īri izvēlas tikai atsevišķas iedzīvotāju grupas: (1) cilvēki, kuri konkrētajā mājoklī apmetušies uz pagaidu laiku, piemēram, mācību periodu; (2) cilvēki, kas būvē māju, vai iegādājušies dzīvokli, kas vēl

nav apmešanās kartībā; (3) cilvēki, kas nevar atļauties vai nevēlas iegādāties dzīvokli. Pētījumi liecina, ka īres maksas lielumu ietekmē tādi faktori kā atrašanās vieta, dzīvokļa stāvoklis, dzīvokļa aprīkojums; sabiedriskā transporta nodrošinājums; automašīnas novietošanas iespējas. Vidējais īres līguma termiņš ir viens līdz divi gadi. (Mājokļu tirgus Latvijā)

Īres dzīvokļus Rīgā var iedalīt četrās kategorijās. (1) Dzīvokļi ar zemu labiekārtootības līmeni (krāsns apkure, aukstais ūdens), galvenokārt koka apbūves mājās, ar zemām izmaksām; (2) Vienu līdz trīs istabu tipveida dzīvokļi daudzstāvu māju mikrorajonos (pieprasītākie mikrorajoni-Purvciems, Pļavnieki, Teika, tuvā Pārdaugava); (3) Dzīvokļi Rīgas centrā; (4) Ekskluzīvi dzīvokļi rekonstruētās ēkās prestižās vietās Rīgas centrā (izmaksas ļoti augstas) (Mājokļu tirgus Latvijā 19lp)

Pētījuma empīriskās daļas rezultātu analīze

1. Respondentu demogrāfiskais raksturojums

Aptaujas respondentu vidējais vecums bija 37 gadi. Visvairāk aptaujāto bija vecumā no 30-39 gadiem (23), bet vismazāk vecumā no 70-80 gadiem (5). Jaunāko respondentu vecums bija 20 gadi, savukārt, vecākā aptaujātā sieviete bija 80 gadus veca. No 100 telefonaptauju aptaujātajiem Rīgas iedzīvotājiem 65% bija sievietes un attiecīgi, 35% - vīrieši. Tomēr darba specifiskā dzimums kā raksturotājs nav īpaši nozīmīgs, jo respondenti atbildēja uz jautājumiem, kas skar mājsaimniecību kopumā. Mājsaimniecību sadalījums pēc tajā dzīvojošajiem bija samērā vienmērīgs- 24 respondenti dzīvo ar dzīvesbiedru un bērniem; 20- ar dzīvesbiedru un tikpat ar vecākiem; 15 respondenti dzīvo vieni; astoņi respondenti ir vientuļie vecāki, bet 13 dzīvo atšķirīgos mājsaimniecības modeļos- piemēram, kopā ar brāļiem un māsām, ar vecākiem un bērniem, ar draugiem, vai dažādās citās variācijās. Visvairāk respondentiem (37) bija ir vidējā izglītība, vēl 30 ir nepabeigta augstākā un tikpat augstākā, bet 3 respondentiem – pamatskolas.

Iedzīvotāju ienākumi korelācijā ar viņu dzīvesvietu- mikrorajoniem

Vispirms būtu nepieciešams sniegt ieskatu kopējā aptaujāto iedzīvotāju ienākumu raksturojumā. Visvairāk- 49 gadījumos, aptaujāto ikmēneša ienākumi ir robežās no 101-200 Ls. Tālāk seko intervāls no 201- 300 Ls šādās robežās ikmēneša ienākumi ir 25 atbildējušo, trešajā vietā ir intervāls robežās no 301-400 Ls. Attiecīgi, vismazāk bija cilvēku, kuru ienākumi mēnesī bija no 400 latiem un vairāk(4 gadījumos), kā arī tie, kuru ienākumi bija mazāki par 100 latiem mēnesī, tādi bija 6 no visiem atbildējušajiem. Visvairāk aptaujāto iedzīvotāju(11 cilvēki), kuru ikmēneša ienākumi bija robežās no 101- 200 latiem, dzīvo Ķengaragā. Ienākumi robežās no 301- 400 Ls vairāk raksturīgi Pārdaugavas rajonu iedzīvotājiem (Āgenskalns, Zolitūde, Ilģuciems). Jāsecina, ka pārāk uzskatāma iedzīvotāju koncentrēšanās ar noteikta līmeņa ienākumiem, konkrētos rajonos nebija novērojama, kā tas pirms pētījuma veikšanas varēja šķist. Protams, nevar noliegt faktu, ka Latgales priekšpilsētas mikrorajonu iedzīvotājiem, tomēr ir izteiktāki ienākumi robežās no 101- 300 latiem.

2. Mājokļu- dzīvesvietu raksturojums

Jāsecina, ka Rīgā visizplatītākais mājokļu tips ir dzīvokļi. Vairākums no aptaujātajiem respondentiem- 84 dzīvo dzīvokļos un tikai 10 dzīvoja privātmājā vai īre istabas- šādā „mājoklī” mitinās tikai 6 cilvēki. Vairākums no dzīvokļiem ir respondentu privātīpašums(67%), respektīvi, viņi tos ir nopirkuši vai privatizējuši.

Vidējais ilgums, kas pavadīts pašreizējā dzīves vietā ir aptuveni 13 gadi. Visīsākais laiks, kuru aptaujātie respondenti dzīvoja savā mājoklī bija 1 mēnesis, savukārt visilgākais laiks, kas pavadīts vienā dzīves vietā ir 47 gadi.

Mājokļa labiekārtotība un izdevumi, kas ar to saistīti.

Lielākajai daļai respondentu mājoklī ir pieejami visi pakalpojumi, kas nepieciešami, lai mājokli varētu uzskatīt par labiekārtotu. Pilnīgi visiem respondentiem mājokļi ir nodrošināti ar elektrību un ūdeni. Tāpat gandrīz visiem respondentiem (87) mājoklis ir nodrošināts ar vannu vai dušas. Savukārt, centrālā apkure, karstā ūdens nodrošinājums un centralizēta gāzes padeve bija nodrošināta attiecīgi 84, 85 un 83 respondentiem.

Intervijas ar respondentiem liecina, ka centrālās apkures neesamība ne vienmēr nozīmē, ka mājokļa iemītnieki ar šādu situāciju būtu neapmierināti. Piemēram, respondente Ina ar nolūku meklēja dzīvokli, kas būtu ar krāsns apkuri, nevis centralizēto, jo tādejādi, samazinās izmaksas. Savukārt, citā gadījumā respondente rīkojās līdzīgi attiecībā uz mājokli, kas ir viņas privātīpašums: „*No praktiskā viedokļa es no visa esmu atteikusies – no valsts ņemu tikai gāzi un auksto ūdeni. Tāpēc apsaimniekošanas izdevumi sanāk zem 10 latiem.*” (Marija-55)

Visvairāk respondentiem (47) izdevumi par mājokli ir 51-100 latu robežās. Ceturtajai daļai no aptaujātajiem izdevumi par mājokli ir mazāki par 50 latiem, bet piektajai daļai – robežās no 100 līdz 150 latiem. Četriem respondentiem izdevumi par mājokli ir 150-200 latu lieli, un tikpat daudz ir to, kuru izdevumi par mājokli ir lielāki par 200 latiem. To cik lieli un no kā veidojas šie izdevumi galvenokārt nosaka mājokļa labiekārtotības pakāpe un tas vai mājoklis ir iemītnieka privātīpašums.

Respondentiem, kuru mājoklis ir viņu privātīpašums (67%) mājokļa izdevumus veido galvenokārt maksa par komunālajiem pakalpojumiem, līdz ar to izdevumu summa lielākoties ir atkarīga no tā cik liels ir mājoklis. Šīs aptaujas deviņos gadījumos šai grupai bija jāatmaksā arī mājokļa iegādes vai labiekārtošanas kredīts, tāpēc viņu izdevumu par mājokli bija salīdzinoši lielāki kā citiem (starp viņiem ietilpst tie četri respondenti, kuru izdevumi par mājokli ir lielāki par 200ls mēnesī). Savukārt, respondentiem, kuri savu mājokli īrē, izdevumu lielāko daļu veido īres maksa. Savukārt, ja mājoklis nav pietiekami labiekārtots, tad maksu par centrālo apkuri aizvieto kurināmā materiāla izmaksas. Gadījumos, kad dzīvoklis tiek īrēts par nelabiekārtotu dzīvokli ir jāmaksā mazāk. Kopumā par komunālajiem pakalpojumiem jānorēķinās 93 respondentiem; par īri-33; par kurināmo materiālu- 19 un mājokļa kredīts jāatmaksā deviņiem respondentiem.

Apmierinātība un neapmierinātība ar pašreizējo dzīvesvietu.

Apbrīnojami, taču pārlicinošais vairākums, gan interviju respondenti, gan anketētie iedzīvotāji ir vairāk vai mazāk apmierināti ar savu pašreizējo dzīves vietu. Lielākā daļa no respondentiem (74cilvēki) ir apmierināti ar savu pašreizējo dzīvesvietu, turklāt trešā daļa (31 cilvēks) ir apmierināti pilnībā. Savukārt, neapmierināti ar savu dzīvesvietu ir 25 respondenti, no viņiem seši- pilnībā neapmierināti. Neapmierinātības iemesli ir dažādi. Visbiežāk respondenti min slikto mājokļa fizisko stāvokli (nepieciešamas remonts vai labiekārtošana) un nepietiekamo mājokļa platību. (Skatīt tabulu 2)

Tabula 2: iedzīvotāju neapmierinātības ar dzīvesvietu iemesli

Neapmierinātības iemesls	Respondentu skaits
Mājokļa fiziskais stāvoklis (nepieciešamas remonts vai labiekārtošana)	10
Mājokļa platība (pārāk maza)	10
Tas, ka mājoklis nav iemītnieka privātīpašums	6
Pārāk augstas mājokļa izmaksas (dārdzība)	5
Atrašanās vieta / mikrorajons	3
Apkārtojā vide (pārāk maz zaļās zonas, trokšņaini u.tml.)	3

Ar pašreizējo dzīvesvietu neapmierināto respondentu minētie iemesli lielā mērā sakrīt faktoriem, ko citi respondenti minējuši, kā dzīvesvietas maiņas ierosinātājus.

Jāatzīst, ka visapmierinātākie ar savu dzīves vietu bija tie intervējamie, kuri savā dzīves vietā ir dzīvojuši jau vairākus gadu desmitus viņiem nav pārāk lielu pretenziju pret savu mājokli, konkrētāk pret dzīvokļa fiziskajām īpatnībām (par mazu/ par lielu). Bieži vien ar mājokli nav apmierināti iedzīvotāji, kas to īrē. Bieži vien viņus nepamierina izmaksas vai arī nepamierina pats mājoklis, taču viņi tajā dzīvo, jo tam nevar atļauties maksāt augstāku īres maksu.

Neapmierinātības ietekme uz dzīves vietas maiņas plāniem

No visiem respondentiem tuvākā gada laikā tikai 30 plāno mainīt dzīvesvietu. Kā liecina dati dzīvesvietas maiņas plānus būtiski ietekmē, tas, vai aptaujātais ir apmierināts ar pašreizējo dzīvesvietu. No tiem, kas ir apmierināti ar savu pašreizējo dzīvesvietu, mājokli mainīt plāno 16 cilvēki (21 % no visiem apmierinātajiem), no tiem, kas ir nepamierināti - 14 cilvēki jeb 56% no visiem nepamierinātajiem. (Skatīt tabulu 3).

Tabula 3: Apmierinātības ar dzīvesvietu korelācija ar dzīvesvietas maiņas plāniem.

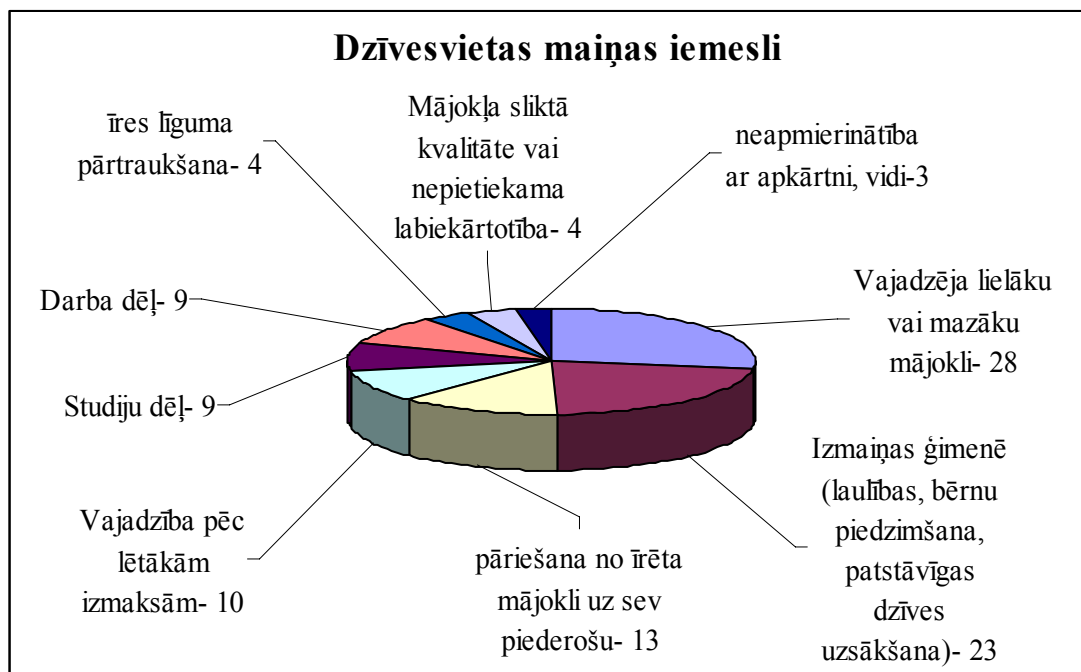
Apmierinātība ar pašreizējo dzīvesvietu	plāno mainīt dzīvesvietu	neplāno mainīt dzīvesvietu
pilnībā apmierināti	4	26
drīzāk apmierināti	12	29
drīzāk nepamierināti	10	9
pilnībā nepamierināti	4	2
Kopā (no visiem atbildējušajiem)	30	66

Dati liecina, ka ne visi nepamierinātības iemesli ir vienlīdz nozīmīgi, lai pamudinātu mainīt dzīvesvietu. Piemēram, no tiem, kas norādījuši, ka dzīvesvietā viņus nepamierina dārdzība, neviens neplāno meklēt citu mājokli. Savukārt, ja cilvēks ir nepamierināts ar mājokļa fizisko stāvokli un labiekārtotību, tad iespēja, kas viņš mainīs dzīvesvietu ir samērā augsta (no 10 nepamierinātajiem 8 plāno mainīt mājokli). Attiecībā uz pārējo nepamierinātības iemeslu spēju ietekmēt dzīvesvietas maiņas plānus nevar novērot izteiktu saikni. Savukārt, cilvēki, kas ir apmierināti ar pašreizējo dzīvesvietu, bet neraugoties uz to, plāno mājokli mainīt, kā biežāko iemeslus min vajadzību pēc lielākas platības un izmaiņas ģimenē. Tādejādi var secināt, ka šo respondentu grupu (ar pašreizējo dzīvesvietu apmierināto un ar pašreizējo dzīvesvietu nepamierināto) plānus mainīt dzīvesvietu nosaka samērā atšķirīgi motīvi.

Kopumā respondenti, kas tuvākā gada laikā plāno mainīt dzīvesvietu, visbiežāk kā šī lēmuma iemeslus min vajadzību pēc lielākas platības, kā arī mājokļa slikto kvalitāti un ne labiekārtotību (abi tiek minēti 8 gadījumos). Vēl kā plānotās dzīvesvietas maiņas iemesli tiek minētas izmaiņas ģimenē (5), vēlme mainīt īrētu mājokli pret sev piederošu (4), neapmierinātība ar apkārtējo vidi (3), īres līguma beigšanās (2), studijas (1), darbs (1), un vēlēšanās dzīvot ārpus Rīgas (1).

3. Dzīvesvietas maiņas iemesli

Ar dzīvesvietas maiņu vismaz reizi dzīvē ir saskārusies lielākā daļa iedzīvotāju. No mūsu respondentiem dzīvesvietu mainījuši 86% cilvēku. Puse no tiem respondentiem, kas dzīvesvietu nekad nav mainījuši, ir jaunāki par 30 gadiem, tādejādi var secināt, ka jo vecāks ir cilvēks, jo lielāka ir iespējamība, ka pašreizējā dzīvesvieta nav bijusi vienīgā. Dzīvesvietas maiņas iemesli ir dažādi. Tomēr lielāko daļu no tiem veido divas grupas, kas turklāt savstarpēji ir cieši saistītas.

Nepieciešamība pēc lielākas vai mazākas platības. Visbiežāk dzīvesvietas tiek mainīta, jo līdzšinējās platība vairs neatbilst māsjaunniecības vajadzībām, proti, ir bijis

nepieciešams lielāks vai mazāks mājoklis- to kā iemeslu dzīvesvietas maiņai minējuši gandrīz trešā daļa respondentu. Mazāks mājoklis gan kā dzīvesvietas maiņu ietekmējošs faktors darbojas ļoti reti- šajā pētījumā tikai divi respondenti minējuši šo iemeslu.

Otrs biežāk minētais dzīvesvietas maiņas iemesls – izmaiņas ģimenē jeb dzīves cikls var būtiski ietekmēt vajadzību pēc lielākas vai mazākas mājokļa platības. Bieži nepieciešamību pēc lielākas platības nosaka bērnu piedzimšana „*Vispirms Ilģuciemā nopirku vienistabas dzīvokli..... Tā kā man piedzima otrs bērns, aizgājām uz divistabu dzīvokli.*”(Andis-35).

Taču vajadzība pēc lielāka mājokļa ne vienmēr ir saistīta ar izmaiņām ģimenes lielumā, proti, pēc Rīgas teritorijas plānojuma datiem Rīgā divas piektdaļas mājsaimniecību dzīvo pārapdzīvotos mājokļos, proti, tādos, kur istabu ir mazāk kā mājsaimniecības locekļu (Rīgas teritorijas plānojums, 102). tas skaidrojams ar nepietiekamo mājokļu fonda lielumu Rīgā. Īpaši saasināti šī problēma- grūtības nomainīt mājokli pret lielāku- izpaudās padomju laikā „*Krievu laikā jau nevarēja mainīt, jo vienmēr tie metri pietrūka. It kā saspīestība milzīga, bet citu dzīvokli nedod, jo oficiāli skaitās, ka ar tiem dažiem metriem uz cilvēku pietiek. Tas bija vienistabas dzīvoklis, a cik daudz mēs tur dzīvojām!*” (Edvīns-63). Nelielā platībā vienkopus dzīvoja daudz cilvēku, taču, lai iegūtu likumā noteikto lielāko platību bija jāstāv dzīvokļu rindā. Nereti lielāks mājoklis tika piešķirts tikai pēc vairākiem gadiem, tāpēc saistībā ar dzīves ciklu nebija tik izteikta – „*kamēr stāvēju rindā un remontējos, bērni izauga un tagad katrs savā vietā dzīvo.*” (Marija-55).

Iespējams, ka tieši ar mājokļu fonda nepietiekamību arī ir izskaidrojams, tas, ka nepieciešamība pēc mazāka dzīvokļa ir daudz retāk sastopama. Bērniem uzsākot patstāvīgu dzīvi, vai nomirstot kādam ģimenes loceklim, mājoklim vajadzētu kļūt par lielu, taču, tā kā daudzas mājsaimniecības dzīvo pārapdzīvotības apstākļos, šāda situācija rodas samērā reti. Ņemot vērā iedzīvotāju skaita samazināšanos Rīgā un jaunu mājokļu būvniecību, konkurence pēc lielākas platības vairs nav tik liela. Līdz ar to dzīvesvietas maiņu, ja nepieciešams lielāks mājoklis, drīzāk aizkavē finansiāli faktori, nevis šādu mājokļu iztrūkums.

Izmaiņas ģimenē. Tādi posmi dzīves ciklā kā patstāvīgas dzīves uzsākšana (aiziešana no vecākiem), laulības, šķiršanās un bērnu piedzimšana ir cieši saistīti ar dzīvesvietas

maiņu. Kā jau iepriekšierakstīts bērnu piedzimšana ļoti bieži pamudina dzīvesvietas maiņu, jo rada nepieciešamību pēc lielākas platības mājokļa. Citas izmaiņas ģimenes statusā nav tik cieši saistītas ar lielāka vai mazāka mājokļa nepieciešamību, taču tikpat lielā mērā nosaka dzīvesvietas maiņu. Laulību gadījumā viena persona neizbēgami maina dzīvesvietu - „*Uz Sarkandaugavu es pārgāju, jo sāku dzīvot kopā ar savu vīru.*” (Rita-29). Tāpat viens no partneriem dzīvesvietu maina arī šķiršanās gadījumā. Dzīves ciklu ietekmi uz dzīvesvietas maiņu spilgti ilustrē Elizabetes gadījums: „*Aizprecējos uz Siguldu. Pēc tam ar vīru izšķīrāmies un tad es aizgāju atpakaļ pie vecākiem, kuriem bija pašiem sava māja. Turklāt mamma arī drīz pēc tam nomira un tad Tēvs palika viens.*” (Elizabete -51). Pieaugušo bērnu tiekšanās pēc neatkarīgas dzīves pamudina sākt dzīvot atsevišķi no vecākiem. Ineta, paskaidrojot dzīvesvietas maiņas iemeslu, stāsta: „*Nu man tomēr jau ir virs divdesmit gadiem, es pati pelnu jo kopš 18 gadu vecuma un man gribējās patstāvīgu dzīvi.*”

Mājokļa iegāde privātīpašumā. Trešo lielāko dzīvesvietas maiņas iemeslu grupu sastāda gadījumi, kad dzīvesvieta mainīta, jo mājtsaimniecība vēlējusies dzīvot personiskā īpašuma mājoklī. Galvenais arguments, kāpēc iedzīvotāji nevēlas pastāvīgi dzīvot īrētā mājoklī ir nedrošības sajūta, ka iespējams īres līgums netiks pagarināts. Šī paša iemesla dēļ īrnieki arī nevēlas uzlabot savas dzīvesvietas apstākļus. „*ja tu dzīvo svešā dzīvoklī, tu īpaši nevēlies tajā ieguldīt naudu. Ja tas būtu mans dzīvoklis es mēģinātu atlicināt naudu, lai izremontētu vannas istabu vai virtuvi. Bet tā kā es zinu, ka iespējams pēc pusgada man nāksies izvākties, maksimums ko es izdaru, ir izlīmēju tapetes un nopērku jaunu krānu.... sajūta ir tāda, ka jebkurā brīdī var pateikt, ka Tev pēc mēneša ir jāizvācas.*” (Ineta-22). Mājokļa īri biežāk izvēlas gados jauni cilvēki, (paskatīties krostabus) kuriem iegādāties mājokli privātīpašumā neļauj finansiālie ierobežojumi, tāpat viņiem vēl nav nodibināta sava ģimene. Viņi mājokļa īri izvēlas kā pagaidu variantu: „*Es pirkšu dzīvokli, tad, kad man būs tiešām normāli apmaksāts darbs, nevis tā kā tagad, ka kaut kādi 160 uz rokas, bet kādi 360, un tad, kad es nedzīvošu viena, bet ar kādu kopā, nu kad veidosies jau ģimene.*” (Ina-24)

Vajadzība pēc lētākām izmaksām. Daļa mājtsaimniecību dzīvesvietu nomainījusi, jo to ienākumi iepriekšējā mājokļa izdevumu segšanai ir nepietiekami lieli. Taču šo iemeslu grupu var iedalīt divās daļās. Pirmajā gadījumā parasti līdzšinējais mājoklis ir bijis

pilnībā labiekārtots dzīvoklis, taču tā iedzīvotāji uzskata, ka tas izmaksā pārāk dārgi, tāpēc nomaina to pret nelabiekārtotāku mājokli, taču lētāku: „*No praktiskā viedokļa es no visa esmu atteikusies – no valsts ņemu tikai gāzi un auksto ūdeni. Tāpēc apsaimniekošanas izdevumi sanāk zem 10 latiem. Atteicos no apkures un tagad taisu gāzes apkuri, jo par apkuri bija visvairāk jāmaksā. Turklāt šajā mājā vienmēr bijusi arī krāsns apkure. Un es arī turpmāk visvairāk domāju sildīt ar krāsni. Gāzes vairāk būs tikai oficiāli, reāli es viņu domāju diezgan maz izmantot.*” (Marija -55). Otrā gadījumā mājāsaimniecība mājokli irē, un saimniekam paaugstinot īres maksu tiek meklēts mājoklis, kura īre izmaksātu lētāk vai arī mainās iemītņieka finansiālā situācija, kuras dēļ viņš vairs nevar maksāt līdzšinējo īres maksu. „*ir jautājums par naudas līdzekļiem, piemēram, šobrīd man par mācībām nav jāmaksā, bet, ja man nākamgad būs par viņām jāmaksā, tad es vairs nevarēšu atļauties maksāt par dzīvokli, tad es visticamāk ietu atpakaļ pie mātes dzīvot.*” (Ineta-22).

Studijas. Šo grupu veido gados jauni cilvēki, kas uz Rīgu atnākuši dzīvot no citas pilsētas vai laukiem, lai iegūtu augstāko izglītību. Jauna sieviete, kas studē neklātienē nodaļā un paralēli strādā stāsta, ka Rīgā dzīvo „*Kopš sāku studēt. Vispār es esmu no neliela pagasta Aizkraukles rajonā.*” (Ina-24).

Darbs. Šo grupu veido divu tipu gadījumi. Daļa tāpat kā iepriekšējā gadījumā ir cilvēki, kas atnākuši dzīvot uz Rīgu no citas pilsētas vai laukiem, jo Rīgā ir vieglāk atrast darbu. Citos gadījumos dzīvesvietas tiek mainīta Rīgas ietvaros, jo darba vieta atrodas pārāk tālu no līdzšinējās dzīvesvietas un līdz ar to nokļūšana līdz darbam pēc respondentu domām aizņem pārāka daudz laika. Taču dzīvesvietu darba vietas atrašanās dēļ galvenokārt maina tie, kas mājokli irē. Ja mājoklis ir iemītņieka privātīpašums, tad darba vietas atrašanās mainīt dzīvesvietu pamudina ļoti reti- šajā pētījumā divos gadījumos.

Īres līguma pārtraukšana. Kā jau minēts iepriekš, irējot dzīvokli, vienmēr jāreķinās, kas īres līgums iespējams netiks pagarināts. Piemēram, respondentei Inai ar šādu situāciju ir nācies saskarties vairākkārt: „*Faktiski visur nodzīvoju apmēram pa gadam. Kaut kā tā sanāca, ka visur saimnieki paši gribēja atkal to dzīvokli izmantot.*” (Ina-24)

Mājokļa sliktā kvalitāte vai nepietiekama labiekārtoība. Vairāki respondenti norādījuši, kas dzīvesvietu nācies mainīt, jo mājoklim bijis nepieciešamas kapitālremonts vai arī tas nav bijis pietiekami labiekārtots- bez centrālāpkures, ar tualeti

gaitenī, bez dušas vai vannas u.tml. Viens no respondentiem, salīdzinot iepriekšējo dzīvesvietu ar pašreizējo saka: „*Tualete koridorā, siltais ūdens nav, par vannu vispār nerunāsim. Bet Ķengaragā jaunā māja. Tur visas labierīcības.*” (Edvīns-63)

Neapmierinātība ar apkārtni un / vai vidi. Apkārtējā vide, gan sociālā gan dabas, kā dzīvesvietas maiņu ietekmējošs faktors salīdzinoši darbojas daudz retāk. Turklāt mūsu pētījumā tas netika minēts kā patstāvīgs faktors- tas ir ietekmējis dzīvesvietas maiņu tikai, ja līdztekus darbojās vēl kāds cits iemesls.

4. Dzīves vietas izvēle un to ietekmējošie nosacījumi

Dzīvesvietas izvēles veidi.

Var izdalīt vairākus noteicošos Rīgas iedzīvotāju dzīvesvietu izvēles veidus .

Pirmajā gadījumā, padomju gados , iedzīvotājiem netika piedāvāta izvēles iespēja, ja dzīvokli piešķīra valsts, tad kā to atzīst respondente Nr.4 „*Jāņem bija tas, ko deva, priecīgi jau bijām par to pašu, nemaz neskatījāties, kur būtu izdevīgāk*”, kā arī pēc Atmodas pirmajos gados Savādāka situācija ir izveidojusies šobrīd, kad mājokļu tirgu valsts vairs nekontrolē, cilvēki ir tiesīgi rīkoties pēc saviem ieskatiem. Izvēli visbiežāk nosaka finansiālais stāvoklis, kā arī mājokļa tuvums dažādām cilvēkam nozīmīgām vietām, kas visbiežāk tomēr ir darbs.

Gados jaunākie intervējamie bieži vien, savā dzīves vietā dzīvo jau kopš dzimšanas, vai arī pārvākšanās brīdī bijuši vēl mazi, tāpat dzīves vietas izvēli izdarījuši viņu vecāki vai kādi citi tuvinieki, ar kuriem viņi dzīvo kopā. „*Vecākiem iedeva dzīvokli, es vēl maziņš biju, nevarēju neko daudz protestēt.*”(respondents Nr. 3) . Spriežot pēc anketēšanas datiem šāds mājokļa „iegūšanas” veids ir bijis 10% no aptaujātajiem iedzīvotājiem

Viens no visizplatītākais veidiem kā cilvēki izvēlas vai ir izvēlējušies savu dzīvesvietu ir pēc draugu, radu vai paziņu ieteikuma tādā veidā savu mājokli ieguvuši 22% aptaujāto. Savukārt, otrs izplatītākais veids izrādījies sludinājumi, ar kuru palīdzību, tad aptaujātie meklējuši sev dzīvesvietu, jāpiebilst, ka šobrīd ļoti izplatīta ir mājokļu meklēšana ar Interneta starpniecību. „*Savu otro dzīvokli es atradu pēc sludinājuma Internetā*”, tā par savu nonākšanu pašreizējā dzīvesvietā saka respondents Nr.9.

Vismazāk izplatīts veids kā iegūts mājoklis ir mantošana(7%) un caur nekustamo aģentu piesaistīšanu(9%).

Apkaimes iezīmju nozīmīgums, izvēloties dzīvesvietu.

Apkaimei neapšaubāmi ir loma dzīvesvietas izvēlē, taču ne visas apkaimes iezīmes ir vienlīdz svarīgas. Piemēram, Una norāda: „*Mēs skatījāmies no vietas, kur tas atrodas, lai nav centrā, bet lai nav arī baigi tālu un lai nav kaut kādā rajonā, kas ir mums nepieņemams, piemēram, Purvciems, Pļavnieki, jo tā ir dzīvokļa iegāde, nevis īre. Tā, lai blakus ir kaut kādi veikali, kā tas rajons vispār attīstīsies - pēc tādiem kritērijiem.*”

Mikrorajona prestižs. Mikrorajona prestižs iedzīvotāju izvēli neietekmē visai izteikti. 54% no aptaujātajiem atbildējuši, ka rajona prestižs viņu izvēli drīzāk neietekmē vai neietekmē nemaz. Savukārt, kā ietekmējošu nosacījumu prestižu atzinuši 45% aptaujāto. Intervijās rajonu prestižs saistībā ar mājokļa izvēli izteikti neparādījās. Tomēr respondenti bieži norādījuši uz nevēlēšanos dzīvot rajonos, kas aptaujā raksturoti kā nekopti, bīstami vai sociāli nelabvēlīgi.

Drošības līmenis. Aptaujātajiem nozīmīgāks šķiet personīgās drošības līmenis, to kā ietekmējošu nosacījumu atzīst 75% aptaujāto, īpašuma drošību par nozīmīgu izvēles procesā atzīst 70% aptaujāto. Kopumā, var secināt, ka šis ir visai būtisks nosacījums, kuram cilvēki pievērš uzmanību, izvēloties savu mājokli. Tajā pašā laikā intervētie respondenti atzīst, ka kriminogēnā situācija ir samērā vienāda. Respondenti, uzskata, ka visu kritisko uzskatu pamatā par drošības līmeni noteiktā mikrorajonā ir stereotipi, viņi gan nenoliedz gan faktu, ka pieradumam arī ir liela nozīme, kā atzīst respondents Nr.7 “*tā kā visu mūžu esmu šajā rajonā nodzīvojis, tad, protams, esmu pieradis, ka Ķengaragam ir visai krimināla pieskaņa, pašam arī ir gadījušies nepatīkami starpgadījumi*”. Tāpēc drošības līmeni vairāk var uzskatīt par vēlamo nosacījumu, bet reāli tas nav nodrošināms pilnībā

Vides sakoptība un sakārtotība. Apkārtējās vides sakoptība par ietekmējošu atzīta 77% gadījumu. Cilvēki labprātāk uzturas sakoptā vidē, jāatzīmē, ka tas arī būtiski ietekmē arī viņu apmierinātību ar dzīves vietu, turklāt daudzos gadījumos daudz vairāk par mājokli. Visbiežākā neapmierinātība izpaužas tieši ar apkārtējo- nesakoptās, neizremontētās kāpņu telpas, nesakopts pagalmis, kaimiņu skaļā uzvedība. „*Mēs katru mēnesi tik daudz*

samaksājam par kāpņu telpu sakopšanu namu pārvaldei, taču tur remonts pēdējo reizi bija gadus 20 atpakaļ, sienas apdrupušas, apzīmētas, arī durvju kods nelīdz, tāpat visi, kam nav slinkums staigāt iekšā un ārā”(respondente Nr.4). Tāpat nepatīkai pret kādu rajonu intervijās bieži tika pamatota tieši ar tā ne sakoptību: *„Man īpaši nepatīk rajons, jo kaut arī Purvciems tiek uzskatīts par it kā normālu rajonu, man tur nepatīk, jo es uzskatu, ka tur ir ļoti netīrs.”* (Ineta). Arī Una nepatīku pret konkrētiem mikrorajoniem skaidro šādi: *„man ir tāda sajūta, ka tā ir tāda miskaste liela.”*

Zaļās zonas pieejamība. Tieši tāpat cilvēki labprātāk izvēlas mājokli rajonā kur ir pieejama tā saucamā zaļā zona. 81% no aptaujātajiem atzina, ka šis nosacījums viņus ietekmētu un tikai 17% noliedza, ka zaļajai zonai būtu nozīme izvēloties jaunu dzīves vietu. Elizabete apgalvo, ka *„nekādi nespētu dzīvot Rīgas centrā, kur māja pie mājas un nekādu zaļumu”* . Savukārt, Andis neizvēlās izdevīgu piedāvājumu tieši zaļās zonas trūkuma dēļ: *„Cena it kā bija laba, nu normāla. Bet man nepatika, ka tas dzīvoklis bija vienā no tiem lielajiem dzīvojamajiem masīviem, kur tikai un vienīgi jaunās, daudzstāvu dzīvojamās mājas. Ilguciems ir labs ar to, ka viņš ir zaļš, nevis viena māja pie otras pilnīgi kopā.”*

Trokšņu līmenis. Pilsētas vide kopumā ir uzskatāma par visai trokšņainu- galvenokārt transportlīdzekļu un dažādu ražotņu dēļ, tāpēc ietekmējošo nosacījumu sarakstā tika iekļauts arī šis faktors. Līdzīgi kā ar vides sakoptību cilvēki labprātāk izvēlas dzīvot pēc iespējas klusākos rajonos. Kopā 69% aptaujāto atzinuši kā šis nosacījums ietekmētu vai drīzāk ietekmētu viņu izvēli. Daudzi respondenti norādījuši, ka nevēlas dzīvot lielo autoceļu tuvumā: *„Man, piemēram, liekas svarīgi, lai būtu klusums. Ja es padomāju, ka būtu jādzīvo tur kur tramvajs iet garām, nu nav patīkami. Vai teiksim es kādreiz uz Brīvības ielas dzīvoju, nu, ka Tev tur žvidzina garām autobuss, trolejbuss visu dienu. Tu attaisi logu vaļā un tur ārā mūžīgā skaņa.”* (Vija)

Privātās telpas lielums. Faktors, kas iekļaujas šajā nosacījumā ir saistīts ar spēju sadzīvot ar kaimiņiem, respektīvi, cilvēkiem, ar kuriem jāsastopas ikdienā. Šis nosacījums gandrīz vienlīdz vienādi ietekmē un neietekmē aptaujātos, nav novērojama izteikta ietekme, kā tas ir saistībā ar drošības līmeni. 57% atzīst, ka tas viņus ietekmētu, savukārt 41% atbild, ka šis faktors viņu izvēli dzīvesvietas meklējumos neietekmētu. Daudzi respondenti norāda, ka pilsētā dzīvojot ir jāsamierinās ar privātās telpas trūkumu

un to, ka kaimiņi var traucēt. Īpaši spilgti tas izpaužas daudzdzīvokļu mājās. Tie, kas nespēj samierināties ar šo pilsētas dzīves aspektu, ja ir iespēja, izvēlas dzīvot ģimenes privātmājā: „*Man galvenais ir sava māja. Es nekad nedzīvotu dzīvoklī kaut kādā divpadsmitajā stāvā. Savā mājā ir daudz lielāka brīvība, nav jābaidās, ka kaimiņiem nepatiks troksnis. Vai otrādāk- kāpēc man jāklausa kā kaimiņš piektajā stāvā nolaiž ūdeni tualetē- es negribu zināt, kad viņš iet uz tualeti vai dušā, es vispār negribu zināt, ka viņš tur ir.*” (Elizbete) Arī, Ineta, kas dzīvo daudzdzīvokļu mājā norāda, ka mājas plāno sienu dēļ mēdz justies nepatīkami: „*Reizēm ir tāda sajūta, ka mēs ar tiem kaimiņiem, bez maz vai dzīvojam vienā dzīvoklī – ja strīdas kaimiņi, tad to dzirdu es, ja noteikti es ar kādu strīdēšos, tad to dzirdēs viņi, vakaros es nevaru aiziet gulēt, no viņiem bērns raud un tad vēl, nedod Dievs, kaimiņš virs manis ir izdomājis kaut ko desmitos, vienpadsmitos vakarā sākt remontēt.*”

Attālums līdz darbam, skolai. Bieži vien attālums, kas jāmēro līdz darbam vai skolai ir visai iespaidīgs, ceļā tiek patērētas pat stundas, turklāt tas prasa arī finansiālos izdevumus, kas samērā lielai iedzīvotāju daļai, tomēr ir būtisks nosacījums. Tāpēc šis faktors tika iekļauts arī jautājumu sarakstā. Izanalizējot, saņemtās atbildes, jāsecina, ka attālums līdz skolai vai darbam nozīmīgs šķitis 68% aptaujāto. Bieži vien respondenti būtiski ierobežojuši telpu, kurā meklēja dzīvesvietu tieši darba vietas atrašanās dēļ: „*Brīdī, kad es meklēju dzīvokli, man bija ierobežojumi vietā – man nederēja kura katra pilsētas vieta. Man vajadzēja tikai vai nu Purvciemū, vai Pļavniekus vai Ķengaragu, jo es tajā brīdī strādāju pa vakariem diezgan patālu no centra un man vajadzēja dzīvokli tādā vietā, lai es pēc tam normāli varu aizbraukt mājās.*” Arī respondents Nr.9 atzīst, ka viņa dzīvesvietas izvēli galvenokārt noteica sākotnēji attālums līdz mācību iestādei un vēlāk līdz darbam. Šo nosacījumu par maz ietekmējošu vai neietekmējošu atzinis 31% aptaujāto. Viņiem citas prioritātes ir svarīgākas un daudzi norāda, ka darbs var mainīties, bet dzīvesvieta it īpaši pirkšanas gadījumā tiek izvēlēta uz ļoti ilgu laiku.

Sabiedriskā transporta nodrošinājums. Vairākums aptaujāto iedzīvotāju (81 gadījumā) atzīst, ka izvēloties mājokli viņi pievērš uzmanību sabiedriskā transporta nodrošinājumam. Kā jau redzams, tad šis nosacījums ir šķitis būtiskāks par dzīves vietas attālumu līdz darbam vai mācību iestādei, kuru par nozīmīgu atzina 68% aptaujāto, protams, nav novērojama krasi izteikta atšķirība, taču pilnīgi iespējams, ka labs

nodrošinājums ar sabiedrisko transportu, atsvēr attālumu, kas jāpārvar līdz darbam vai skolai. Noteikti, nedrīkst nepieminēt faktu, ka daudziem iedzīvotājiem ir savs transportlīdzeklis, proti, automašīna, kuru viņi izmanto, lai nokļūtu sev vajadzīgajās vietās, tāpēc sabiedriskais transports un tā nodrošinājums viņus visai maz varētu ietekmēt un kā atklājas intervijā arī tik pat kā neietekmē. *“Es, kopš man ir tiesības un autiņš, ļoti reti braukāju ar sabiedrisko, protams, reizēm ir savas neērtības, piemēram, sastrēgumi, bet tomēr savs transports ir savs transports”*, tā runājot par sabiedrisko transportu un dzīves vietas izvēli izsakās respondente Nr1.

Dažādu pakalpojumu(veikali, frizētavas, ārsti) pieejamība. Attālums līdz veikaliem vai medicīnas pakalpojumu pieejamība ir viens no tiem faktoriem, kas būtiski ietekmē komforta līmeni, jo šis nosacījums ir visai būtisks jebkura vecuma iedzīvotājiem, neatkarīgi no to fiziskajās iespējām. Tāpēc, kā redzams, pēc aptaujas datiem, dažādu pakalpojumu pieejamība, respektīvi, tuvums, padara konkrēto dzīves vietu, pievilcīgu vairumā gadījumu. Pakalpojumu pieejamību par ietekmējošu atzīst 39% aptaujāto, par drīzāk ietekmējošu- 30% atbildējušo Rīgas iedzīvotāju. Par nosacījumu, kas tos drīzāk neietekmē vai neietekmē, pakalpojumu pieejamību atzīst 30% no visiem atbildējušajiem iedzīvotājiem. *„Jābūt loģiski, ka veikaliem, bāriem, dakteri mani neinteresē, vienīgi kad slimības lapu vajag”*, tā par pakalpojumu pieejamības nepieciešamību saka, respondents Nr.6. Tomēr daļa respondentu uzskata, ka galvenais, lai būtu pieejami veikali, citus pakalpojumus uzskatot par sekundāriem: *„pārējos pakalpojumus mēs vienkārši izmantojam centrā vai ar mašīnu aizbraucam kur nepieciešams. Katrā ziņā es neizjūtu. Man drīzāk ērtāk ir, ja man pie darba vietas tas viss ir.”* (Una)

Atpūtas un izklaides iespējas rajonā. Atpūtas un izklaides vietas ir viens no tiem nosacījumiem, kas vismazāk ietekmē cilvēku mājokļu izvēli. Atpūtas iespējas un izklaides vietu pieejamību, mājokļa meklēšanas procesā, ņem vai ņemtu vērā tikai nosacīti neliels aptaujāto skaits- 35% no visiem uz jautājumu atbildējušajiem. Savukārt, par neietekmējošu faktoru to atzīst 63% no visiem aptaujātajiem, kuri atzīmēja atbildi uz šo jautājumu. Tik liels procentuāls pārsvars, ļauj izdarīt secinājumus, ka mājokļa izvēles procesā šis nosacījums nespēlē būtisku lomu, gluži otrādi, vairākumam tas šķiet mazsvarīgs. Turklāt arī uz kopējā fonā, starp citiem nosacījumiem, kuri ietekmē dzīves vietas izvēli, šis nosacījums ieņem pēdējo vietu.

Attālums līdz radu un draugu dzīves vietām. Var teikt, ka attālums līdz draugu vai radnieku dzīvesvietām arī visai minimāli ietekmē cilvēku lēmumu pārcelties uz to vai citu dzīvesvietu. 43% no aptaujātajiem respondentiem, kuri atbildējuši uz šo jautājumu, uzskata, ka attālums līdz draugu vai radu dzīvesvietām viņu izvēli ietekmē vai drīzāk ietekmē, savukārt 57% no aptaujātajiem, kuri snieguši atbildi, uzskata, ka radu un draugu dzīvesvietu attālums viņu izvēli nav ietekmējis/neietekmētu vai drīzāk nav ietekmējis/ neietekmētu.

Attālums līdz Rīgas centram. Tā kā lielai daļai no Rīgas iedzīvotājiem darbs, mācību iestādes un citas svarīgas iestādes, pārsvarā atrodas centrā, tad arī ir saprotams, kādēļ 67% no aptaujātajiem respondentiem atzīst centra tuvumu par ietekmējošu nosacījumu dzīves vietas izvēlē, un tikai 32% uzskata, ka tas viņus neietekmētu vai drīzāk neietekmētu. Šis nosacījums būtībā korelē ar nosacījumu par sabiedriskā transporta nodrošinājumu un attālumu līdz darbam vai skolai, jo, kā atzīst intervijā respondente Nr. 2 :” *Vispār jau tas attālums līdz centram vai darbam nav tik jūtams, ja ir labs transporta nodrošinājums, tāpēc, ja man būtu tagad jāizvēlas, kur dzīvot, es drīzāk skatītos infrastruktūras nodrošinājumu*”.

Ar mājokli tieši saistītie nosacījumi

Nosacījumos, kas tieši saistīti ar mājokli vērojama lielāka noteiktība, respektīvi, cilvēki konkrētāk un pārliecinošāk zina, kādas ērtības un mājas īpašības ietekmētu viņu izvēli. Jāatzīst, ka šie nosacījumi pārsvarā ir ietekmējoši, jebkurš no šiem nosacījumiem ietekmējis vairāk kā pusi no aptaujātajiem Rīgas mikrorajonu iedzīvotājiem. Tikai neliela daļa aptaujāto ir nolieguši, ka šie nosacījumi jebkādā veidā ietekmētu viņu izvēli apmesties kādā konkrētā mājoklī, neatkarīgi no tā, vai tā būtu privātmāja, vai dzīvoklis. Jāatzīst, ka arī intervijās neparādījās neviens, kuram kāds no šiem nosacījumiem nebūtu svarīgs, respektīvi, ietekmējošs. Savā ziņā, šie nosacījumi parāda, to komforta līmeni, pie kura cilvēki ir pieraduši un no kura, viņi nevarētu atteikties pārceļoties uz jaunu dzīvesvietu. Protams, nedrīkst arī noliegt faktu, ka daudzos mājokļos šīs ērtības nav pieejamas, tāpēc to iemītnieki visai labprāt tiktu pie tām, respektīvi, arī viņu uztverē šie nosacījumi ir ļoti pat būtiski, taču vai nu finansiālo apsvērumu vai citu apstākļu dēļ viņi samierinās ar to neesamību.

Centrālās apkures nodrošinājums. Centrālās apkures nodrošinājums kā ietekmējošais nosacījums ir 81 gadījumā, respektīvi, 73 no aptaujātiem atzīst, ka šis nodrošinājums viņus pilnībā ietekmē vai ietekmētu un attiecīgi 7 no aptaujātajiem uzskata, ka šis faktors viņus drīzāk ietekmētu. Respondenti uzskata, ka centrālā apkure ļoti būtisks mājokļa labiekārtotības aspekts": „*Bez tam arī, protams, es negribēju dzīvokli ar malkas apkuri*”. Par nenozīmīgu jeb neietekmējošu nosacījumu dzīvokļa nodrošinājumu ar centrālo apkuri atzinuši 19 cilvēki. Kā jau minēts mājokļa labiekārtotības apskatā visticamāk, par neietekmējošu faktoru to atzinuši cilvēki, kam būtiski ir finansiāli lētākas izmaksas. Kā norādīja respondente Ina viņa speciāli meklējusi dzīvokli bez centrālās apkures nodrošinājuma, jo tam ir lētākas izmaksas. Savukārt, daļai svarīgākas ir citas priekšrocības, piemēram, Elizbetei: „*Problēmu daudz, malka jāgādā. Toties ir sava priekšrocība, ka ir svaigs gaiss, gan bērniem, gan pašai labi.*”

Karstā ūdens nodrošinājums. Karsto ūdeni par nepieciešamu savā dzīvoklī atzīst 86% aptaujāto, respektīvi, viņi apgalvo, ka šis nosacījums kopumā viņu izvēli ietekmētu vai drīzāk ietekmētu. Būtībā, šis pārliecinošais pozitīvo atbilžu skaits norāda uz to, cik lielā mērā cilvēki ir kļuvuši atkarīgi no ērtībām, kuras vairākumā mājokļu- pārsvarā gan dzīvokļos, nodrošina centralizētā ūdens apgādes sistēma. Tiem iedzīvotājiem, kuri dzīvo privātmājās, šis faktors noteikti nav mazsvarīgāks, tomēr viņiem šis karstais ūdens ir jānodrošina pašiem, ar malkas apkures palīdzību vai kādā no citiem, iespējamajiem veidiem.

Komunālo pakalpojumu izmaksas un īres izmaksas. Komunālo pakalpojumu izmaksas un to lielums ir aktuāls nosacījums 90% gadījumu, savukārt īres izmaksas par ietekmējošu faktoru atzīst 79%. Būtībā, abi šie nosacījumi ir ļoti kop saistīti, jo tiešā veidā iespaido cilvēku finanses. Nenoliedzami, šie divi faktori vairumā gadījumu arī ir izvēles pamats, sevišķi cilvēkiem, kuru ienākumi ir visai ierobežoti un kuriem jādomā, kā pareizi un izdevīgi sabalansēt savus izdevumus.

Labierīcību nodrošinājums. Tieši šis nosacījums pēc aptaujāto sniegtajām atbildēm, viņu izvēli ietekmētu visvairāk, 95 gadījumos cilvēki atzina labierīcību nodrošinājumu kā ietekmējošu, respektīvi, jaunajā dzīves vietā labierīcību nodrošinājumam jābūt principā obligātam, lai tas varētu ieinteresēt savus potenciālos iemītniekus. Labierīcības- tualetes, vannas un dušas nodrošinājums, pamatā ir tas, kas padara jebkuru mājokli

dzīvošanai derīgu. Turklāt iztikt bez šī nodrošinājuma nav iespējams, jo tas ir ciešā saistībā ar sanitārajiem apstākļiem un līdz ar to ar dzīves apstākļu kvalitāti.

Mājokļa lielums. Mājokļa plašums vai, gluži otrādāk, šaurība, vairumā gadījumu ir galvenais iemesls, dēļ kura cilvēki maina dzīves vietu. Motivācija, kā jau iepriekš tika pieminēts, var būt dažāda, tomēr visbiežāk motivācija rodas ar izmaiņām ģimenes sastāvā. Viennozīmīgi mājokļa lielums ir saistīts ar finansiālajiem resursiem, jo lielāka mājokļa uzturēšana prasa attiecīgi arī lielākus ienākumus. Mājokļa lielumu par ietekmējošu faktoru/ nosacījumu saistībā ar dzīves vietas izvēli, atzinuši 86% no aptaujātajiem iedzīvotājiem. Arī respondents Nr.7. atzina: „*It kā jau visi citi dzīvošanas apstākļi mums ir ļoti labi, bet tomēr 4 cilvēkiem divistabu dzīvoklī ir pa šauru, tāpēc mēs ar draudzeni nopietni meklējam sev atsevišķu mitekli*”

Mājokļa tehniskais stāvoklis. Mājokļa tehnisko stāvokli par ietekmējošu atzīst 88% aptaujāto cilvēku. Tā kā ieguldījumi dzīves vietā parasti tiek paredzēti ilgtermiņā, respektīvi, ja cilvēki nolēmuši ieguldīt savus līdzekļus nekustamajā īpašumā, tad viņi noteikti labprātāk tos iegulda mājoklī, kas ir labā tehniskajā stāvoklī. Tikai 11% aptaujāto uzskatījuši, ka mājokļa tehniskais stāvoklis nav svarīgs, proti, viņi neatzīst to par pietiekami ietekmējošu nosacījumu, šie respondenti parasti norādīja, ka mājokļa tehnisko stāvokli iespējams uzlabot, pašiem veicot remontu. Taču cilvēkiem, kam dzīvesvietas jāatrod pietiekami ātri nav laika vēl veikt remontdarbus, respondente Ina uzsver: „*Meklējot dzīvokli es, pirmkārt, skatos vai ir remonts, pirmkārt- tomēr neieiesi kaut kādā dzīvoklī, kur ir appelējušas sienas un tā tālāk.*”

5. Iedzīvotāju priekšstati par Rīgas mikrorajoniem

Sakopta apkārtnē. Izteikta vienotība iedzīvotāju priekšstatos par sakoptākajiem Rīgas rajoniem nav novērojama. 18 respondenti neminēja nevienu mikrorajonu. Tomēr visbiežāk (34 gadījumos) kā sakoptākais mikrorajons tiek minēts centrs. Kā nākamais tiek minēts Mežaparks (23). Salīdzinoši biežāk kā citi tiek minēti arī Jugla (19) un Purvciems (18).

Labā satiksme. Visbiežāk (41) kā mikrorajonu ar labu satiksmi respondenti norādījuši centru. Respondenti uzskata, ka laba satiksme ir arī Purvciemā (29). Kopumā iedzīvotāju atbildēs par mikrorajoniem ar labu satiksmi var novērot šādu sakarību- jo tuvāk mikrorajons ir centram, jo biežāk tas tiek minēts (Ķengarags, Teika, Pļavnieki u.c.), savukārt mikrorajoni, kas ir vistālāk no centra tiek pieminēti ļoti reti vai netiek pieminēti vispār (Bolderāja, Čiekurkalns, Dārziņi, Mangaļsala u.c.)

Nolaists un nekopts. Par visnolaistāko un nesakoptāko Rīgas mikrorajonu pēc respondentu domām var uzskatīt Maskavas forštati – to norādījuši puse respondentu (50). Citi mikrorajoni tiek pieminēti daudz retāk. Salīdzinoši biežāk kā citi tiek minēti arī Bolderāja (17) un Sarkandaugava (12). Attiecībā uz citu mikrorajonu nesakoptību iedzīvotāju viedoklis visai nevienmērīgs – tiek pieminēti ļoti daudzi, taču neviens no tiem netiek minēts tik bieži, lai to varētu uzskatīt par tendenci.

Daudz sociāli nelabvēlīgu personu. Šajā jautājumā ir vērojama vēl izteiktāka tendence kā iepriekšējā- vairāk kā puse (54) respondentu uzskata, ka daudz sociāli nelabvēlīgu personu sastopamas Maskavas forštatē, turklāt kā nākamās šādas vieta tiek minētas tai līdzās esošās apkaimes Ķengarags (16) un centrs (15). Vēl salīdzinoši biežāk kā citi mikrorajoni tikusi atzīmēta Bolderāja (15).

Augsts noziedzības līmenis, bīstams. Tikai viens Rīgas mikrorajons izteikti biežāk kā citi tiek minēts kā bīstams un tāds, kurā ir augsts noziedzības līmenis- 53 respondenti par tādu atzīst Maskavas forštati. Citus mikrorajonus min mazs respondentu skaits. Nedaudz biežāk kā citi tiek pieminēti Pļavnieki (13), centrs (12) un Ķengarags (10), taču kā redzams arī šeit nav vērojama izteikta tendence.

Pārapdzīvots, blīvi apbūvēts. Īpaši izteikta tendence atzīt kādu Rīgas mikrorajonu par vairāk apdzīvotu vai blīvāk apbūvētu nav novērota. Tomēr Pļavnieki (27), Centrs (27) un Purvciems (24) tiek minēti biežāk kā citi.

Klusu un mierīgu. Vienīgais Rīgas mikrorajons, kuru salīdzinoši biežāk respondenti min kā klusu un mierīgu ir Mežaparks (26). Visi pārējie mikrorajoni tiek minēti vienlīdz bieži. Šajā jautājumā samērā izteikta ir tendence kā klusu un mierīgu atzīmēt mikrorajonu, kurš ir respondenta dzīvesvieta.

Dārgs. Attiecībā uz mikrorajonu dārgumu respondentiem ir samērā līdzīgs viedoklis. 62 respondenti kā dārgu rajonu nosaukušu centru kopumā, turklāt vēl 16 atsevišķi minējuši

Vecrīgu. Citi rajoni kā dārgi minēti samērā reti. Nedaudz biežāk kā pārējie mikrorajoni vēl minēts Mežaparks (22).

Ar plašu zaļo zonu. Visbiežāk kā mikrorajons ar plašu zaļo zonu minēts Mežaparks – to atzīmējuši 39 respondenti. Krietni retāk, taču biežāk kā citus respondenti minējuši Mežciemū (15) un Juglu (12). Taču kopumā šajā jautājumā (līdzīgi kā atzīmējot klusākos un mierīgākos rajonus) iezīmējas tendence par rajoniem ar plašu zaļo zonu raksturot tos, kuros dzīvo pats respondents vai to, kas atrodas tuvu viņa dzīvesvietai. Līdz ar to lielākā daļa mikrorajonu ir atzīmēti vienlīdz bieži.

Drošs. Lai gan intervijās respondenti samērā bieži kā labas dzīvesvietas īpašību min drošību, konkrētus mikrorajonus, kurus viņi uzskatīti par drošiem aptaujā respondenti neizceļ. Puse no respondentiem uz šo jautājumu vispār nav atbildējusi, vēl 20 minējuši, ka visus Rīgas mikrorajonus uzskata par vienlīdz drošiem. Vienīgais rajons, kas minēts nedaudz biežāk kā citi (14 reizes) ir centrs.

Trokšņains. Lielākā daļa respondentu (68 cilvēki) par trokšņainu uzskata Rīgas centru. Visus pārējos mikrorajonus ir minējuši mazāk kā 10 respondenti.

Nekvalitatīvas un nelabiekārtotas mājas. Daudzi respondenti intervijās norādīja, ka dzīvesvietas izvēlē būtiska ir mājokļa kvalitāte. Aptaujās respondenti visbiežāk (36 reizes) minēja Maskavas forštati kā mikrorajonu, kurā ir daudz nekvalitatīvu un nelabiekārtotu māju. Bet samērā bieži respondenti norādīja, ka šādas mājas ir sastopamas visos mikrorajonos.

6. Priekšstatu par mikrorajoniem ietekme uz dzīvesvietas izvēli.

Pieprasītākie mikrorajoni.

Apkopojot respondentu atbildes uz jautājumu, kuros Rīgas mikrorajonos viņi vislabprātāk vēlētos dzīvot var secināt, ka nevienu no Rīgas mikrorajoniem nevar dēvēt par ideālo. Respondentu viedokļi ir samērā atšķirīgi un tikai divi mikrorajoni ir minēti nedaudz biežāk kā citi - tie ir Mežaparks (15) un Jugla (13). Kā norāda Edvīns: „nav lielas atšķirība starp mikrorajoniem. Nu ja nu vienīgi, kaut kur Mežaparkā būtu iespējams dabūt, tur jau tās jaunās mājas tagad ceļ, tad tās jau foršas un apkārtne jau arī, varbūt gaisss būtu biški labāks.” Savukārt cita respondente norāda, ka viņai

pievilcīgs šķiet Juglas mikrorajons: „*Jugla ir tāds mierīgs rajons, tur viss tāds kluss*” (Rīta-29)

Taču dzīvesvietas iezīmes, kuru dēļ respondenti vēlētos dzīvot dažādos Rīgas Mikrorajonos ir samērā līdzīgas. Sev pievilcīgos rajonus respondenti galvenokārt raksturo kā tādus, kur ir plaša zaļā zona (36) kā arī kluss un mierīgs (28). Arī Ineta runājot par mikrorajonu, kurā labprāt vēlētos dzīvot, stāsta sekojošo: „*loti labs variants, ka tu tomēr vari atļauties dzīvot nost no centra, kur varbūt ir mežs tuvumā, jebkurā gadījumā, kur ir klusāks un mierīgāks.*” (Ineta-22)

Vēl kā vēlamās dzīvesvietas iezīme tiek minētas laba satiksme (17). Piemēram, respondentam Andim labs satiksmes nodrošinājums ir viens no svarīgākajiem dzīvesvietas pievilcību raksturojošiem rādītājiem: „*Tādā ziņā, piemēram, Ilģuciemis ir ļoti laba dzīvesvieta – tur iet trolejbuss, viņš ir tuvu pie tilta, nav nekādu dzelzceļa līniju pa ceļam uz centra, kur parasti rodas visādi sastrēgumi. Ja grib uz jūru tikt, tad ātri uz šosejas var tikt, nav jābrauc cauri visai Rīgai.*”

Nereti respondenti norāda, ka vislabprātāk dzīvotu sevis nosauktajos rajonos, tāpēc, ka tie ir viņiem labi pazīstami vai viņi pie tiem ir pieraduši. Šādu viedokli labi raksturo Vijas teiktais: „*Nu man liekas, ka cilvēkiem vislabāk patīk tur kur viņi dzīvo, jo pie visa jau pierod. Nu katrā ziņā es citur negribētu dzīvot, par to vispār nevar būt runas. Man brāļadēls, piemēram, dzīvo Imantā, viņš teica, ka labāku vietu par Imantu viņš vispār iedomāties nevarot, nekad nekur citur negribētu dzīvot. Tā, ka katram jau ir savs pierasts.*” (Vija-55)

Daži intervējamie atzīst, ka ja būtu tāda iespēja, viņi Rīgā labprātāk nedzīvotu, bet gan iegādātos īpašumu ārpus Rīgas. Šādu viedokli pauž vairāki no interviju respondentiem

Nepievilcīgie mikrorajoni.

Visbiežāk kā apkaime, kurā respondenti nevēlētos dzīvot tiek minēta Maskavas forštate (32). Iemeslus nepatīkai pret šo apkaimi labi raksturo iepriekš aprakstītie iedzīvotāju priekšstati par Rīgas mikrorajoniem, kuros Maskavas forštate tika minēta kā visnolaistākā un nekoptākā, kā apkaime ar augstu noziedzības līmeni, kā tāda, kurā ir daudz sociāli nelabvēlīgu personu un kā apkaime, kurā ir daudz nekvalitatīvas un nelabiekārtotas mājas.

Šajā jautājumā respondenti uzsver tieši augsto noziedzības līmeni un apkārtnes nesakoptību. Respondente Marija, stāstot, kāpēc viņa nevēlētos dzīvot Maskavas forštatē, argumentē, ka „*tā situācija tur tiešām šķiet ļoti bīstama, tāda kriminogēna vieta. Man radi tur kādu laiku dzīvoja un tad viņiem regulāri pa nakti uzlauza mašīnu, pat ne jau lai kaut ko zagtu, bet bomži līda gulēt.*” Savukārt, respondents Nr. 6 savu nepatiku pret Maskavas forštati pamato sekojoši “*man Maskačka asociējas ar pagrimušiem cilvēkiem, narkotikām un veciem graustiem*”.

Biežāk kā citi mikrorajoni tiek minēta arī Bolderāja (18). Respondenti, kas nevēlas tur dzīvot, raksturo šo rajonu kā samērā nesakoptu un nolaistu. Vēl kā iemesls tiek minētas, tas, ka Bolderāja atrodas samērā tālu no centra.

Tomēr samērā bieži respondentu negatīvais priekšstats nav radies personiskās pieredzes rezultātā (lielākoties attiecībā uz rajoniem, kas tiek raksturoti kā bīstami vai nalabvēlīgi), daļa respondentu pat konkrēti norādījuši, kas apkaime viņiem nepatīk, jo tai ir nelaba slava. Arī Rita savu viedokli balsta uz dzirdēto no citiem: „*Maskavas rajons ir briesmīgs ar to, ka tur publika ir tāda par kuru visai sliktas lietas ir dzirdētas-narkomāni, zagļi un tamlīdzīgi cilvēki*”. Savukārt, Ina tieši atzīst, kas viņas viedoklis nebalstās personiskajā pieredzē: „*Piemēram, tāda Āgenskalna slava – es esmu daudz visādus nostāstus dzirdējusi, ka tur kaut kādi narkomāni tusējās vai arī citi tāda tipa cilvēki. Tas jau viss ir tikai pēc nostāstiem, pati jau es tur neesmu bijusi, neesmu pārbaudījusi.*”

Vēl samērā daudz aptaujāto nevēlas dzīvot centrā (17). Nevēlēšanās dzīvot šajā apkaimē tiek raksturota ar atšķirīgiem iemesliem. Daļa respondentu norāda, ka viņuprāt tas ir pārāk blīvi apbūvēts: „*Teiksim rajons kaut kur tā Čaka iela, Brīvības iela, Dzirnava iela un Lāčplēša iela- viena māja pie mājas. Tur jau nav pat pagalma. Neviena koka vai krūma, viens asfalts. Vai tad tur vispār ir kur no dzīvokļa ārā iziet, kur tur varētu suni izvest? Bērnu izlaist ārā praktiski nevar, kur tad viņš paliks- uzreiz iela.*” (Edvīns-63)

Vēl tiek minēts, ka centrs ir pārāk trokšņains un skaļš: „*Es esmu dzīvojusi pašā pilsētas centrā un es zinu ko tas nozīmē – ļoti intensīva satiksme, ir ļoti liels troksnis, ir ļoti tāda aktīva dzīve riņķī. Un tad, kad cilvēks sasniedz kaut kādu zināmu vecumu, tad viņam gribās klusumu un mieru*” (Una-26) Savukārt, Vija uzsver viņasprāt pārāk lielo centra orientāciju uz izklaides pakalpojumiem: „*Nu negribētu dzīvot arī Vecrīgā, jo man tur*

blakus būtu restorāns, vai teiksim vietās, kur cilvēki sūdzas, ka apakšā ir restorāns un tad viņiem tur augšā jādzīvo – tas ir ļoti nepatīkami.”

Samērā bieži respondenti norādījuši, ka konkrētam mikrorajonam nav nozīmes, jo viņiem svarīgāks ir pats mājokli- tā tips un kvalitāte. Daļa respondentu izjūt nepatiku pret paneļu tipveida daudzstāvu mājām: *„Vispār man nepatīk šausmīgi tās daudzdzīvokļu mājas, it sevišķi tās jaunuzceltās, daudzstāvu. Man viņas liekas šausmīgi nekvalitatīvas tās paneļu mājas- tur pirmajā stāvā var dzirdēt kā cilvēks devītajā stāvā mazgājas dušā.”* (Rita- 29). Savukārt, citi norāda uz veco apbūvi, kurā mājokļi bieži ir nelabiekārtoti, piemēram, Ineta saka: *„es nevarēšu nosaukt precīzu rajonu, bet jebkurā gadījumā ikvienas mājas, kuras ir tās vecā tipa mājas, kur ir koka apbūve, kur ir ļoti slikta labiekārtošana – apkure, sanitārie apstākļi- tas man šķiet ļoti negatīvi.”*

Būtiskākie iedzīvotāju dzīvesvietas izvēli ietekmējošie kritēriji un pārceļšanās iemesli, to atspoguļojums teorijā un praksē

Nosakot tos faktoros, kas ietekmē iedzīvotāju dzīvesvietas izvēli, svarīgi tos skatīt saistībā ar iemesliem, kuru dēļ cilvēki izlēmuši par labu dzīvesvietas maiņai. Izanalizējot un apkopojot informāciju, kura iegūta no intervijām un anketēšanas, var vērot korelāciju ar informāciju, kas parādās teorijās saistībā ar dzīvesvietas izvēli.

Kā jau tas redzams pētījuma empīriskajā daļā, iespējams izdalīt sekojošus dzīvesvietas maiņas iemeslus:

1. Vajadzība pēc lielāka vai mazāka mājokļa, respektīvi iemesls, kas saistīts ar dzīvojamo telpu
2. Izmaiņas ģimenē un konkrēti indivīdu dzīvēs notiekošie procesi
3. Mājokļa/privātīpašuma iegādāšanās, kura rezultātā seko dzīvesvietas maiņa
4. Finansiālie apsvērumi- nepieciešamība pēc lētākām izmaksām
5. Iemesli, kas saistīti ar darba nomaiņu vai mācību uzsākšanu
6. Īres līguma pārtraukšana
7. Slikta mājokļa kvalitāte un tehniskais stāvoklis

Balstoties uz šiem iemesliem, iedzīvotāji arī nosaka kritērijus jeb nosacījumus, pēc kuriem viņi vadās mājokļa meklēšanas procesā.

Kā jau pētījuma empīriskajā sadaļā redzams, un arī nepārtraukti tiek uzsvērts, visizplatītākie iemesli, kuru dēļ iedzīvotāji mainījuši savu dzīves vietu ir saistīti ar dzīvojamās telpas lielumu un izmaiņām ģimenē. Arī teorijā (pēc Knox) saistībā ar faktoriem, kas veicina dzīvesvietas maiņu, tikuši minēti šie iemesli, turklāt tie lietoti nošķirti viens no otra, jāpiebilst, ka balstoties tieši uz teorētisko daļu arī anketās šie nosacījumi tikai iekļauti, kā atsevišķi punkti. Izvērtējot iegūto informāciju un datus, gan empīriskos, gan teorētiskos, jāsecina, ka praktiskāk būtu šos iemeslus skatīt ietvertā-apvienotā veidā, jo vajadzība, kā jau tas atkārtoti tiek uzsvērts, pēc lielāka vai mazāka mājokļa ir tieši saistīta ar izmaiņām ģimenē- laulību, tāpēc, pamatā, šie iemesli dublējas viens ar otru.

Jāatzīst, ka šajā gadījumā, izvēloties dzīvesvietu, tiek ņemti vērā vairāki nosacījumi, tomēr primārie ir tie, kuri ir saistīti ar pašu mājokli(apkure, ūdens apgādes nodrošinājums, īres izmaksas, telpas lielums, mājokļa tehniskais stāvoklis).

Gadījumos, kad dzīves vietas maiņas iemesli ir tieši saistīti ar mājokli, tad arī izvēli ietekmējošo nosacījumu spektrs ir ļoti plašs. Praktiskākam aprakstam, var izveidot noteiktus ietekmējošo nosacījumu blokus. Pēc Pacione un Knox teorijām cilvēki ir tendēti meklēt jaunās dzīves vietas vietās- rajonos, kurus viņi jau pazīst, vai, par kurām ir pietiekoši labi informēti. Tieši saistībā ar šo faktu var izdalīt nosacījumu, kas saistīts ar drošības līmeni apkārtnē. Šeit neizbēgami ir jārunā arī par stereotipiem, kuri neizbēgami rodas līdz ar informācijas plūsmu.

Drošība un prestižs

Par pilsētu un drošību tajā, savos darbos jau teoretizējuši agrīnie pilsētu pētnieki (Zimmels, Dirkeims) uzsvars pamatā bija likts uz pilsētu, ka nedrošības producētāju. Noteikti, sākumā būtu jāpiemin faktors, kurš, principā, visai bieži tiek saistīts ar drošības līmeni, proti, tas ir prestižs. Kā jau tālākajā izklāstā būs redzams, šis nosacījums ir proporcionāls drošības līmenim rajonā, respektīvi, pēc iedzīvotāju domām, prestižs raksturīgs drošiem un attiecīgi “dārgiem” rajoniem, turklāt kā jau iepriekš bija redzams, mikrorajona prestižs nav tas nosacījums, kuru iedzīvotāji meklējot mājokli ņemtu vērā.

Runājot par nepatīkamākajiem un nedrošākajiem Rīgas mikrorajoniem, kā arī par tiem mikrorajoniem, kuros respondenti nevēlētos dzīvot, visbiežāk tika pieminēta, tā saucamā, Maskavas forštate un Ķengarags. Būtnībā jebkuras asociācijas ar šo rajonu ir ļoti negatīvas: grausti, sociāli nelabvēlīgs iedzīvotāju kontingents. Pretēja aina ir novērojama pašu „nelabvēlīgo” rajonu iedzīvotāju uzskatos, viņi uzskata, ka rajona “nelabā slava” rodas no cilvēku stereotipiem un nevēlēšanās iedziļināties objektīvajos faktos. Viņu uztverē Latgales priekšpilsēta, kuras sastāvā ietilpst Ķengarags jeb tā sauktā Maskavas forštate, savā būtībā, ne ar ko neatšķiras no citiem Rīgas dzīvojamajiem rajoniem un drošības līmenis pamatā esot visur vienāds. Spriežot pēc intervējamo atbildēm, var secināt dažāda informācija par notikumiem mikrorajonos, ne tikai Ķengaragā, vienmēr izplatās baumu un stāstu līmenī, kāds kādam atstāsta dzirdētos notikumus, tādējādi pārceļojot, reālā informācija tiek “apaudzēta” ar dažādiem papildinājumiem, kuri traucē objektīvai situācijas izpratnei. Šeit, savukārt, ir novērojama atkārtota sasaiste teorētiskajai informācijai ar praktisko informāciju, proti, „antireklāma”, kas radusies cilvēku savstarpējās komunikācijas rezultātā, un kuru savās teorijās pielieto biheivioristi, rada samērā noraidošu attieksmi pret konkrēto rajonu .

Tieši tāpat, kā tas ir saistība ar negatīvajiem rajoniem. Bieži vien novērojama pārspīlēta, kādu rajonu idealizācija. Rīgas gadījumā, tas ir lielā mērā ir novērojams, runājot par Mežaparku. Arī šajā gadījumā, līdzīgi kā tas ir pretējā ziņā ar Maskavas forštati, cilvēkiem šo rajonu ir tendence idealizēt. Konkrētāku un detalizētāku paskaidrojumu sniegšana, kāpēc viņiem tā vai cita vieta- mikrorajons Rīgā šķiet pievilcīgāks par pārējiem, lielai daļai cilvēku ir visai apgrūtināt. Atbildēs samērā bieži dominē paskaidrojums- “ patīk un viss, vienkārši tāpat!”. Patīkamie rajoni, pārsvarā nozīmē arī to, ka tie, iedzīvotāju izpratnē, ir droši. Respektīvi, var vērot korelāciju starp cilvēku simpātijām pret kādu rajonu un to, ka pievilcīgums jeb simpātijas ietver sevī drošumu. Piemēram, nosaucot Mežaparku par pievilcīgu un drošu rajonu, cilvēki to pamatoja ar lielo privātmāju pārsvaru šajā rajonā, kas savukārt, nozīmēja, ka to īpašnieki pastiprināti rūpējas par māju drošību, rezultātā, pēc respondentu domām, rajonā var justies droši.

Samērā bieži gadās gadījumi, kad cilvēki nekad nav apmeklējuši konkrētos mikrorajonus, par kuriem viņi izsakās pozitīvi vai arī negatīvi. Arī šajā gadījumā liela nozīme ir viedoklim, kas ceļo sabiedrībā “no mutes mutē”. Cilvēki, atstāstot cits citam savus vai savu paziņu, draugu un radu pieredzētos notikumus, pievieno tai savu personīgo interpretācijas devu. Kā jau iepriekš tika uzsvērts, un tas arī ir loģiski, cilvēku priekšstati par mikrorajoniem pamatā veidojas no cilvēku personīgās pieredzes un iegūtās informācijas, kas visbiežāk nāk no tuvāko paziņu loka, taču nevar noliegt arī zināmu masu mediju ietekmi, atspoguļojot faktus par noteiktiem Rīgas mikrorajoniem.

Runājot, par stereotipiem, kas saistīti ar iedzīvotāju viedokļiem vienam par otru, respektīvi, par to, ko viena mikrorajona iedzīvotāji domā par cita mikrorajona iedzīvotājiem, nedrīkst nepieminēt, sociāli- finansiālo faktoru. Protī, iedzīvotājos pastāv noteikti priekšstati par to, kādu sociālo grupu un kategorijas cilvēki dzīvo konkrētajos mikrorajonos. Nenoliedzami, intervijās un arī pēc aptaujas anketu datiem, parādās priekšstati par izteiktajiem „turīgāko” iedzīvotāju rajoniem un „sociāli nenodrošināto- nabadzīgāko” iedzīvotāju rajoniem. Cilvēki visai labprāt izdala rajonus, kurus par savām dzīves vietām izvēlās finansiāli nodrošināti cilvēki, Rīgas gadījumā, par šādu rajonu viennozīmīgi var uzskatīt Mežaparku.

Faktiski šī iegūtā informācija visai cieši sasaistās ar teorētiskajā daļā pieminēto ideju, par to, ka pilsētām raksturīga sociālā segregācija, respektīvi, konkrēts iedzīvotāju

izvietojums pēc to ienākumu un sociālā statusa. Kā atzinis Roberts Parks, pilsētā pastāv „dabiskie apgabali”, kas ir izveidojušies pateicoties segregācijai, cilvēku iespēju nevienlīdzībai, kuros dzīvo noteiktu sociālo slāņu cilvēki. (Knox, 1998: 167)

Mājokļa apkārtējā vide- zaļā zona, sabiedriskais transports, izklaides vietas, sabiedriskie pakalpojumi

Kā jau tas parādījās empīriskā pētījumā analīzes sadaļā. Domājot par dzīvesvietu, konkrētāk, par tās maiņu, cilvēki parasti vēlas, lai tai piemistu noteiktas īpašības un kvalitātes. Tas attiecas ne tikai uz mājokli, bet arī uz apkārtni- vidi, kurā šis mājoklis(dzīvoklis, privātmāja) atrodas.

Kā jau tas bija redzams, pētījuma empīriskās daļas izklāstā, apkārtējai videi Rīgas iedzīvotāju dzīvesvietas izvēlē ir būtiska loma un nozīme. Protams, izpratne par jēdzienu, kas ir „apkārtējā vide” ir visai plaša. „Apkārtējā vidē”, būtībā ietilpst satiksme, tās nodrošinājums un intensivitāte, zaļās zonas pieejamība, trokšņu līmenis, kā arī tīri elementārā līmenī- vides sakārtotība, tīrība, arī apkārtējie iedzīvotāji- kaimiņi.

Saskaņā ar teoriju, izvēloties jaunu dzīvesvietu, visvairāk tos apkārtējas vides apstākļus, kas saistīti ar zaļo zonu, trokšņu līmeni, sabiedriskā transporta nodrošinājumu, parasti ņem vērā uz ģimenes vērtībām orientēti cilvēki. Nenoliedzami, šajā gadījumā, iespējams vilkt paralēles ar teoriju un empīriju, aptaujātie un intervētie respondenti, šos apstākļus ir uzskatījuši par ietekmējošiem. Nav gan iespējams apgalvot, cik lielā mērā šie cilvēki ir tendēti uz ģimenes vērtībām, kaut gan iemesls, dēļ kura varētu notikt dzīves vietas maiņa, ir saistīts ar izmaiņām ģimenē, tomēr, gadījumos, kad runa ir par šķiršanos vai tuvinieka zaudējumu, interese vairāk būs saistīta ar privāto labumu.

Ja ņem vērā teorētisko informāciju, tad iedzīvotāji, kuri ir tendēti uz patērēšanu, mājokļu izvēles procesā vairāk uzmanības pievēršīs dažādu izklaides iespēju nodrošinājumam, kā arī vēlēšies, lai mājvieta atrodas pietiekoši tuvu tirdzniecības vietām, taču jāatzīst, ka Rīgas iedzīvotāju gadījumā, šī tendence nav novērojama, būtība, var teikt, ka šo nosacījumu ietekme ir visai minimāla.

Ar mājokli saistītie nosacījumi

Pēc Knox, lielākā daļa mājsaimniecību nopietni apsver tikai dažus mājokļu piedāvājumus, jo mājsaimniecības jau iepriekš ir ierobežojušas savu izvēli nosakot savu vēlmju līmeni un meklēšanas apgabalus, respektīvi, notiek konkrēta mājokļa izvēle.

Cilvēki, kuriem ir jāizvēlas jauna mājvieta dažādu iemeslu dēļ pamatā to dara vadoties pēc jau konkrēti izvirzītiem kritērijiem, kā jau tas teorijā tiek skaidrots. Arī šī pētījuma rezultātā parādās fakts, ka vislielākā uzmanība tiek tiešām tiek pievērsta faktoriem, kas saistīti ar mājokļa kvalitāti. Var pat teikt, ka pārējiem nosacījumiem nav tik būtiska loma cilvēku dzīvesvietas izvēlē.

Jau pirms meklējumu uzsākšanas cilvēki apzinās savas iespējas un vajadzības, tāpēc arī meklēšanas procesā uzmanība pamatā tiek piegriezta tiem variantiem, kas atbilst konkrētajai izvēlei, kā jau tas arī sākotnēji teorijā tiek uzsvērts.

Kopumā var secināt, ka iedzīvotāji nav tendēti izvēlēties savus mājokļus vadoties pēc kaut kādiem abstraktiem principiem. Indivīds, kurš izvēlās mājokli, ir izvērtējis savā rīcībā esošo informāciju. Nenoliedzami šeit lielu lomu spēlē subjektīvais faktors, ļoti bieži cilvēki savas vajadzības un vēlmes mēdz ierobežot balsoties uz dažādiem pieņēmumiem, piemēram, jau teorētiskajā daļā pieminētajiem faktiem par iedzīvotāju segregāciju, dažādu sociālo grupu nošķirtību, noteiktiem iedzīvotāju slāņiem raksturīgākajiem rajoniem.

Empīrisko datu interpretācija teorētisko perspektīvu kontekstā

Sociālo procesu ietekme uz dzīvesvietu.

Tādi autori kā Manuels Kastels un Deivids Hārvejs norāda uz to cik liela loma pilsētas vides veidošanās procesos ir tādām lietām kā sabiedriskā iekārta un ekonomiskā situācija. Arī Rīgas gadījumā ar dzīvesvietu saistītajos procesos var saskatīt lielo lomu, kāda ir bijusi dažādām politiskajām un ekonomiskajām iekārtām Latvijā.

Lielākā daļa Rīgas iedzīvotāju dzīvo Padomju laikā būvētajos mājokļos. Tipiska padomju laikā celta māja ir samērā neestētiska izskata bezpersoniska tipveida celtnē. Šāda tipa ēkas tika celtas, lai ekonomētu finansiālos resursus. Taču kā norāda Manuels Kastels, jebkurai būvei ir arī simboliska nozīme. Iespējams tipizētās ēkas simbolizēja komunisma vienlīdzības idejas. Šāda tipa mājokļi tika celti arī citās PSRS pilsētās, tādejādi tās padarot daudzējādā ziņā līdzīgas.

Padomju iekārta ļoti ierobežoja dzīvesvietas izvēles iespējas. Faktiski vienīgās iespēja iegūt citu mājokli bija „stāvēšana dzīvokļu rindā” vai maiņas ceļā. Cilvēki nevarēja izvēlēties ne apkaime, ne pašu dzīvokli. Daudzi respondenti vēl joprojām dzīvo mājokļos, kas viņiem tika piešķirti padomju laikā. Pāreja uz tirgus ekonomiku deva izvēlas brīvību, taču vienlaikus radīja arī daudzas problēmas. Aizsākās īpašuma denacionalizācijas un privatizācijas procesi. Tas radīja nevienlīdzīgu situāciju mājokļu jomā, nostādot augstākā pozīcijā mājokļu tirgū tos, kam denacionalizācijas procesā ieguva, īpašumu, savukārt neizdevīgā tos, kam tagad bija jāmaksā īres maksa saimniekam. Pagaidām valsts vēl regulē denacionalizētos namos dzīvojošo iemītnieku tiesības, bet no 2007. gada 1. janvāra tiks atcelti īres griesti, kas visticamāk mainīs situāciju mājokļu jomā. Visticamāk tas ietekmēs denacionalizētajos namos zemo ienākumu grupu iemītniekus, kuriem iespējams nāksies meklēt citu dzīvesvietu, ko līdzšinējā kļūs par dārgu.

Nostiprinoties tirgus ekonomikai mājokļu jomā arvien labāku situāciju iegūst augstākās ienākumu grupas, jo tās var atļauties iegādāties labiekārtotākus mājokļus. Labākās apkaimes. Pārskati mājokļu jomā liecina, ka jaunās būves tiek būvētas tieši bagātāko slāņu vajadzībām. Sāk izpausties tādas rietumvalstīs jau sen novērotas parādības kā iedzīvotāju apmešanās priekšpilsētās.

Tādi nosacījumi kā pakāpeniska vispārējās ekonomiskās situācijas uzlabošanās valstī un hipotekāro kredītu izsniegšanas noteikumi (kas nepārtraukti kļūst arvien izdevīgāki un arvien plašākām cilvēku grupām pieejami) ļauj samazināt finansiālo faktoru ietekmi dzīvesvietas izvēles procesā. Iedzīvotāji var pievērst lielāku uzmanību citiem kritērijiem.

Secinājumi

To, kur atrodas cilvēka dzīvesvieta ietekmē daudz un dažādi nosacījumi un to kombinācijas. Kopumā dzīvesvietas izvēli ietekmē ar mājokli saistītie nosacījumi, ar apkaimi un vidi saistītie nosacījumi, kā arī konkrētās pilsētas sociālie, ekonomiskie un ģeogrāfiskie raksturojumi.

Socioloģiskajā literatūrā tiek analizēti šādi mājokļa aspekti, kas kopumā veido nosacījumus, kādos tiek pieņemts lēmums attiecībā uz mājokļa izvēli:

- Mājokļa funkcijas- tā galvenā funkcija ir pajumtes nodrošināšana, tomēr līdzās tai darbojas arī psiholoģiskās un estētiskās funkcijas;
- Mājokļa nozīmes- tās var būt mainīgas, jo tās ietekmē tādas lietas kā konkrētā indivīda sociālie apstākļi, ekonomiskā situācija un emocionālā pieredze attiecībā uz mājokli, kā arī populārie kultūras uzskati un dominējošie mājokļa diskursi sabiedrībā;
- Mājokļu politika- šis termins lielākoties tiek attiecināts uz valsts politiku, kas veido kontekstu pārējiem aktieriem un institūcijām, kas iesaistīti mājokļu jautājumu risināšanā;
- Īpašuma veids – mājokļa īpašumtiesību struktūra ir noteiktā sabiedrībā ir ļoti nozīmīga, jo tas, kam pieder iemītnieka mājoklis (viņam pašam, citam privātipašniekam, valstij u.c.) būtiski ietekmē dzīvesvietas izvēles kritērijus un mājokli saistītos jautājumus kopumā;
- Mājoklis kā prece- mājoklis vienlaicīgi ir produkts, uz kuru attiecās tādi paši ekonomiskie nosacījumi, kā uz jebkuru citu preci un reizē to raksturo tādas specifiskas iezīmes kā nekustamība, dārdzība, pakļautība apkārtējās vides ietekmei, ļoti ilgstoša lietošanas vērtība.
- Mājoklis kā nevienlīdzības atspoguļotājs un radītājs - dzīves apstākļu pieredze attiecībā uz mājokli ir cieši saistīta ar ienākumiem un turīgumu; tas kādā mājoklī cilvēks dzīvo atspoguļo viņa sociālekonomisko stāvokli un dzīvošana konkrētā mājoklī var radīt nevienlīdzīgu pieeju dažādiem resursiem sabiedrībā.
- Mājokļa atrašanās vieta - pilsētas telpā pakāpeniski izveidojas dažādi dzīvojamie rajoni, (visbiežāk uz etniskās piederības, sociālā un ekonomiskā stāvokļa bāzes)

kuros apmetās noteiktam sabiedriskajam stāvoklim piederīgi cilvēki, sadalot pilsētas telpu bagātajos, nabadzīgajos, vidusšķiras, labvēlīgajos un nelabvēlīgajos rajonos.

Dzīvesvietas maiņa tiek uzskatīts par vienu no pilsētas vides veidotājiem un vienlaicīgi konkrētās pilsētas vide ietekmē indivīda pieņemtus lēmumus uz vidi. Šī savstarpējā ietekme tiek aplūkota vairākās pilsētas socioloģijas teorētiskajās perspektīvās:

- Ekoloģiskā perspektīva – no šī skatupunkta pilsēta ir kā liels šķirošanas mehānisms, kurš nekļūdīgi visiem iedzīvotājiem izvēlās konkrētajam indivīdam vispiemērotāko reģionu un vidi atkarībā no viņa konkurences spējām – spēcīgākie indivīdi apmetās par labākajām uzskatītajās apkaimēs;
- Urbānisms kā dzīvesveids- šī koncepcija postulē ideju, ka pilsētas blīvums veicina dažādu subkultūru veidošanos pilsētās un šo subkultūru pārstāvji dzīvo savam dzīvesveidam visatbilstošākajā dzīvesvietā;
- Sektoru modelis izvirza ideju, ka dzīvesvietas maiņas procesu pilsētā uzsāk sabiedrības līderi virzoties uz labākām apkaimēm un pēc tam rodas ķēdes reakcija, jo pārējās grupas apmētās viņu „atbrīvotajos” mājokļos;
- Sociālo teritoriju modelis- pilsētas telpas veidošanās nosacījumus ietekmē trīs galvenie spēki- darba tirgus, izmaiņas ģimenes struktūrā un demogrāfiskie raksturojumi.
- Jaunajās urbānisma perspektīvās kā galvenie pilsētas telpu strukturējošie elementi tiek izdalīti apkaime, rajons un koridors. Šī pieeja uzvirza ideju, ka nākotnē pilsētas telpa būtu jāstrukturē tā, lai neveidotos šķirisks apkaimju sadalījums- visām apkaimēm būtu jābūt vienlīdz labām dzīvesvietām jebkuram indivīdam.
- Mājokļu šķiras teorijas pārstāvji uzskata, ka visi iedzīvotāji vēlas dzīvot priekšpilsētas un tas rada konkurenci un cīņu starp dažādām mājokļu šķirām.
- Jaunākās urbānisma teorijās tiek uzsvērts, ka urbānisms nav autonom process, tāpēc tas jāanalizē saistībā ar lielākām politiskām un ekonomiskām izmaiņām.

Katrs dzīvesvietas maiņas gadījums ir unikāls un mājokļa izvēles nosacījumus veido sarežģīta apstākļu kombinācija. Tomēr jauna mājokļa izvēles procesā var izdalīt sekojošos etapus:

- Spriedzes rašanās starp mājokļa vajadzībām un reālo dzīves situāciju;

- Lēmuma pieņemšana par to vai meklēt jaunu dzīvesvietu vai uzlabot apstākļus esošajā;
- Kritēriju noteikšana, ko izmantos dzīvesvietas izvēlē;
- Meklēšanas procesa uzsākšana;
- Sameklēto mājokļu salīdzināšana ar pašreizējo dzīvesvietu un lēmuma pieņemšana par to vai apmesties jaunajā mājoklī vai tomēr palikt vecajā.

Saistībā ar pētījuma empīrisko daļu iespējams izdalīt noteiktus dominējošos faktorus, kuri vislielākajā mērā nosaka iedzīvotāju dzīvesvietas izvēli.

Pirmkārt, visspēcīgāk dzīvesvietas izvēli nosaka konkrēti ar pašu mājokli saistītie faktori:

- Centrālās apkures nodrošinājums
- Karstā ūdens nodrošinājums
- Izdevumi, kas saistīti ar mājokli- komunālo pakalpojumu izmaksas un īres izmaksas
- Labierīcību nodrošinājums mājoklī
- Mājokļa jeb dzīvojamās telpas lielums un tehniskais stāvoklis

Otrkārt, dzīvesvietas izvēli nosaka mājokļa apkārtēja vide- tās labiekārtotība(sabiedriskā transporta nodrošinājums, zaļā zona), drošības līmenis tajā, dažādu pakalpojumu pieejamība. Jāatzīst, ka vismazākā ietekme saistībā ar dzīvesvietas izvēli ir mikrorajonos pieejamajām izklaides vietām. Pamatā, izvēloties savu dzīvesvietu, cilvēki ņem vērā racionālus nosacījumus nevis nekonkrētas, savā ziņā pat abstraktas lietas. Cilvēki izdara konkrētas izvēles- izvirzot precīzus mērķus, un vīzijas par sev tīkamo dzīvesvietu. Noteikti, šeit būtisku lomu spēlē fakts, ka dzīves vietas maiņa ir ļoti nozīmīgs un nopietns pasākums, kas ievieš ļoti pamatīgas korekcijas cilvēku ierastajā dzīves kārtībā, tāpēc šim- mājokļa meklēšanas procesam tiek piešķirta ļoti liela uzmanība.

Vēl būtiski, runājot par Rīgas iedzīvotāju dzīvesvietas izvēli, ir pieminēt izmaiņas, kuras piedzīvojis mājokļu tirgus Latvijā pēdējo 16 gadu laikā, respektīvi, jāpiemin mājokļu denacionalizācija, kas ievieša pamatīgas korekcijas. Jāpiemin arī fakts, ka politiskā režīma nomainīšana, arī būtiski samazināja valsts ietekmi mājokļu tirgū, tādējādi palielinot privātā sektora ietekmi.

Kopumā nobeiguma vietā var teikt, ka pētījuma sākumā uzstādītie mērķi pētījuma laikā tikai pilnībā realizēti.

- Tika noskaidrots, kādi iemesli mudina Rīgas mikrorajonu iedzīvotājus meklēt jaunas dzīvesvietas/ mājokļus
- Tika noskaidroti, kādi kritēriji tiek ņemti vērā meklēšanas procesā un kā tie sasaistās ar jaunas dzīves vietas meklēšanas iemesliem.
- Pētījuma gaitā izdevās noskaidrot iedzīvotāju dažādos priekšstatus par Rīgas mikrorajoniem un to, kā šie priekšstati ietekmē dzīvesvietas izvēli.

Tāpat var uzskatīt, ka mērķu sasniegšanai uzstādītie uzdevumi tika izpildīti. Tieši pateicoties uzdevumu kvalitatīvai izpildei sākotnēji uzstādītie pētījuma mērķi tika pilnībā sasniegti..

Runājot par pētījuma hipotēzi, var teikt, ka tā pierādījies daļēji. Pilnībā pierādās fakts, ka primārais iedzīvotājiem dzīves vietas izvēlē ir mājoklis un tā konkrētās īpašības. Tajā pašā laikā, apkārtējai videi izvēles procesā arī nav maza loma. Izvēloties cilvēki visai pamatīgi ņem vērā gan vides sakoptību, gan zaļās zonas pieejamību, kā arī sabiedriskā transporta nodrošinājumu konkrētajā mikrorajonā. Tieši tādēļ, ir iemesls apgalvot, ka Rīgas mikrorajonu iedzīvotāju dzīvesvietas izvēli nosaka ne tikai konkrēti ar mājokli saistītie faktori, to ietekmē arī faktori, kas saistīti ar apkārtējo vidi. Ļoti bieži gadījumos, kad cilvēkiem ir iespēja izvēlēties no vairākiem mājokļu variantiem, tieši apkārtējas vides pievilcībai ir noteicošā loma izvēlē.

Annotation:

“Impacting Factors on Residential Choice of Riga's Dwelling Areas Habitants”

The main purpose of this empirical research is to find out the main factors which determinate residential choice of Riga's dwelling areas habitants.

First part of this research consists of an overview about sociological literature's theoretical information which has direct connection with problems which have connection with main housing systems, factors which determinate choice and preference for one or another type of residence.

The practical part of this research gives insight into main situation in Riga's housing system. The practical part includes analyses of statistical and political documents. To establish better which factors have the biggest impact on residential choices: an empirical research has been accomplished.

The empirical part of this research consists of an analysis on information from empirical research.

In conclusion there has been made a discussion and comparison of theoretical and empirical information.

Pateicība

1. Ļoti liela pateicība **Līgai Rasnačai** par ilggadējo sadarbību, vērtīgajiem ieteikumiem un korekcijām darba tapšanas laikā un morālo atbalstu!
2. **Respondentiem** par atsaucību!
3. Mūsu **ģimenēm, draugiem** un lieliskajiem **kursa biedriem** par morālo atbalstu un nenovērtējamo palīdzību grūtajos brīžos!!

Izmantotie avoti

1. Latvijas Republikas centrālā statistikas pārvalde (2006) Rīga skaitļos 2005, Rīga: Latvijas Republikas centrālā statistikas pārvalde
2. Abercombe, N., Hill S., Turner B. S. (1994) *The Penguin dictionary of sociology*. Penguin Books
3. Amin, A. and Thrift, N. (2002) „*Cities. Remaining the urban*”. Cambridge: Polity Press
4. Castells, M. (2000) *End of millennium*. Oxford: Malden, MA: Blackwell Publishers
5. Duany, A., and Plater-Zyberk, E. (2003) *The neighborhood, the district, the corridor*. Pp.208-211 in Legattes, T. and Stout F. ed., *The City reader*. New York: Routledge
6. Giddens, A. (1993) *Sociology*, Cambridge: Polity Press
7. Harrison, M., Davis, C. (2001) *Housing, social policy and diference*. Bristol: The Policy Press
8. Harvey, D. (2002) *Social Justice, postmodernism and the City*, pp. 388-400 in: Fainstein, S., Cambell, S. ed., *Readings in Urban Theory*, Oxford: Blackwell publishers
9. Kaplan, D.H., Wheeler, J.O., Holloway, S.R. (2004) *Urban geography*. Hoboken NJ: John Wiley & Sons
10. Knox, P. (1998) *Urban social geography: an introduction*, Singapore: Longman, 157-177 pp; 283-309 pp.
11. Ley, D. (1983) „*A social geography of the city*”, New York: Harper Collins Publishers
12. Malpass, P. and Murie, A. (1994) *Housing policy and practice*. London: The Macmillian Press
13. Marshall, G. (1996) *Oxford concise dictionary of sociology*. Oxford: Oxford university press 223 pp.
14. Pacione, M. (2001) *Urban geography: global perspective*, London: Routledge, 191-201pp

15. Shert, J. R. (1999) *The urban order: an introduction to cities, culture, Power*. London: Blackwell Publisher, 296-305 pp
16. Susser, I. ed., (2002) *The Castells reader on cities and social theory*. Malden; Oxford: Blackwell Publishers
17. Urban sociology(2004)//Slicing the Urban Pie: Models of Social Geography
18. Rīgas teritorijas plānojums 2006-2008. gadam -
http://www.rdpad.lv/uploads/rpap/RTP-2006_Paskaidrojuma_raksts.pdf
 08.04.2006
19. Mājoklis Latvijā. Rīga, 2004. <http://www.ma.gov.lv/> 20.04.2006
20. Pārskats „Kādu mājokli vēlas un var atļauties Latvijas iedzīvotāji” v/a „mājokļu aģentūra” mājokļu monitoringa departaments 2004 <http://www.ma.gov.lv/>
 20.04.2006
21. Mājokļu tirgus Latvijā, 2004.gada 2.pusgads <http://www.ma.gov.lv/> 20.04.2006
22. http://www.fao.org/documents/show_cdr.asp?url_file=/docrep/x5307e/x5307e08.htm

Pielikumi

Pielikums Nr.1

Daļēji strukturētās intervijas jautājumi

1. Lūdzu, pastāstiet par sevi?
2. Cik ilgi Jūs dzīvojat Rīgā?
3. Vai Jūs esat mainījis/usi dzīvesvietu? No kurienes uz kurienu? Kādu iemeslu dēļ?
Cik ilgi Jūs dzīvojat pašreizējā dzīvesvietā?
4. Lūdzu, pastāstiet tuvāk par savu mājokli? (dzīvoklis/ māja; kur atrodas; cik liels; kādas ērtības)
5. Kāpēc tieši šeit? Kas noteica Jūsu izvēli?
6. Mājoklis ir jūsu privātīpašums vai Jūs to īrējat?
7. Cik apmierināts/a Jūs esat ar savu mājokli? Kas tieši apmierina, kas neapmierina?
8. Cik apmierināts/a Jūs esat ar savu mājokļa apkārtni/ apkārtējo vidi? Kas tieši apmierina, kas neapmierina?
9. Cik apmierināts/a kopumā jūs esat ar šo dzīves vietu, kas neapmierina, ko Jūs gribētu citādāk?
10. Vai iespējams, ka Jūs labprātāk dzīvotu citur? *ja jā, tad* Kur tieši vēlētos dzīvot un kāpēc?
11. Cik cilvēki dzīvo šajā mājoklī kopā ar jums? Kuri tie ir?
12. cik lielas ir izmaksas saistībā ar mājokli? kādas?
13. kāda ir jūsu nodarbošanās un ienākumi? Kādi ir jūsu mājsaimniecības ienākumi?
Vai ar tiem pietiek mājokļa izdevumu segšanai?
14. Kādas ir Jūsprāt labas dzīvesvietas īpašības Rīga? Kāpēc? Kam būtu jābūt labā dzīvesvietā?
15. Kuras dzīvesvietas īpašības Jūs vērtētu kā negatīvas? Kāpēc?
16. Kuri Rīgas mikrorajoni Jums šķiet pievilcīgi kā dzīves vieta un kuri, gluži otrādi, šķiet nepievilcīgi? Kāpēc?

Pielikums Nr.2

Sveicināti! Zinātniskā darba ietvaros tiek veikts pētījums par jautājumiem, kas saistīti ar Rīgas iedzīvotāju dzīvesvietu. Tādēļ mums būtu svarīgi noskaidrot arī Jūsu viedokli. Šī anketa ir anonīma un iegūtā informācija tiks izmantota tikai apkopotā veidā vienīgi pētījuma ietvaros.

1. Kāds ir Jūsu mājokļa tips?

- a) Privātmāja
- b) Dzīvoklis
- c) Istaba vai istabas
- d) Cits variants (uzrakstiet kāds)_____

2. Dzīvoklis/ Māja, kurā jūs dzīvojat ir:

- a) Ir jūsu īpašums (esat nopircis, privatizējis)
- b) pieder saimniekam- denacionalizētā namā
- c) Pieder apsaimniekotājam – namu pārvaldei
- d) Īrēju dzīvokli no privātpersonas
- e) Cits variants (uzrakstiet kāds)_____

3. Cik ilgi Jūs dzīvojat pašreizējā dzīvesvietā? _____

4. Vai Jūs jebkad esat mainījis/usi dzīvesvietu?

- a) Jā.
- b) Nē

5. Kādu iemeslu dēļ jūs esat mainījis/usi vai mainītu savu dzīvesvietu?

6. Kādā veidā jūs izvēlējāties pašreizējo dzīves vietu?

- a) Valsts/ pašvaldība piešķīra
- b) Saņēmu mantojumā
- c) Pēc sludinājuma laikrakstos/ internetā
- d) Griezāties pie nekustamo īpašumu tirdzniecības speciālistiem
- e) Ieteica radi, draugi, paziņas
- f) Dzīvoju tur visu mūžu
- g) Cits _____

7. Cik pašreiz jūs esat apmierināts/a ar savu dzīves vietu?

- a) Pilnībā apmierināts/a (pārejiet pie **9. jautājuma**)
- b) Drīzāk apmierināts/a (pārejiet pie **9. jautājuma**)
- c) Drīzāk neapmierināts/a
- d) Pilnībā neapmierināts/a

8. Kas Jūs neapmierina pašreizējā dzīvesvietā?

9. Vai jūs plānojat tuvākā gada laikā pārcelties uz citu dzīvesvietu?

- a) Jā.
b) Nē (pāreijiet pie **11. jautājuma**.)

10. Kādu iemeslu dēļ Jūs plānojat pārcelties uz citu dzīvesvietu?

11. Cik lielā mērā jūsu dzīvesvietas izvēli ietekmējuši vai ietekmētu ar mājokļa atrašanās vietu saistītie nosacījumi? (atzīmējiet visas atbilstošās atbildes)?

	Neietekmē	Drīzāk ietekmē	Drīzāk neietekmē	Neietekmē
1. Mikrorajona prestižs				
2. Personiskās drošības līmenis apkārtņē				
3. Īpašuma drošības līmenis apkārtņē				
4. Apkārtējās vides sakoptība un sakārtotība (tīras ielas, sienas bez grafiti, ielu apgaismojums utml.)				
6. Satiksmes un citu trokšņu līmenis				
7. Zaļās zonas pieejamība				
8. Privātās telpas lielums (attālums no kaimiņiem)				
9. Attālums līdz darbam, skolai				
10. Sabiedriskā transporta nodrošinājums				
11. Dažādu pakalpojumu pieejamība (veikali, frizētavas, ārsti u.tml.)				
12. Atpūtas un izklaides iespējas				
13. Attālums līdz radu, draugu dzīvesvietām				
14. Attālums līdz Rīgas centram				
15. Cits (uzrakstiet kāds)				
16. Cits (uzrakstiet kāds)				

12. Cik lielā mērā jūsu dzīvesvietas izvēli ietekmējuši vai ietekmētu ar mājokli saistītie nosacījumi?

	Ietekmē	Drīzāk ietekmē	Drīzāk neietekmē	neietekmē
1. centrālās apkures nodrošinājums				
2. karstā ūdens nodrošinājums				
3. komunālo pakalpojumu izmaksas				
4. ūres izmaksas				
5. labierīcību nodrošinājums				
6. dzīvokļa / mājas lielums				
7. dzīvokļa / mājas fiziskais stāvoklis				
8. cits (uzrakstiet kāds)				
9. cits (uzrakstiet kāds)				
10. cits (uzrakstiet kāds)				

13. Kādi ir Jūsu izdevumi saistībā ar mājokli? (atzīmējiet visus atbilstošos)

- a) maksa par komunālajiem pakalpojumiem;
- b) īres maksa
- c) dzīvokļa / mājas kredīta atmaksāšana
- d) kurināmā materiāla izmaksas
- e) citi (lūdzu, uzrakstiet kādi)_____

14. Kāds mēnesī ir kopējo izdevumu apjoms, kas saistīts ar Jūsu mājokli?

- a) Līdz 50 Ls
- b) 51- 100 Ls
- c) 101- 150 Ls
- d) 151- 200 Ls
- e) 201- 300 Ls
- f) 301- 400 Ls
- g) 400 un vairāk

15. Kādi pakalpojumi ir pieejami jūsu mājoklī? (atzīmējiet visus atbilstošos)

- a) Centrālā apkure
- b) Karstais ūdens
- c) Labierīcības-kanalizācijas sistēma
- d) Centralizētā gāzes pievade
- e) Elektrība
- f) Ūdens

16. Cik lieli ir Jūsu izdevumi mēnesī par komunālajiem pakalpojumiem?

17. Uzrakstiet tos Rīgas mikrorajonus, kurus Jūsprāt visvairāk var raksturot ar sekojošajiem apgalvojumiem:

Sakopta apkārtnē	
Laba satiksme	
Nolaists un nekopts	
Daudz sociāli nelabvēlīgu personu (narkomānu, ubagu, dzērāju u. tml.)	
Augsts noziedzības līmenis, bīstams	
Pārapdzīvots - blīvi apbūvēts	
Kluss un mierīgs	
Dārgs	
Ar plašu zaļo zonu (parkiem, kokiem u. tml)	
Drošs	
Trokšņains	
Nekvalitatīvas vai nelabiekārtotas mājas	

18. Kuros Rīgas mikrorajonos, ja rastos tāda iespēja, Jūs vislabprātāk vēlētos dzīvot? Kāpēc?

19. Kuros no Rīgas mikrorajoniem Jūs nevēlētos dzīvot? Kāpēc?

Demogrāfiskie jautājumi

1. Jūsu dzimums?

- a) Sieviete
- b) Vīrietis

2. Jūsu vecums? _____

3. Kurā mikrorajonā Jūs dzīvojat? _____

4. Cik lieli ir Jūsu ikmēneša ienākumi?

- a) Līdz 50 Ls
- b) 51- 100 Ls
- c) 101- 150 Ls
- d) 151- 200 Ls
- e) 201- 300 Ls
- f) 301 Ls un vairāk

5. Ar ko kopā Jūs dzīvojat?(atzīmējiet visus atbilstošos variantus!)

- a) Dzīvoju viens/a
- b) Ar dzīvesbiedru/i
- c) Ar dzīvesbiedru/i un bērniem
- d) Ar vecākiem
- e) Cits(lūdzu, ierakstiet kāds!) _____

6. Cik lieli ir Jūsu mājsaimniecības ikmēneša ienākumi?

- a) Līdz 50 Ls
- b) 51- 100 Ls
- c) 101-200 Ls
- d) 201- 300 Ls
- e) 301- 400 Ls
- f) 400 -500 Ls
- g) 500 un vairāk

7. Kāda ir Jūsu nodarbošanās?

8. Kāda ir Jūsu izglītība?

- a) Pamatskolas
- b) Vidēja
- c) Augstākā
- d) Nepabeigta augstākā

LIELS PALDIES PAR ATSAUCĪBU UN VELTĪTO LAIKU!!!!